

REVISTA

INSTITUTULUI NAȚIONAL AL JUSTIȚIEI

Publicație științifico-practică, informativă și de drept

Nr. 3 (6), 2008

Institutul
Național al
Justiției

Sincere felicitări

**celor dăruiți pînă la sacrificiu nobilei idei de justiție,
celor care realizează actul de justiție, care asigură
triumful Dreptății și Adevărului, supremația Legii.**

*Înscrierea Zilei Juristului
în calendarul sărbătorilor profesionale
este un semn de înaltă apreciere a oamenilor legii,
a aportului lor la promovarea valorilor consfințite acum 60 de ani
în Declarația Universală a Drepturilor Omului.*

*Providența a vrut
ca juristul să fie persoana care înglobează, prin excelență,
tot ce se conține în determinativul Onoare:
integritate morală, probitate, corectitudine –
calități care îi asigură un statut distinct în societate.*

*Pentru formatorii INJ
aceste calități sînt suplimentate
cu cea de dascăli-pedagogi temeinic versați în materia jurisprudenței.*

*Stimați colegi!
În această zi care ne aparține în exclusivitate
Vă dorim să consolidați la maximum aceste calități,
astfel încît să susțineți cu brio permanentul examen
la capitele obiectivitate, imparțialitate, devotament cauzei –
coloana de sprijin și măsura randamentului activității Dumneavoastră .
În plan personal – sănătate, să Vă însoțească norocul, numai bucurii,
liniște sufletească în armonie supremă cu Sinele.*

Echipa Institutului Național al Justiției

Fondator:

Institutul Național al Justiției

Certificatul de înregistrare nr. 5505 din 08.11.2006

Redactor-șef:

Liubovi BRÎNZĂ, șef Direcție instruire și cercetare, INJ,
judecător detașat, Judecătoria Centru, Chișinău

Responsabil de ediție:

Eugenia FISTICAN, Director executiv al INJ

Colegiul de redacție:

Elena ARAMĂ, doctor habilitat în drept, profesor universitar,
șef Catedră Teoria și Istoria Dreptului, USM

Gheorghe AVORNIC, doctor habilitat în drept,
profesor universitar, decan al Facultății de Drept a USM,
membru al Consiliului INJ

Sergiu BRÎNZĂ, doctor habilitat în drept, profesor universitar,
șef Catedră Drept Penal și Criminologie, USM, formator INJ

Valeria ȘTERBEȚ, doctor în drept,
judecător la Curtea Constituțională, formator INJ

Vasile CREȚU, doctor în drept, conferențiar universitar, USM,
membru al Consiliului Superior al Magistraturii

Elena BELEI, doctor în drept,
membru al Consiliului INJ, formator INJ

Iulia ȘIRCU, judecător la Curtea Supremă de Justiție,
membru al Consiliului INJ

Eduard HARUNJEN, șef secție la Procuratura Generală,
membru al Consiliului INJ

Nina VASCAN, judecător la Curtea de Apel Chișinău,
membru al Consiliului INJ

Maria GHERVAS, judecător la Judecătoria Botanica, Chișinău,
membru al Consiliului INJ

Lidia MARIN, șef Secție abilitați non-juridice,
relații cu publicul și editări, INJ

Olga PISARENCO, magistrul în drept,
consilier al Directorului executiv al INJ

Redactare:

Ariadna STRUNGARU

Editură și tipar:

Casa Editorial-Poligrafică „Bons Offices”

Datele Institutului:

MD 2004, Moldova, Chișinău

str. S. Lazo, 1

tel: 23-27-00; fax: 23-27-55

e-mail: inj-rm@mail.md

Tiraj:

500 exemplare

*Redacția nu-și asumă responsabilitatea pentru opiniile
exprimate de autorii materialelor cuprinse în Doctrină*

Distribuire gratuită

© Revista Institutului Național al Justiției

FORMAREA INIȚIALĂ 2

FORMAREA CONTINUĂ 9

COOPERAREA INTERNAȚIONALĂ A INJ 14

AGENDĂ NORMATIVĂ 21

Regulamentul privind soluționarea contestațiilor la
concursul de admitere în Institutul Național al Justiției 21

Opinia nr.9 (2006) a Consiliului Consultativ al Judecătorilor
Europeni (CCJE) în atenția Comitetului de Miniștri al
Consiliului Europei privind rolul judecătorilor naționali în
asigurarea unei aplicări efective a dreptului internațional
și european 26

DOCTRINĂ 32

Sergiu Brînză

Comentariul unor prevederi ale Hotărîrii Plenului Curții
Supreme de Justiție, nr.17 din 7.11.2005, „Despre practica
judiciară în cauzele din categoria infracțiunilor privind
viața sexuală”: circumstanțele agravante ale infracțiunilor
prevăzute la art.171 și la art.172 CP RM 32

Василий Крецу

Субъекты права на обращение в суд по делам о
признании лица ограниченно дееспособным или
недееспособным 42
Подготовка дел об ограничении дееспособности и
признании недееспособности физического лица к
судебному разбирательству 50

Vitalie Stati

Infracțiunea de punere în exploatare a mijloacelor de
transport cu defecte tehnice vădite (art.265 CP RM):
analiza elementelor constitutive 63

Maria Ghervas

Modul de pregătire, transmitere și păstrare a dosarelor
în arhivă 73

Maxime și expresii juridice latine 78

Cărți noi de specialitate 80

FORMAREA INIȚIALĂ

La 15 iulie fost lansat **stagiul de practică** pentru candidații la funcțiile de judecător și de procuror.

Cu această ocazie, în incinta INJ a avut loc o întâlnire a conducătorilor de practică (președinți ai judecătoriilor de drept comun și procurori ai procuraturilor de sector din mun. Chișinău) cu audienții. Participanților le-au fost distribuite agendele privind stagiul de practică și explicat modul de consemnare în agendă a activităților programate și realizate, a observațiilor și sugestiilor asupra îmbunătățirii practicii, precum și a numărului de ore efectuate. Au fost definite cerințele stabilite pentru audienți, potrivit actelor normative care reglementează activitatea de instruire inițială și distribuită curricula stagiului de practică, precizându-se unele îndatoriri ce revin tutorilor și instituțiilor în care urmează să se desfășoare stagiul de practică.

Curricula și agenda stagiului de practică au fost elaborate cu sprijinul financiar acordat de PNUD Moldova. Din grupul de lucru au făcut parte lucrători ai Procuraturii, instanțelor judecătorești, reprezentanți ai INJ și ai mediului academic.

Stagiul de practică are drept scop îmbinarea cunoștințelor teoretice acumulate cu deprinderile practice pe care trebuie să le posede un profesionist în domeniu. Programul practicii trebuie să marcheze începutul lucrului de zi cu zi pe care îl vor exercita audienții după absolvirea INJ, de aceea el trebuie să fie cât mai util. Iar mecanismul de conlucrare între tutorii de practică și audienți trebuie să funcționeze cu maximă eficiență. Este ideea expusă de Sorin HANGANU, managerul Proiectului „Consolidarea capacității instituționale a INJ” (PNUD Moldova).

Perioada practicii presupune inițiere în profesia de judecător și cea de procuror. Ceea ce se așteaptă de la audienți e să-și demonstreze competența profesională. Lucru pe care a ținut să-l sublinieze Elena MURARU, prorector pentru activitate didactică la USM, care a acordat asistență metodologică la elaborarea curiculei stagiului de practică. La rîndul său, Valeriu DIACONU, șeful aparatului Procurorului General, a dorit audienților succese și să facă față cerințelor și sarcinilor pe care le vor avea de îndeplinit.

Stagiul de practică va dura pînă la 31 decembrie 2008.

Tutorii de practică

Audienții INJ

Potrivit prevederilor art.20 alin.(4) din Legea privind Institutul Național al Justiției, cursurile de instruire inițiată pentru executorii judecătorești (și consilierii de probațiune care execută hotărârile judecătorești în materie penală) se finalizează cu susținerea unui examen de capacitate (probe teoretice și practice). Cursurile de formare inițială a consilierilor de probațiune s-au desfășurat cu suportul financiar al UNICEF Moldova.

CONSILIUL INSTITUTULUI NAȚIONAL AL JUSTIȚIEI
DIN REPUBLICA MOLDOVA

СОВЕТ НАЦИОНАЛЬНОГО ИНСТИТУТА ЮСТИЦИИ
РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА

HOTĂRÎREA nr.1
din 31 martie 2008

(Extras)

Audiind demersul prezentat de Eugenia Fistican, Director executiv al Institutului Național al Justiției, privind aprobarea Programului de studii și Curricula de instruire inițială a executorilor judecătorești (consilierilor de probațiune), elaborată cu asistența UNICEF Moldova,

În temeiul art.7 alin.(1) lit.c) din Legea privind Institutul Național al Justiției, nr.152-XVI din 08.06.2006, Consiliul

HOTĂRĂȘTE:

1. Se aprobă Programul de studii și Curricula de instruire inițială a executorilor judecătorești (consilierilor de probațiune), conform *Anexelor nr.1 și nr.2*.
2. Executarea prezentei hotărâri se pune în seama Directorului executiv al Institutului Național al Justiției, Eugenia Fistican.

Președintele Consiliului
Secretarul Consiliului

Natalia MOLDOVANU
Iuliana OPREA

CONSILIUL INSTITUTULUI NAȚIONAL AL JUSTIȚIEI
DIN REPUBLICA MOLDOVA

СОВЕТ НАЦИОНАЛЬНОГО ИНСТИТУТА ЮСТИЦИИ
РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА

HOTĂRÎREA nr.2
din 31 martie 2008

(Extras)

Audiind informația prezentată de Eugenia Fistican, Director executiv al Institutului Național al Justiției,

În temeiul art.7 din Legea privind Institutul Național al Justiției, nr.152-XVI din 08.06.2006, și al prevederilor Capitolului VII din Regulamentul cu privire la formarea inițială și absolvire din 21.06.2007, Consiliul

HOTĂRĂȘTE:

1. Se aprobă Comisia pentru examenele de capacitate a executorilor judecătorești (consilierilor de probațiune), în următoarea componență:

Președinte:

Valeriu DEVDEREA – director al Departamentului de executare, Ministerul Justiției

Membri:

Valentin COVAL – Procuror la Procuratura Generală, șef Secție instruire inițială, INJ

Vladimir POPA – șef Direcție probațiune, Departamentul de executare, Ministerul Justiției

Secretar:

Veaceslav MARTÎNENCO – consultant în Secția instruire inițială, INJ

3. Executarea prezentei hotărâri se pune în seama Directorului executiv al Institutului Național al Justiției, Eugenia Fistican.

Președintele Consiliului
Secretarul Consiliului

Natalia MOLDOVANU
Iuliana OPREA

CONSILIUL INSTITUTULUI NAȚIONAL AL JUSTIȚIEI
DIN REPUBLICA MOLDOVA

СОВЕТ НАЦИОНАЛЬНОГО ИНСТИТУТА ЮСТИЦИИ
РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА

HOTĂRÎREA nr.5

din 31 martie 2008

(Extras)

Audiind informația prezentată de Eugenia Fistican, Director executiv al Institutului Național al Justiției, În temeiul art.7 alin.(1) lit.e) din Legea privind Institutul Național al Justiției, nr.152-XVI din 08.06.2006, Consiliul

HOTĂRĂȘTE:

- Se admit în calitate de formatori ai Institutului Național al Justiției la cursurile de formare inițială și continuă (prin cumul și ocazional) a executorilor judecătorești (consilierilor de probațiune) candidații la concursul pentru suplinirea posturilor didactice în cadrul INJ, care au elaborat Curriculumul pentru instruirea inițială a executorilor judecătorești (consilierilor de probațiune), conform *Anexei nr.2*.
- Executarea prezentei hotărâri se pune în seama Directorului executiv al Institutului Național al Justiției, Eugenia Fistican.

Președintele Consiliului
Secretarul Consiliului

Natalia MOLDOVANU
Iuliana OPREA

*Anexa nr.2
la Hotărârea Consiliului INJ nr.5 din 31.03.2008*

LISTA

persoanelor care au susținut concursul pentru suplinirea posturilor didactice în cadrul INJ la cursurile de formare inițială și continuă a executorilor judecătorești (consilierilor de probațiune) și care au elaborat Curriculumul pentru instruirea inițială a executorilor judecătorești (consilierilor de probațiune)

1.	Cojocaru Vladimir	3.	Popa Vitalie	5.	Postu Diana
2.	Zaharia Victor	4.	Beldiga Cristina	6.	Astrahan Liliana

În vederea organizării și desfășurării examenului de capacitate a fost emis ordinul Directorului executiv al INJ nr.211/A din 20 august curent. Portivit acestui ordin, examenul de capacitate s-a desfășurat la **25-26 august** în prezența membrilor Comisiei pentru examenele de capacitate a consilierilor de probațiune aprobată prin Hotărârea Consiliului INJ nr.2 din 31.03.2008.

Audienții au avut posibilitatea să aplice în practică cunoștințele acumulate pe parcursul orelor de studii, în cadrul cărora au studiat următoarele teme: • Instituția probațiunii: bazele teoretice; • Instituirea probațiunii în Republica Moldova; • Etiologia comportamentului delincent; • Manifestări specifice vârstei adolescente; • Perioada tinereții și maturității; • Probațiunea presentențială; • Probațiunea sentențială; • Evaluarea perspectivelor de reintegrare socială și a riscului de recidivă; • Indicatorii de evaluare a performanțelor consilierului de probațiune; • Codul deontologic al consilierului de probațiune ș.a.

La examenele audienții Institutului au dat dovadă de cunoștințe temeinice în materie apreciate de membrii Comisiei cu note înalte. În această ordine de idei, sînt de menționat cunoștințele acumulate în perioada studiilor la INJ de consilierii de probațiune Ludmila Gheorghită, Raisa Lazari, Elena Melenti, Lia Bădănau, Ioana Nijebershi, Ivan Pitrapov, Parfenie Sternioală, Svetlana Popovici ș.a.

Audienților le-au fost înmîinate atestate de absolvire a cursului de instruire inițială în cadrul INJ.

În perioada **6 iulie – 17 septembrie** Consiliul INJ a organizat concursul de admitere 2008.

INSTITUTUL NAȚIONAL AL JUSTIȚIEI
DIN REPUBLICA MOLDOVA

НАЦИОНАЛЬНЫЙ ИНСТИТУТ ЮСТИЦИИ
РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА

ORDIN

Nr.184/G

30 iunie 2008

mun. Chișinău

**Privind aprobarea componenței
Comisiei pentru organizarea concursului de admitere**

În scopul organizării și desfășurării concursului de admitere în Institutul Național al Justiției și executării prevederilor pct.2.3 din Regulamentul cu privire la organizarea concursului de admitere în Institutul Național al Justiției din 06.06.2007, în temeiul art.9 alin.(4) lit.c) și art.13 alin.(1) și (2) din Legea privind Institutul Național al Justiției, nr.152-XVI din 08.06.2006,

ORDON:

1. Se aprobă Comisia pentru organizarea concursului de admitere în Institutul Național al Justiției în următoarea componență:

Președinte:

Valentin COVAL – șef Secție instruire inițială, Direcția instruire și cercetare

Membri:

Serghei DIDĂC – consultant în Secția instruire inițială, Direcția instruire și cercetare

Veaceslav MARTÎNENCO – consultant în Secția instruire inițială, Direcția instruire și cercetare

Secretar:

Diana PETRUȘEVSCAIA – consultant în Secția resurse umane și documentare

2. Controlul asupra executării prezentului ordin se pune în sarcina Directorului executiv al Institutului Național al Justiției.

Director executiv

Eugenia FISTICAN

**Concursul de admitere 2008 s-a desfășurat
în patru etape:**

Primirea documentelor, la care Comisia pentru organizarea concursului de admitere, în perioada 6 iulie – 6 august, a înregistrat 96 cereri de înscriere la concurs, dintre care 24 cereri pentru funcția de judecător și 72 cereri pentru funcția de procuror.

Proba eliminatorie scrisă, desfășurată la 28 august. Prin hotărârea nr.1 din 28.08.2008, Comisia pentru examenele de admitere a stabilit baremul de admitere la proba orală – primii 15 candidați la funcția de judecător și primii 45 candidați la funcția de procuror, aranjați în ordinea descrescătoare

CONSILIUL INSTITUTULUI NAȚIONAL AL JUSTIȚIEI
DIN REPUBLICA MOLDOVA

СОВЕТ НАЦИОНАЛЬНОГО ИНСТИТУТА ЮСТИЦИИ
РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА

HOTĂRÎREA nr.1

din 25 august 2008

(Extras)

Audiind informația prezentată de Eugenia Fistican, Director executiv al Institutului Național al Justiției, În temeiul prevederilor art.7 lit.l) și m) din Legea privind Institutul Național al Justiției, nr.152-XVI din 08.06.2006, ale pct.2.2 lit.c) din Regulamentul cu privire la organizarea concursului de admitere din 06.06.2007 și ale pct.7.10 lit.n) și o) din Statutul Institutului Național al Justiției din 06.06.2007, Consiliul

HOTĂRĂȘTE:

1. Se aprobă Comisia pentru examenele de admitere în următoarea componență:

Președinte:

Vladimir GROSU – Agent Guvernamental, doctor în drept, conferențiar universitar, USM, formator INJ

Membri:

Anatol MUNTEANU – procuror, șef-interimar al Direcției judiciare, Procuratura Generală, formator INJ

Ruslan POPOV – procuror, șef Secție nr.1 din cadrul Direcției controlul urmăririi penale, Procuratura Generală, formator INJ

Nina CERNAT – vicepreședinte al Curții Supreme de Justiție, președinte al Colegiului civil și de contencios administrativ al CSJ

Boris NEGRU – doctor în drept, conferențiar universitar, USM, membru al Consiliului Superior al Magistraturii

Secretar:

Olga PISARENCO – consilier al Directorului executiv INJ

3. Executarea prezentei hotărâri se pune în seama Directorului executiv al Institutului Național al Justiției.

Președintele Consiliului

Natalia MOLDOVANU

Secretarul Consiliului

Iuliana OPREA

a punctelor acumulate la testul-grilă. Candidații au soluționat un test scris eliminatoriu tip-grilă, care includea 100 de întrebări la patru discipline fundamentale: drept civil, drept procesual civil, drept penal, drept procesual penal. Punctajul maxim obținut de candidați fiind de 91 puncte la funcția de judecător și de 86 puncte la funcția de procuror, iar baremul de trecere – de 54 și, respectiv, de 51 puncte.

Proba orală, desfășurată în perioada 8-11 septembrie, constând în rezolvarea a două spețe în domeniile drept civil – drept procesual civil și drept penal – drept procesual penal. Cu note negative au fost apreciate 6 persoane. Prin hotărârea nr.3 din 17.09.2008, Comisia pentru

CONSILIUL INSTITUTULUI NAȚIONAL AL JUSTIȚIEI
DIN REPUBLICA MOLDOVA

СОВЕТ НАЦИОНАЛЬНОГО ИНСТИТУТА ЮСТИЦИИ
РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА

HOTĂRÎREA nr.2

din 25 august 2008

(Extras)

Audiind informația prezentată de Eugenia Fistican, Director executiv al Institutului Național al Justiției, În temeiul prevederilor art.7 lit.m) din Legea privind Institutul Național al Justiției, nr.152-XVI din 08.06.2006, și al prevederilor pct.2.2 lit.d) din Regulamentul cu privire la organizarea concursului de admitere din 06.06.2007, Consiliul

HOTĂRĂȘTE:

1. Se aprobă Comisia de contestare în următoarea componență:

Președinte:

Dumitru VISTERNICEAN – judecător la Curtea Supremă de Justiție, președinte al Colegiului de calificare și atestare a judecătorilor de pe lângă Consiliul Superior al Magistraturii

Membri:

Vasile CREȚU – doctor în drept, conferențiar universitar, USM, membru al Consiliului Superior al Magistraturii

Dumitru ROMAN – doctor în drept, conferențiar universitar, USM, formator INJ

Secretar:

Dina MOVILEANU – consultant în Secția instruire continuă, INJ

3. Executarea prezentei hotărâri se pune în seama Directorului executiv al Institutului Național al Justiției.

Președintele Consiliului

Natalia MOLDOVANU

Secretarul Consiliului

Iuliana OPREA

examenle de admitere a aprobat listele candidaților la funcția de judecător și de procuror care au susținut concursul de admitere 2008 și s-au plasat pe primele 10 și, respectiv, 30 de locuri.

Soluționarea contestațiilor. Comisia de contestare a examinat 4 contestații depuse la proba scrisă și 7 contestații la proba orală. Toate contestațiile au fost respinse. Examinarea contestațiilor s-a efectuat în baza Regulamentului privind soluționarea contestațiilor la concursul de admitere în INJ, aprobat prin hotărârea Consiliului INJ nr.3 din 25.08.2008*.

* A se vedea: Regulamentul cu privire la soluționarea contestațiilor la concursul de admitere în INJ, p. 21 din Revistă.

INSTITUTUL NAȚIONAL AL JUSTIȚIEI
DIN REPUBLICA MOLDOVA

НАЦИОНАЛЬНЫЙ ИНСТИТУТ ЮСТИЦИИ
РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА

ORDIN

Nr.123/A

22 septembrie 2008

mun. Chișinău

**Privind înmatricularea candidaților
la funcțiile de judecător și de procuror**

În vederea executării Hotărârii Consiliului Institutului Național al Justiției nr.1 din 17.09.2008,

În temeiul art.9 alin.(4) lit.c) și art.14 din Legea privind Institutul Național al Justiției, nr.152-XVI din 08.06.2006, precum și al pct.5.5 din Regulamentul cu privire la organizarea concursului de admitere în Institutul Național al Justiției din 06.06.2007,

ORDON:

1. Se înmatriculează la cursurile de instruire inițială în cadrul Institutului Național al Justiției, pentru o perioadă totală de 18 luni, începînd cu 01.10.2008, următorii candidați la funcția de judecător:

1. Cojocar Corina Vladimir	6. Molcianova Tatiana Nicolae
2. Gurduza Maria Veaceslav	7. Ialanji Arina Constantin
3. Stratan Mariana Tudor	8. Maxim Irina Victor
4. Bălan Angela Boris	9. Grădinaru Ludmila Alexandru
5. Croitor Dorina Ion	10. Cucerescu Ana Andrei

2. Se înmatriculează la cursurile de instruire inițială în cadrul Institutului Național al Justiției, pentru o perioadă totală de 18 luni, începînd cu 01.10.2008, următorii candidați la funcția de procuror:

1. Doroftei Natalia Nicolae	16. Bordan Tudor Tudor
2. Vîrlan Mariana Mihail	17. Rapeșco Ivan Fiodor
3. Parii Ivan Vitalie	18. Nacu Mariana Semion
4. Rusu Eugeniu Vasile	19. Cosarciuc Andrian Nicolai
5. Balan Eugen Serghei	20. Raileanu Dumitru Leonid
6. Chipăruș Mihail Ion	21. Cerchez Igor Andrei
7. Zmeu Octavian Sergiu	22. Demciucin Igor Victor
8. Vițu Svetlana Anatolii	23. Galben Alexandru Nicolai
9. Gheorghianu Ana Iurie	24. Bandalac Inga Vasile
10. Rusu Rosița Dumitru	25. Proca Mihail David
11. Beșelea Eugeniu Anatolie	26. Culicovschi Mariana Sergiu
12. Sajin Olese Sergiu	27. Scutelnic Ovidiu Vespasian
13. Cherpec Mariana Dumitru	28. Cazacu Victor Teodosii
14. Trofimov Serghei Gheorghe	29. Sîrbu Natalia Andrei
15. Ciobanu Valentina Mihail	30. Cîrlan Valeriu Ion

Director executiv

Eugenia FISTICAN

FORMAREA CONTINUĂ

În perioada **ieulie – septembrie 2008** au fost desfășurate următoarele activități:

- **Seminar *Metodologia întocmirii actelor procesuale civile și penale. Etapa II – practică* (30 iunie – 1 iulie).** Organizatori: Fundația Germană pentru Cooperare Juridică Internațională în Moldova în colaborare cu INJ. Participanți – 30 de judecători.

Conform agendei, au fost discutate următoarele subiecte: • Metodologia întocmirii actelor procesuale în cauze civile în Moldova; • Felurile și caracteristicile actelor procesuale întocmite în fiecare instanță; • Metodologia întocmirii actelor procesuale în cauze civile în Germania; • Felurile și caracteristicile actelor procesuale întocmite în fiecare instanță; • Întocmirea sentinței/hotărârii judecătorești și a unei încheieri în primă instanță în baza unei spețe: Drept civil, Drept penal; • Întocmirea unei sentințe/hotărâri judecătorești și a unei încheieri/dispoziții în instanța de apel și de recurs în baza unei spețe: Drept civil, Drept penal ș.a.

În calitate de experți, la seminar au participat: Dumitru VISTERNICAN, vicepreședinte al Colegiului civil și de contencios administrativ al CSJ; Constantin GURSCHI, judecător la Curtea Supremă de Justiție; Rita CRYNEN, judecător la Judecătoria Supremă de land din Köln; Friedrich KIES, judecător la Judecătoria de primă instanță din Ahrensburg (Germania) și Aliona BLEAH, reprezentant al Fundației Germane pentru Cooperare Juridică Internațională la Chișinău.

- ***Curs de pregătire profesională a procurorilor stagiați* (11–22 august).** A fost organizat de Institutul Național al Justiției în colaborare cu Procuratura Generală a Republicii Moldova. Experți: Veaceslav DIDĂC, director executiv adjunct al INJ, procuror detașat (Procuratura Generală); Nicolae TABUNCIC, Mariana BUȚURA, Semion ALEXEENCO, Adrian MIRCOS, Sergiu BULARU, Ion BULIGA, Vasile FOLTEA, Anatol MUNTEANU, Diana ROTUNDU, Mircea ROȘIORU, Veaceslav SOLTAN, Ghenadie PÎRLII, Elena MIHAILENCO, Vladimir POALELUNGI, Ludmila ALEXEI, procurori la Procuratura Generală; Viorel MORARI, procuror, șef secție la Procuratura Anticorupție.

Cei 32 de participanți au pus în discuție mai multe subiecte, printre care: • Codul de etică al procurorului; • Concepția politicii de personal a Procuraturii; • Planificarea zilnică și săptămînală a activității Procuraturii; • Reținerea și arestarea. Temeiurile și procedura aplicării. Probleme și deficiențe practice; • Exercițarea

urmăriri penale de către procuror; • Procedura de restabilire a documentelor judiciare dispărute; • Specificul activității procurorului privind controlul permanent al executării procedurilor de primire și înregistrare a sesizărilor privind infracțiunile; • Dreptul la libertate și siguranță protejate de art.5 al Convenției Europene pentru Protecția Drepturilor și Libertăților Fundamentale ale Omului; • Prevenirea și combaterea torturii. Investigarea cazurilor de tortură; • Aplicarea măsurilor de punere sub sechestru și confiscarea bunurilor; • Standardele unui proces echitabil conform art.6 al Convenției Europene pentru Protecția Drepturilor și Libertăților Fundamentale ale Omului; • Justiția juvenilă ș.a.

CertIFICATELE DE ABSOLVIRE A CURSULUI AU FOST ÎNMÎNATE DE VEACESLAV DIDĂC, DIRECTOR EXECUTIV ADJUNCT AL INJ, ȘI VASILE PASCARI, PRIM-ADJUNCT AL PROCURORULUI GENERAL.

- **Curs de instruire *Convenția Europeană pentru Drepturile Omului și jurisprudența CtEDO* (2-5, 9-12, 23-26 septembrie, 30 septembrie – 3 octombrie).** Organizat de către Programul Comun al Comisiei Europene și Consiliului Europei privind sporirea independenței, transparenței și eficienței justiției în Republica Moldova, în cooperare cu INJ, cu suportul financiar al Comisiei Europene și Consiliului Europei.

Sprijinul oferit INJ de Programul Comun include atât asistența financiară privind desfășurarea în perioada aprilie–decembrie 2008 a 16 seminare de instruire în domeniul CEDO (pentru 400 de audienți – judecători și procurori), cât și suportul metodic necesar elaborării și implementării Agendei modulului CEDO, la moment în curs de desfășurare la INJ.

Introducere generală în CEDO (partea teoretică); Elemente de procedură a CtEDO; Conceptele-cheie ale Convenției Europene pentru Drepturile Omului; Prezentarea jurisprudenței relevante CtEDO pe cazurile examinate în baza articolelor 3, 5, 6, 8, 9, 10, 11, 13 CEDO – sînt doar cîteva din subiectele prevăzute de programul de instruire. La el în calitate de experți au participat: Valeria ȘTERBEȚ, judecător la Curtea Constituțională, formator CEDO; Vladimir GROSU, agent guvernamental, reprezentant al Guvernului Republicii Moldova la CtEDO; Lidia ARSENI, procuror, șef secție la Procuratura Generală; Tatiana RĂDUCANU, Anastasia PASCARI, judecători la Curtea Supremă de Justiție; Raisa BOTEZATU, vicepreședinte al CSJ, președinte al Colegiului penal al CSJ; Veaceslav DIDĂC, director executiv adjunct al INJ; Viorel MORARI, procuror, șef secție la Procuratura Anticorupție; Luciana IABANGI, formator CEDO; Lilian APOSTOL, procuror la Procuratura mun. Chișinău.

De menționat că toate persoanele nominalizate *supra* sînt formatori INJ, care, la rîndul lor, au trecut instruire specializată în domeniul CEDO, beneficiind de experiența unor experți internaționali de o valoare incontestabilă, selectați la discreția Consiliului Europei.

CertIFICATE care atestă participarea la acest curs de instruire au primit 77 de judecători și procurori.

- **Conferință internațională științifico-practică *Codul civil al Republicii Moldova: cinci ani de aplicare – probleme, realizări și perspective* (18-19 septembrie).** Organizatori: Universitatea de Stat din Moldova, Institutul Național al Justiției, Programul Comun al Comisiei Europene și Consiliului Europei privind sporirea independenței, transparenței și eficienței justiției în Republica Moldova.

La eveniment au fost prezenți Carsten MAHNKE, expert rezident al Consiliului Europei; Leonid ANTOHI, consilier juridic național în cadrul Programului Comun al Comisiei Europene și Consiliului Europei privind sporirea independenței, transparenței și eficienței justiției în Republica Moldova; Nicolae CLIMA, președinte al Consiliului Superior al Magistraturii, Gheorghe CHIBAC, profesor universitar, președinte al Comitetului organizatoric.

La lucrările conferinței au participat oameni de știință și practicieni din Republica Moldova, România, Ucraina, Federația Rusă, Germania.

Printre invitați s-a aflat Rolf KNIPIER, doctor în drept, profesor universitar din Germania, care a participat activ

la elaborarea Codului civil prin intermediul Proiectului Germaniei „Reforma legislației economice în Moldova”. Pentru merite deosebite la elaborarea Codului civil al Republicii Moldova, profesorului R.Knipier i s-a conferit titlul onorific *Doctor Honoris Causa* al Universității de Stat din Moldova.

În calitate de raportori au fost și membrii grupului de lucru care au elaborat Codul civil: Aurel BĂIEȘU, Sergiu BĂIEȘU, Mihai BURUIANĂ, Dorin CIMIL, Gheorghe CHIBAC, Ion CREȚU, Victor CUJBĂ, Nicolae EȘANU, Anastasia PASCARI, Nicolae ROȘCA, Victor VOLCINSCHI. De asemenea, asupra unor probleme actuale ce vizează noul Cod civil și-a expus opinia Mihai POALELUNGI, judecător la Curtea Europeană pentru Drepturile Omului.

Un interes deosebit față de temele discutate au manifestat reprezentanții corpului judecătoresc de toate nivelurile din capitală, inclusiv ai instanțelor judecătorești economice, precum și juriști din organele de stat (bunăoară, de la Banca Națională a Moldovei), avocați, consultanți în domeniul dreptului, cadre didactice din instituțiile de învățământ juridic superior, doctoranzi, masteranzi, studenți – în total 120 de participanți.

În rapoartele și luările de cuvânt au fost evidențiate principalele aspecte ce caracterizează pozitiv noul Cod civil al Republicii Moldova, totodată fiind supuse criticii unele dispoziții din el care ridică probleme, în mare parte discutabile. Discuții aprinse s-au purtat în jurul Cărții a IV-a a Codului civil, dedicate Dreptului succesoral, care, după părerea unor participanți, a suferit cele mai esențiale modificări la etapa finală a discutării și aprobării de către Parlament a documentului. Bunăoară, după cum susțin Sergiu BĂIEȘU, Nicolae EȘANU, Anastasia PASCARI, Victor VOLCINSCHI, modificările la care au fost supuse dispozițiile din această Carte nu sînt cele mai reușite. Practica judiciară și notarială din ultimii 5 ani a demonstrat că normele cu privire la Dreptul succesoral necesită modificări cardinale.

La finele conferinței participanții au aprobat unanim un set de recomandări, cu sugestii concrete care au un singur scop – dezvoltarea de mai departe a legislației civile naționale.

Materialele conferinței vor fi publicate într-o ediție specială.

- **Seminar *Eficiența procesului de judecată. Interacțiunea procurorului, avocatului și judecătorului privind asigurarea examinării eficiente a cauzelor penale* (25-26 septembrie).** Evenimentul face parte din Proiectul comun al Misiunii Norvegiene de Experți pentru Promovarea Supremației Legii în Moldova (NORLAM) și INJ. Cei 16 participanți (judecători, procurori și avocați) au avut posibilitatea să discute cu experții Misiunii NORLAM și Jogeir NOVGA, șeful Misiunii.

Agenda seminarului a cuprins mai multe teme, dintre care:

- Conținutul principiului obligatoriu „*in dubio pro reo*”;
 - Principiul contradictorialității procesului penal: aplicarea acestuia în practică;
 - Când, unde și cum se soluționează problemele legate de respectarea drepturilor omului în cadrul unui proces penal?;
 - Obiectivitatea acuzării în cadrul ședinței de judecată;
 - Ședința consecutivă – obligația părților de a evita orice tergiversări ale procesului de judecată.
- Materialele au fost distribuite din timp, astfel ca participanții să pregătească comentariile și întrebările relevante pentru tematica pusă în discuție.

Până la sfârșitul anului urmează să aibă loc încă două asemenea seminare.

- **Masă rotundă *Experiența Republicii Letone cu privire la administrarea judecătorească, Sistemul Informațional, constituirea birourilor notariale și asistența juridică garantată de stat* (30 septembrie).** Organizatori: Institutul Național al Justiției în colaborare cu Ministerul Justiției al Republicii Moldova, Ministerul Justiției al Republicii Letone. Experți: Kaspars SEMEVITS – consilier al directorului Administrației judecătorești; Daņe STRAUTNIETE – manager al proiectului „Administrarea judecătorească”; Elena BARBALE – șef adjunct al Departamentului profesioni juridice libere din cadrul Ministerului Justiției (Republica Letonă).

Evenimentul a întrunit 27 de participanți – judecători, avocați publici, notari, consultanți etc., care au fost salutați de Eugenia FISTICAN, Director executiv al INJ și Elena BELEI, șef Direcție Tratatate și Integrare Europeană la Ministerul Justiției al Republicii Moldova, membru al Consiliului INJ.

Au fost puse în discuție probleme ce țin de: • Structura și sarcinile Administrării judecătorești; • Sistemul informațional al instanțelor de judecată; • Schimbul de informație cu alte instituții; • Utilizarea mijloacelor tehnice în instanțele judecătorești și facilitățile tehnice din instanțe; • Transmiterea informației on-line; • Baza de date unitară; • Experiența Republicii Letone privind constituirea birourilor notariale, de avocați și sistemul asistenței judecătorești asigurate de stat; • Jurământul notarului și statutul profesiei în Republica Letonă; • Rolul avocatului în procesul acordării asistenței juridice garantate de stat ș.a.

INSTRUIRE ÎN DOMENIUL TEHNOLOGIILOR INFORMAȚIONALE

La 1 septembrie, Programul Preliminar de Țară al „Fondului Provocările Mileniului” pentru Buna Guvernare, în cooperare cu Institutul Național al Justiției, a deschis trei centre noi de instruire în domeniul tehnologiilor informaționale pentru sistemul judecătoresc (centre IT). Acestea sînt amplasate în Chișinău, Bălți și Comrat, cu scopul de a instrui judecătorii și colaboratorii instanțelor judecătorești în utilizarea computerului. Centrele vor lucra în regim permanent. În cadrul lor se vor organiza instruirii cu durata de cinci și trei zile. Fiecare judecător și colaborator din sistemul judecătoresc va participa la una din sesiunile de instruire, în dependență de gradul de cunoaștere a computerului. Pe durata unui an, mai mult de 1200 membri ai sistemului judecătoresc din Moldova vor fi instruiți în domeniul tehnologiilor informaționale.

Existența centrelor de instruire în domeniul tehnologiilor informaționale a devenit o necesitate, așa cum peste 800 de computere și echipamente tehnice au fost donate judecătorilor în cadrul programului de renovare și echipare a judecătorilor din Moldova cu tehnologii moderne conform noilor standarde.

Procesul de creare a centrelor IT, realizat de Programul pentru Buna Guvernare, în cooperare cu partenerii săi locali, a fost unul meticolos, planificat din timp. Programul a fost creat în baza datelor unui sondaj referitor la nivelul cunoașterii și utilizării computerului de către colaboratorii instanțelor judecătorești din Moldova. De asemenea, în urma efectuării sondajului s-a identificat numărul de persoane care necesită o instruire cu durată de trei zile și al celor – cu durată de cinci zile. În urma angajării, formatorii în domeniul tehnologiilor informaționale au participat la un curs de formare a formatorilor. Adițional la factorii de calitate și eficiență, Programul pentru Buna Guvernare

a luat în considerație viabilitatea pe termen lung a acestor centre. Ele au fost dotate cu un mecanism amplu de monitorizare și evaluare, care va facilita transferul de cunoștințe, evaluarea performanțelor participanților la cursurile de instruire. A fost stabilit un mecanism de gestionare a centrelor IT, după finisarea activității Programului Preliminar de Țară al „Fondului Provocările Mileniului” pentru Buna Guvernare. Institutul Național al Justiției va prelua controlul Centrului IT din Chișinău, pe cînd centrele IT din Comrat și Bălți vor fi gestionate de curțile de apel din regiune, avînd posibilitatea să apeleze, în caz de necesitate, la ajutorul INJ.

Programul pentru Buna Guvernare este finanțat de Corporația „Millennium Challenge Corporation” (MCC) și administrat de Agenția Statelor Unite ale Americii pentru Dezvoltare Internațională (USAID). Proiectul a demarat pe 16 mai 2007 și va dura pînă la 31 martie 2009. Scopul general al Programului este acordarea asistenței Guvernului Republicii Moldova în vederea reformelor de promovare a unei bune guvernări, care ar reduce corupția și ar spori calitatea serviciilor oferite de sistemul public, mai cu seamă în sectorul judiciar, cel fiscal și al ocrotirii sănătății.

Silvia BICENCO,
Director pentru instruire
în cadrul Programului Preliminar de Țară al
„Fondului Provocările Mileniului” pentru Buna Guvernare

COOPERAREA INTERNAȚIONALĂ

Între 14-19 septembrie curent, un grup de reprezentanți ai INJ au întreprins o vizită de studii la Școala Națională de Magistratură din Franța (Antenele Bordeaux și Paris). Ea s-a desfășurat în cadrul Proiectului „Consolidarea capacității instituționale a INJ”, cu asistența și sprijinul financiar al Programului Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (PNUD Moldova).

Din echipă au făcut parte: Eugenia FISTICAN, Director executiv al INJ, Liubovi BRÎNZĂ, șef Direcție instruire și cercetare, Vera ZOLOTARIOV, șef Direcție economico-financiară, Ecaterina POPA, șef Secție instruire continuă, Lidia MARIN, șef Secție abilități non-juridice, relații cu publicul și editări, Victoria HADÎRCĂ, șef Secție didactico-metodică, cercetări științifice și legislație, Olga PISARENCO, consilier al Directorului executiv, șef Secție resurse umane, Serghei CRANI, șef Secție administrativă și construcții; Maria GHERVAS, judecător la Judecătoria sect. Botanica, Elena BELEI, șef Direcție Tratatate și Integrare Europeană (Ministerul Justiției), membri ai Consiliului INJ; Elena MURARU, prorector pentru activitate didactică la Universitatea de Stat din Moldova, responsabilă pentru metodologia curicului de instruire inițială; Angela DUMITRAȘCO, Manager Portofoliu Justiție și Drepturile Omului, Sorin HANGANU, manager de proiect (PNUD Moldova).

Scopul vizitei de studii – preluarea de către șefii majorității subdiviziunilor structurale ale INJ a experienței avansate a Școlii Naționale de Magistratură din Franța în organizarea procesului de instruire inițială și continuă, de formare a formatorilor, precum și a bunelor practici de administrare și gestionare a unei instituții de acest gen.

O gazdă primitoare se pregătește din timp să-și întâmpine oaspeții. Am simțit-o îndată cum am trecut pragul Antenei Bordeaux a Școlii Naționale de Magistratură din Franța: pe hol, la intrarea centrală, alături de drapele Franței și Uniunii Europene, era fixat și tricolorul Republicii Moldova.

Prima întvedere am avut-o cu **Jean-François THONY**, directorul Școlii Naționale de Magistratură. De la el aflăm că anul acesta instituția a împlinit 50 de ani, acumulând o bogată experiență în domeniul

Eugenia FISTICAN, Director executiv al INJ, și Jean-François THONY, directorul Școlii Naționale de Magistratură din Franța

instruirii inițiale și continue a judecătorilor și procurorilor. Anual, de cursuri de instruire inițială beneficiază 200 de audienți. Durata studiilor e de 31 luni, inclusiv un stagiu de practică de 6 luni. Studiile sînt divizate în 4 semestre: semestrul 1 – Instruire generală; semestrul 2 – Stagiul la avocatură; semestrul 3 – Stagiul la judecătoria; semestrul 4 – Stagiul și instruire de specializare. Cursurile de instruire inițială se axează pe aspecte practice (simulări de audiențe, studierea dosarelor reale etc.). Actualmente, ȘNM e în proces de reformă care presupune: prelungirea duratei de formare inițială de la 31 la 36 luni; prelungirea stagiului de practică într-un birou de avocatură de la 2 la 6 luni; includerea în planul de formare inițială a subiectelor ce țin de dezvoltarea capacităților umane, precum și instruirea tehnică; implementarea unui nou mod de instruire – formarea internațională.

ȘNM (Antena Bordeaux) este construită pe locul *Fortului du Hâ* înălțat de către Charles al VII-lea în a.1453 în cinstea victoriei raportate contra englezilor. **Katia SAUBIGHAC**, responsabilă de relațiile cu publicul, cunoaște foarte bine istoricul clădirii. Ne arată *la Tour Ronde* (la Tour de la Poudrière) și *la Tour du Peugeot*, zis și Turnul englezilor. Un timp *Fortul du Hâ* a fost o pușcărie unde erau aduși eroii Revoluției Franceze, mulți dintre ei fiind ghilotinați în curtea lui. Acum în acest loc este amenajat un mic lac. La modernizarea complexului de clădiri ale ȘNM și-a dat concursul renumitul arhitect Richard Rogers, el fiind și autorul proiectului noului Palat al Justiției din Bordeaux.

Într-o clădire modernă – o bibliotecă modernă. **Mireille BARTHES**, șefa Serviciului de documentare, ne povestește despre serviciile oferite audienților. La dispoziția lor sînt circa 40 000 de volume și 250 de ediții periodice, dosare de presă

tematică, un catalog informativ în format electronic, pliante, case-te video și DVD-uri care conțin cele mai diverse materiale despre practica judiciară. Multe lucruri ne par foarte interesante pentru a fi implementate la noi.

Denis BAILLARD, vicedirector pentru studii, ne vorbește despre modul cum se gestionează bugetul instituției. Se referă și la cooperarea internațională a ȘNM care are relații de colaborare cu școli similare din mai multe țări. În programele de studii sînt prevăzute stagii de practică în câteva state europene. Sperăm ca INJ să completeze lista instituțiilor cu care conlucrează ȘNM, partea franceză exprimîndu-și disponibilitatea de colaborare ulterioară. În acest scop apare necesitatea de prevedere a liniilor bugetare respective.

Sîntem invitați să asistăm la o lecție practică – e vorba de o simulare de proces cu participarea audienților. Se discută un caz de divorț. Audienții apar și în rol de pîrîți, și în rol de avocați. **Gilles NEYRAND**, magistrat-formator, analizează comportamentul fiecăruia, corectitudinea întrebărilor, arată unde a greșit și unde a mers bine. Audienții polemizează cu profesorul, își apără punctul propriu de vedere asupra cazului, fac notițe. O asemenea modalitate de consolidare a cunoștințelor teoretice o practică și formatorii INJ.

La o convorbire cu **Jean-François SABARD**, prim-vicepreședinte al *Tribunal de Grande Instance*, primul lucru pe care ni l-a spus e că un prieten de-al lui a vizitat recent Moldova și a revenit acasă cu cele mai frumoase impresii despre țara noastră. Apoi, ne vorbește despre clădire, care este un monument de arhitectură. Ne conduce în una din sălile unde au loc ședințele de judecată. Aceasta are formă de cochilie, cu o înălțime de 17 metri. Pereții din interior sînt placați cu lemn, iar tavanul din sticlă permite o iluminare naturală a încăperii. În una din galerii, ne arată un clopot imens care va să însemne: timpul se oprește atunci cînd decizia de judecată este executată. Clădirea *Tribunal de Grande Instance* e construită după principiul: modernizarea justiției concomitent cu umanizarea ei.

Cu Jean-François SABARD, prim-vicepreședinte al Tribunal de Grande Instance

La Paris, avem cîteva întreveneri: cu magistrații **Isabelle ROHART-MESSAGER** care s-a referit la activitatea în domeniul formării continue, **Gilles BOURDIER**, responsabil de formarea inițială, **Christophe PETITEAU** care ne-a făcut o prezentare a Departamentului relații internaționale al ȘNM. Carnetele noastre de notițe se umplu cu date, cifre, noi idei. **Dorin DUȘCEAC**, doctorand la *École Polytechnique*, care a fost pe parcursul vizitei translatorul nostru, pare puțin obosit. Facem schimb de adrese electronice cu noii noștri colegi, în speranța unei colaborări ulterioare.

Isabelle ROHART-MESSAGER, magistrat

Parisul e splendid. De la nivelul doi al autobuzului cu care facem un scurt tur prin oraș observăm un restaurant cu inscripția „Doina”. În metrou, vedem un tânăr care ține în mâini un volum de Ion Druță. Sîntem prea departe de el ca să-l întrebăm cine e. Un student? Un om care a evadat în Orașul-Soare purtat de vise rătăcite?..

Despre soarta concetățenilor noștri aflați în Franța ne vorbește Victoria IFTODI, Ambasador Extraordinar și Plenipotențiar al Republicii Moldova în Republica Franceză. Jurist de specialitate, îi cunoaște bine pe cîțiva membri ai grupului nostru. În timpul vizitei organizate de către Domnia sa în incinta Ambasadei ne-am referit la întîlnirile extrem de valoroase pe care le-am avut. La rîndul său, ambasadoarea și-a exprimat disponibilitatea de a susține realizarea de către INJ a obiectivelor sale, reieșind din necesitățile conturate în timpul aflării la ȘNM din Franța.

Cu Victoria IFTODI, Ambasador Extraordinar și Plenipotențiar al Republicii Moldova în Republica Franceză, în incinta Ambasadei.

La Catedrala Notre Dame de Paris

Sîntem copleșiți de avalanșa de informații și impresii. Ajunși acasă, urmează să sistematizăm toate cele auzite și văzute în timpul vizitei de studii – cognitivă, interesantă și utilă.

Consemnare: Lidia MARIN,
șef Secție abilitați non-juridice,
relații cu publicul și editări

INJ este profund recunoscător PNUD Moldova pentru buna organizare și finanțarea acestei vizite. Exprimăm sincere mulțumiri pentru asistență echipei de implementare a Proiectului „Consolidarea capacității instituționale a INJ”: Angela DUMITRAȘCO, Sorin HANȚANU, Eleonora MOCANU.

Școala Națională de Magistratură (Bordeaux)

În perioada **22–26 septembrie**, la București s-a desfășurat cea de-a 3-a ediție a prestigiosului Concurs Internațional al Școlilor de Magistratură din Europa THEMIS.

Echipa Institutului Național al Justiției, coordonată de Cristina Malai, consilier juridic superior în cadrul Programului Preliminar de Țară al „Fondului Provocările Mileniului” pentru Buna Guvernare, formator INJ, s-a plasat pe locul 2, secțiunea Etică și deontologie judiciară.

Cristina MALAI: SÎNT MÎNDRĂ DE PRESTANȚA AUDIENȚILOR INJ!

Concursul a avut loc sub egida Rețelei de la Lisabona din cadrul Consiliului Europei și a Rețelei Europene de Formare Judiciară (REFJ/EJTN), fiind organizat de Institutul Național al Magistraturii din România, în parteneriat cu Centro de Estudos Judicarios din Portugalia. Obiectivul lui a fost aprecierea cunoștințelor viitorilor judecători și procurori din țările europene și stabilirea unei cooperări directe și eficiente între aceștia.

La competiție au participat 17 echipe din 15 state: Bulgaria, Cehia, Croația, Finlanda, Franța, Germania, Italia, Macedonia, Muntenegru, Portugalia, Republica Moldova, România, Slovenia, Spania, Ungaria. Țara noastră a fost reprezentată de Snejana CAZACU, Alexandru SPOIALĂ și Gheorghe MÎȚU, audienți ai INJ.

Concursul a fost structurat în 4 secțiuni tematice: **Etică și deontologie judiciară; Interpretarea și aplicarea Convenției Europene a Drepturilor Omului; Cooperare judiciară internațională în materie civilă; Cooperare judiciară internațională în materie penală.** În scopul calificării pentru a participa la concurs, echipa INJ a prezentat, în luna august, o lucrare scrisă la tema „Etica judiciară – evoluții, provocări și soluții: experiența Moldovei în implementarea standardelor etice pentru judecători”. La București, echipa a prezentat în limba engleză, timp de 30 de minute, informații despre cadrul legislativ și normativ care reglementează conduita judecătorilor, accentuând, în special, importanța noului Cod de Etică al Judecătorului, adoptat de către Consiliul Superior al Magistraturii în 2007, și eforturile depuse de către CSM și INJ pentru familiarizarea judecătorilor cu noile standarde deontologice. În final, membrii echipei au elucidat și câteva teme actuale în ceea ce privește deontologia judiciară, și anume: garanțiile instituționale de asigurare a independenței judecătorilor, responsabilitatea judecătorilor versus independența judecătorilor, măsuri de îmbunătățire a percepției publice despre judecători și aplicarea eficientă a mecanismelor disciplinare contra judecătorilor. Juriul a manifestat un interes sporit față de prezentarea dată, fapt exprimat prin multitudinea de întrebări adresate membrilor echipei noastre.

Echipele câștigătoare au fost desemnate de către un juriu internațional (cite unul pentru fiecare secțiune) care a evaluat atât lucrările scrise, cât și prezentarea orală a temei. Juriul secției *Etică și deontologie judiciară* l-au format: Ana Maria BRITO, judecător la Curtea de Apel de la Lisabona (Portugalia), Dieter SCHLAFEN, consilier rezident de twinning, Consiliul Superior al Magistraturii (România), Philippe LEGER, președinte al Marelui Juriu, fost Avocat General la Curtea de Justiție a Comunităților Europene, Ana RUSU, Secretar General, Rețeaua de la Lisabona, Consiliul Europei, Karel VAN HERCK, judecător la Curtea de Apel din Bruxelles (Belgia).

Participarea echipei din Republica Moldova, constituite din audienți ai INJ, la acest concurs a oferit posibilitatea acumulării unei experiențe foarte utile în vederea cooperării directe și eficiente cu omologii lor din Europa și în scopul unei pregătiri și mai bune de viitoarele competiții de acest gen.

Pentru participarea cu succes la Concursul Internațional al Școlilor de Magistratură THEMIS din statele membre ale Consiliului Europei (Rețeaua de la Lisabona) membrilor echipei Snejana CAZACU, Alexandru SPOIALĂ și Gheorghe MÎȚU, precum și Cristinei MALAI, coordonator, le-au fost înmănușate Mențiuni din partea conducerii INJ.

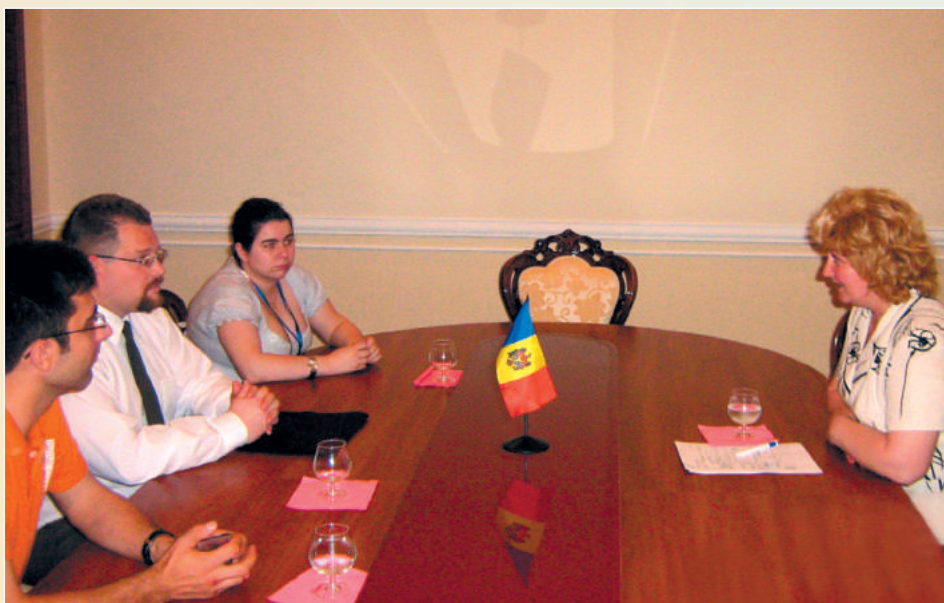
Felicitările noastre!

- La **1 august**, Eugenia FISTICAN, Director executiv al Institutului Național al Justiției, a avut o întâlnire cu Edwin BERRY, consilier pentru Drepturile Omului în cadrul Oficiului Coordonatorului Rezident al Națiunilor Unite în Republica Moldova.

Vizita a avut drept obiectiv familiarizarea oficialului cu activitatea Institutului Național al Justiției în ce privește organizarea și desfășurarea procesului de instruire inițială și continuă. Edwin Berry activează în sfera protecției drepturilor omului de circa 16 ani. Misiunea sa principală este de a sensibiliza guvernele statelor față de importanța asigurării protecției drepturilor omului.

La 10 decembrie curent, Organizația Națiunilor Unite va sărbători jubileul de 60 de ani de la proclamarea Declarației Universale a Drepturilor Omului. Cu acest prilej, oaspetele, în numele Oficiului Coordonatorului Rezident al Națiunilor Unite, și-a exprimat dorința de a intensifica dialogul bilateral în vederea identificării domeniilor în care poate fi oferită asistență pentru dezvoltarea continuă a administrării justiției și consolidării independenței acesteia.

E.Fistican a adus la cunoștință lui E.Berry că Institutul Național al Justiției este o instituție relativ nouă, creată în anul 2006, care pentru prima dată a demarat procesul de instruire inițială a candidaților la funcția de judecător și de procuror. În acest sens, E.Fistican a subliniat rolul deosebit al Proiectului „Consolidarea capacității instituționale a INJ”, desfășurat de către INJ în colaborare și cu suportul financiar al PNUD Moldova în vederea sporirii nivelului de pregătire și competență a judecătorilor, procurorilor și a altor reprezentanți ai justiției. Instruirea în domeniul drepturilor omului ocupă un loc central în planul de studii al INJ, în special în ce privește implementarea instrumentelor și mecanismelor europene de protecție a drepturilor omului, precum sînt Convenția și Curtea Europeană pentru Drepturile Omului.

În același context a fost menționată și contribuția Programului Comun al Comisiei Europene și al Consiliului Europei privind sporirea independenței, transparenței și eficienței justiției în Republica Moldova.

La întâlnire au mai participat Angela DUMITRAȘCO, Manager Portofoliu Justiție și Drepturile Omului și Sorin HANGANU, manager de proiect, PNUD Moldova.

- **Vizită de lucru a experților Consiliului Europei (9 septembrie)**. Fredrik SUNDBERG, expert al CoE, Cipriana MORARU, jurist la Departamentul de executare a deciziilor judecătorești (CtEDO), Diana PASCAN, consilier în Direcția Consiliul Europei și Drepturile Omului (Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene), au fost interesați de mecanismul de implementare de către INJ a practicilor internaționale în procesul de formare inițială și continuă. Fredrik Sundberg a specificat importanța pregătirii profesionale a formatorilor, ameliorării competențelor lor pedagogice – probleme ce sînt mereu în atenția CoE. Accentul trebuie pus pe justiție și funcționalitatea ei.

La întrevvedere au participat Eugenia FISTICAN, Director executiv al INJ, Liubovi BRÎNZĂ, șef Direcție instruire și cercetare, Elena BELEI, șef Direcție Tratatate și Integrare Europeană (Ministerul Justiției), membru al Consiliului INJ, formator INJ, Lidia MARIN, șef Secție abilitați non-juridice, relații cu publicul și editări.

- Vizită de documentare (12 septembrie). Francis HANYA, expert UE în domeniul implementării Planului de Acțiuni Republica Moldova – Uniunea Europeană, însoțit de Oxana BUDIȘ, consultant principal în Aparatul Guvernului, a solicitat această vizită pentru a identifica necesitățile INJ în vederea consolidării capacităților instituției de aplicare a valorilor europene în pregătirea viitorilor magistrați. Institutului Național al Justiției i s-a făcut oferta de a participa în cadrul ciclului de proiecte „Twinning”

ce presupune o cooperare la nivel egal între administrațiile publice ale statelor membre ale UE și instituțiile echivalente din Republica Moldova, care a fost acceptată.

Din partea INJ la discuție au participat Eugenia FISTICAN, Director executiv al INJ, Veaceslav DIDĂC, director executiv adjunct, Lidia MARIN, șef Secție abilitați non-juridice, relații cu publicul și editări.

Expertul european a specificat disponibilitatea instituțiilor europene pentru colaborare eficientă și de durată cu INJ.

- Vizită de documentare (18 septembrie), cu participarea lui Jean Jacques HEINTZ, expert al CoE, ex-director al Școlii Naționale de Grefieri din Franța, magistrat, însoțit de Ruslan GREBENCEA, asistent juridic în cadrul Programului Comun al Comisiei Europene și al Consiliului Europei privind sporirea independenței, transparenței și eficienței justiției în Republica Moldova. A avut loc în conformitate cu Planul de acțiuni pentru implementarea acestui Program în scopul evaluării necesităților de instruire a personalului auxiliar al instanțelor judecătorești.

INJ a fost reprezentat de Veaceslav DIDĂC, director executiv adjunct, Vladimir COVAL, șef Secție formare inițială, Dina MOVILEANU, consultant în Secția instruire continuă. Ei au informat despre activitățile ce se întreprind în domeniul instruirii personalului auxiliar al instanțelor judecătorești, despre problemele la acest capitol. A fost solicitată asistență în elaborarea curiculei; la fel, s-a discutat despre o vizită de lucru la Școala Națională de Grefieri din România. Jean Jacques Heintz a dat asigurări că CoE va susține eforturile INJ în vederea organizării adecvate a procesului ce vizează instruirea inițială și cea continuă a personalului respectiv și va contribui la asigurarea asistenței organizatorice și financiare a acestei activități.

AGENDĂ NORMATIVĂ

CONSILIUL INSTITUTULUI NAȚIONAL AL JUSTIȚIEI
DIN REPUBLICA MOLDOVA

СОВЕТ НАЦИОНАЛЬНОГО ИНСТИТУТА ЮСТИЦИИ
РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА

HOTĂRÎREA nr.3 din 25 august 2008

Audiind demersul prezentat de Eugenia Fistican, Director executiv al Institutului Național al Justiției, despre aprobarea Regulamentului privind soluționarea contestațiilor la concursul de admitere în INJ elaborat cu asistența Programului Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (PNUD Moldova),

În temeiul dispozițiilor art.7 lit.b) din Legea privind Institutul Național al Justiției, nr.152-XVI din 08.06.2006, și al prevederilor pct.7.10 lit.b) din Statutul Institutului Național al Justiției din 06.06.2007, Consiliul

HOTĂRĂȘTE:

1. Se aprobă Regulamentul privind soluționarea contestațiilor la concursul de admitere în Institutul Național al Justiției.
2. Institutul Național al Justiției va aduce actele sale normative în corespundere cu respectivul Regulament.
3. Executarea prezentei hotărâri se pune în seama Directorului executiv al Institutului Național al Justiției.

Președintele Consiliului

Natalia MOLDOVANU

Secretarul Consiliului

Iuliana OPREA

REGULAMENT privind soluționarea contestațiilor la concursul de admitere în Institutul Național al Justiției

I. DISPOZIȚII GENERALE

- 1.1. Prezentul Regulament este elaborat în conformitate cu prevederile Legii privind Institutul Național al Justiției, nr.152-XVI din 08.06.2006, Statutului Institutului Național al Justiției din 06.06.2007 și ale Regulamentului cu privire la organizarea concursului de admitere în Institutul Național al Justiției din 06.06.2007 și are drept scop stabilirea modalității de organizare, precum și a procedurii de depunere și examinare a contestațiilor.
- 1.2. Principiile care stau la baza soluționării contestațiilor sînt:
 - obiectivitate* – crearea condițiilor egale pentru candidații la concurs pe baza unor criterii clar definite și a unei metodologii unice de soluționare a eventualelor contestații;
 - imparțialitate* – confirmarea caracterului adecvat sau inadecvat al evaluării cunoștințelor candidaților la concurs în vederea selectării echitabile, pe baza rezultatelor obținute, a celor mai competente persoane;
 - egalitate* – asigurarea unei aprecieri juste și nepărtinitoare a cunoștințelor demonstrate de către participanții la concurs, precum și soluționarea contestațiilor depuse fără privilegii și fără discriminări pe motive de sex, vîrstă, rasă, etnie, religie, opțiune politică etc.;
 - informare și publicitate* – informarea candidaților la concurs și a altor persoane interesate privind modul de depunere și soluționare a contestațiilor, afișarea rezultatelor examenelor concursului la sediul Institutului, precum și publicarea informației pe paginile Web ale Institutului, Consiliului Superior al Magistraturii și a Procuraturii Generale;
 - transparență* – asigurarea accesului liber al participanților la concurs, al publicului larg și al mijloacelor de informare în masă la informațiile referitor la modul de organizare și desfășurare a concursului, precum și privind soluționarea contestațiilor;
 - relevanță* – identificarea și testarea competențelor, cunoștințelor și aptitudinilor necesare exercitării funcției de judecător și de procuror.

II. NOȚIUNI PRINCIPALE

În sensul prezentului Regulament, următoarele noțiuni principale semnifică:

contestarea rezultatelor concursului de admitere – depunerea de către candidații la concurs a unei cereri de contestare a rezultatelor selecției dosarelor candidaților la concurs, precum și a rezultatelor desfășurării concursului de admitere;

contestarea rezultatelor probei eliminatorii și ale probei orale – depunerea de către candidații la concurs a unei cereri de contestare a punctajului obținut la proba eliminatorie și a rezultatelor evaluării rezolvării spețelor;

Comisia pentru examenele de admitere – organ colegial specializat constituit conform legii, în vederea efectuării concursului de admitere în Institut, asigurării examinării contestărilor și luării unei decizii asupra rezultatelor selecției dosarelor candidaților și rezultatelor desfășurării concursului de admitere;

Comisia de contestare – organ colegial special constituit de Consiliul Institutului Național al Justiției, în vederea luării unei decizii, în urma solicitării primite din partea unuia sau a mai multor participanți la concursul de admitere asupra menținerii sau, după caz, modificării rezultatelor desfășurării probei eliminatorii și a rezultatelor rezolvării spețelor.

III. ORGANIZAREA ACTIVITĂȚII DE SOLUȚIONARE A CONTESTAȚIILOR

a) Modul de organizare a Comisiei de contestare și atribuțiile ei

- 3.1. Organizarea activității de soluționare a contestațiilor de reevaluare a rezultatelor desfășurării probei eliminatorii și a probei orale este pusă în seama Comisiei de contestare (în continuare – Comisia), care este constituită în scopul soluționării contestațiilor depuse de către candidații la concursul de admitere, a cărei componență va fi aprobată anual de către Consiliul Institutului.
- 3.2. Comisia de contestare are în componență 3 membri și un secretar:
 - a) un membru desemnat de către Senatul unei instituții de învățământ superior acreditate care are facultate de drept;
 - b) un membru desemnat de către Consiliul Superior al Magistraturii;
 - c) un membru desemnat de către Procuratura Generală.Secretarul Comisiei este desemnat de Directorul executiv din rîndul personalului didactic sau administrativ al Institutului.
- 3.3. Președintele Comisiei este ales prin vot deschis sau secret la prima ședință a Comisiei, din numărul membrilor acesteia. Se consideră ales candidatul care a întrunit majoritatea de voturi ale membrilor Comisiei.
- 3.4. Desemnarea membrilor Comisiei se face pe baza consimțămîntului lor, exprimat anterior. Membrii Comisiei de contestare nu pot fi membri ai comisiilor pentru examenele de admitere și de organizare a concursului de admitere, și invers. Numirea membrilor Comisiei de contestare va avea loc odată cu numirea membrilor Comisiei pentru examenele de admitere.
- 3.5. În Comisia de contestare nu vor fi numite persoanele care au în rîndul candidaților soțul sau soția, rude sau afini pînă la gradul al treilea. Toți membrii Comisiei vor completa declarații pe propria răspundere în acest sens.
- 3.6. Dacă incompatibilitatea prevăzută la pct.3.5. din prezentul Regulament se depistează ulterior desemnării membrilor Comisiei, membrul în cauză este obligat să se retragă și să comunice de îndată această situație Consiliului Institutului în vederea înlocuirii sale.
- 3.7. Comisia de contestare are următoarele competențe:
 - a) soluționează contestațiile de reevaluare a punctajului obținut la proba eliminatorie și la proba orală din cadrul concursului de admitere;
 - b) se pronunță asupra legalității (temeiniciei) evaluării cunoștințelor candidatului la proba eliminatorie și la proba orală a concursului de admitere;
 - c) informează în scris candidații asupra dreptului de contestare, precum și asupra termenului-limită de depunere a contestației;
 - d) predă secretariatului concursului lucrările reevaluate, pe bază de proces-verbal;
 - e) informează în scris candidații despre rezultatele soluționării contestațiilor.
- 3.8. Președintele Comisiei are următoarele atribuții:
 - a) întreprinde măsuri pentru organizarea și buna funcționare a Comisiei;
 - b) asigură și verifică respectarea prevederilor legale și a regulamentelor de către membrii Comisiei;

- c) organizează și coordonează activitatea acestora, repartizează contestațiile spre examinare membrilor ei și stabilește termenul de examinare;
 - d) stabilește localul și ora desfășurării ședinței și convoacă ședințele Comisiei;
 - e) exercită alte atribuții, în condițiile legii.
- 3.9. Membrii Comisiei au următoarele îndatoriri:
- a) soluționează în termen contestațiile repartizate, dând dovadă de imparțialitate și obiectivitate;
 - b) asigură prin activitatea desfășurată respectarea legislației și a regulamentelor de rigoare;
 - c) aduc la cunoștință președintelui Comisiei orice imixtiune în activitatea de soluționare a contestațiilor din partea unor persoane ori a unui grup de interese care ar putea să le afecteze independența sau imparțialitatea ori ar putea crea suspiciuni în acest sens;
 - d) participă la ședințele de soluționare a contestațiilor și respectă secretul deliberărilor;
 - e) asigură securitatea și confidențialitatea materialelor pe perioada în care acestea le sînt încredințate spre soluționare;
 - f) se abțin de la orice activitate legată de soluționarea unei contestații, în cazurile în care se presupune existența unui conflict de interese;
 - g) semnează procesele-verbale privind rezultatele soluționării contestațiilor sau își expun opinia separată.
- 3.10. Secretariatul Comisiei are următoarele atribuții:
- a) primește cererile de contestare a punctajului obținut la proba eliminatorie și la proba orală, verifică corectitudinea completării lor, plenitudinea și exactitatea informației și a datelor expuse în ele, ține evidența lor;
 - b) pregătește materialele necesare pe care le pune la dispoziție Comisiei în vederea soluționării contestației;
 - c) completează registrul de evidență a contestațiilor și orice alte registre speciale;
 - d) întocmește procesele-verbale privind soluționarea contestațiilor;
 - e) comunică deciziile de soluționare a contestațiilor persoanelor care le-au depus și asigură publicitatea lor;
 - f) răspunde de aprovizionarea Comisiei cu materialele necesare desfășurării activității;
 - g) predă Comisiei pentru examenele de admitere materialele privind soluționarea contestațiilor pentru arhivare și anexare la dosarele candidaților;
 - h) îndeplinește sarcini specifice ce asigură buna desfășurare a concursului.
- 3.11. Comisia se întrunește în ședințe în măsura necesităților, ori de cîte ori este nevoie.
- 3.12. Ședința este deliberativă dacă la ea participă cel puțin 2 membri ai Comisiei.
Pe toată durata ședinței Comisiei este interzis accesul persoanelor străine în sala unde se desfășoară ședința.
- 3.13. Remunerarea membrilor Comisiei de contestație se efectuează în conformitate cu numărul de ore efectiv lucrate. Aceste ore pot fi incluse în norma didactică.
Membrii Comisiei vor semna contracte cu administrația Institutului privind modul de plată și respectarea atribuțiilor ce le revin potrivit dispozițiilor prezentului Regulament.

b) Modul de organizare a Comisiei pentru examenele de admitere și atribuțiile ei

- 3.14. Organizarea activității de soluționare a contestațiilor asupra rezultatelor selecției dosarelor candidaților la concurs, precum și asupra rezultatelor desfășurării concursului de admitere este exercitată de Comisia pentru examenele de admitere (în continuare – Comisia).
- 3.15. Componenta Comisiei, modul de constituire și atribuțiile ei sînt prevăzute de Legea privind Institutul Național al Justiției și de Regulamentul cu privire la organizarea concursului de admitere în Institutul Național al Justiției.
- 3.16. În cadrul soluționării contestațiilor Comisia are următoarele atribuții:
- a) soluționează și emite decizii cu privire la contestațiile formulate de candidați referitor la rezultatele selecției dosarelor și la rezultatele desfășurării concursului de admitere;
 - b) informează în scris candidații despre rezultatele soluționării contestațiilor;
 - c) afișează rezultatele soluționării contestațiilor la sediul Institutului, precum și pe paginile Web ale Institutului, Consiliului Superior al Magistraturii și a Procuraturii Generale.
- 3.17. La soluționarea contestațiilor președintele și membrii Comisiei, precum și secretarul Comisiei au atribuții și îndatoriri similare celor prevăzute în pct.3.8.– 3.10. din prezentul Regulament.
- 3.18. Comisia se întrunește în ședințe în măsura necesităților, ori de cîte ori este nevoie.
- 3.19. Ședința este deliberativă dacă la ea participă cel puțin 2/3 din membrii Comisiei.
Pe toată durata ședinței Comisiei este interzis accesul persoanelor străine în sala unde se desfășoară ședința.
- 3.20. Remunerarea membrilor Comisiei pentru examenele de admitere se efectuează în conformitate cu prevederile pct.3.13. din prezentul Regulament.

IV. DEPUNEREA CONTESTAȚIILOR

- 4.1. Contestațiile asupra punctajului obținut la proba eliminatorie, precum și asupra rezultatelor rezolvării spețelor se depun la Comisia pentru examenele de admitere.
- 4.2. Termenul de depunere a contestațiilor pentru proba eliminatorie este de 24 de ore de la data afișării notelor la sediul Institutului și publicării pe paginile Web ale Institutului, Consiliului Superior al Magistraturii și a Procuraturii Generale.
- 4.3. Termenul de depunere a contestațiilor pentru proba orală este de 24 de ore de la anunțarea notelor.
- 4.4. Contestațiile asupra rezultatelor selecției dosarelor candidaților la concurs, precum și asupra rezultatelor concursului se depun la Comisia pentru examenele de admitere.
- 4.5. Termenul de depunere a contestațiilor asupra rezultatelor selecției dosarelor candidaților la concurs este de 3 zile de la data parvenirii adresării candidatului și înregistrării ei la Institut. Contestațiile se depun și se rezolvă înainte de începerea examenelor de admitere.
- 4.6. Termenul de depunere a contestațiilor asupra rezultatelor concursului este de 3 zile de la data anunțării lor.
- 4.7. Termenele stabilite pentru depunerea contestațiilor vor fi reamintite candidaților odată cu afișarea rezultatelor sau cu anunțarea notelor.
De asemenea, candidații la concursul de admitere vor fi informați despre faptul că nu se depun, în nici un caz, contestații la contestații.
- 4.8. Contestarea rezultatului se face individual la sediul Institutului, prin depunerea unei cereri scrise adresate Comisiei pentru examenele de admitere sau Comisiei de contestare.
- 4.9. Cererea de contestare este de formă-tip și conține:
 - a) numele, prenumele candidatului;
 - b) locul, data și ora desfășurării probei scrise sau, după caz, a probei orale;
 - c) temeiul (motivarea întemeiată) privind înaintarea cererii de contestare;
 - d) punctajul obținut la proba scrisă sau nota pentru rezolvarea spețelor;
 - e) solicitarea contestatarului;
 - f) data și ora depunerii cererii;
 - g) semnătura candidatului.
- 4.10. Interdicții la depunerea cererii de contestare:
 - a) nu pot depune contestație candidații eliminați din sala de examinare pentru copiere, utilizarea metodelor performante tehnice de transcriere;
 - b) nu poate fi depusă contestație dacă candidatul a părăsit sala de examinare din motive de sănătate;
 - c) nu poate fi depusă contestație pe motiv că timpul pentru realizarea probelor a fost insuficient;
 - d) nu poate fi depusă contestație privind conținutul subiectelor din teste, din biletele de examinare;
 - e) nu poate fi depusă contestație privind modul de organizare și desfășurare a examenului sau privind componența Comisiei pentru examenele de admitere.
- 4.11. În cazul în care sînt înregistrate contestații cu privire la procedura de organizare și desfășurare a concursului de admitere, acestea se înaintează de îndată Institutului care va formula răspunsul și îl va înainta contestatarului în termen de maximum 5 zile lucrătoare de la finalizarea termenului de depunere a contestațiilor.

V. EXAMINAREA CONTESTAȚIILOR

- 5.1. Contestația punctajului obținut la proba eliminatorie se soluționează de Comisia de contestare în termen de 24 de ore de la expirarea termenului afișării rezultatelor la această probă la sediul Institutului și publicării pe paginile Web ale Institutului, Consiliului Superior al Magistraturii și a Procuraturii Generale, în lipsa candidatului.
- 5.2. Contestația formulată Comisiei de contestare se admite și punctajul se modifică dacă:
 - a) punctajele nu au fost acordate potrivit baremului și răspunsurilor la proba scrisă;
 - b) există o diferență mai mare de 10 puncte/probă între punctajele acordate la proba scrisă de Comisia pentru examenele de admitere și Comisia de contestare.
- 5.3. Contestația formulată va fi respinsă în următoarele situații:
 - a) dacă în urma analizării contestației se constată că punctajele au fost acordate potrivit baremului și răspunsurilor din lucrarea scrisă;
 - b) dacă între punctajul acordat la proba scrisă de Comisia pentru examenele de admitere și cel apreciat de Comisia de contestare nu este o diferență mai mare de 10 puncte/probă.
- 5.4. Contestațiile notei pentru rezolvarea spețelor sînt reexamineate în termen de pînă la 72 de ore după depunerea de către candidați a lucrărilor scrise, fără a fi audiat în mod repetat candidatul.

- La soluționarea contestațiilor se vor lua în considerație, de asemenea, datele incluse în procesul-verbal pentru proba orală, răspunsurile candidaților la întrebările membrilor Comisiei.
- 5.5. Comisia pentru examenele de admitere are obligația de a pune la dispoziția Comisiei de contestare toate documentele necesare soluționării contestației.
 - 5.6. Comisia de contestare va examina atent fiecare contestație, verificând modul în care au fost respectate normele și procedura de concurs, criteriile de verificare și apreciere a lucrărilor scrise contestate, comparativ cu conținutul și calitatea răspunsurilor date de candidat, precum și dacă notele și mediile acordate au fost transcrise corect pe toate documentele de concurs, iar mediile finale și generale au fost calculate corect. Nota acordată de către Comisia de contestare nu va fi mai mică decât nota contestată.
 - 5.7. Contestația se rezolvă pînă la începerea următoarei probe. Deciziile Comisiei de contestare sînt definitive și se comunică persoanei interesate imediat după adoptarea deciziei sau pînă la proba următoare.
 - 5.8. Validarea modificării rezultatelor inițiale ale unei lucrări de către Comisia de contestare atrage după sine recalcularea mediei generale de concurs a candidatului respectiv și presupune aducerea candidatului pe poziția corespunzătoare din lista generală de clasificare a candidaților, în ordinea mediilor, cu toate consecințele ce urmează pentru el.
 - 5.9. Rezultatele contestărilor punctajului obținut la proba eliminatorie și ale notei la rezolvarea spețelor se vor consemna în procesul-verbal și se vor afișa în aceeași zi la sediul Institutului și pe paginile Web ale Institutului, Consiliului Superior al Magistraturii și a Procuraturii Generale.
 - 5.10. Comisia pentru examenele de admitere are obligația de a soluționa, în condițiile prezentului Regulament, contestația cu privire la selecția dosarelor în termen de maximum 3 zile lucrătoare de la data înregistrării ei.
 - 5.11. Comisia pentru organizarea concursului de admitere are obligația de a pune la dispoziția Comisiei pentru examenele de admitere în termen de 24 de ore toate documentele necesare soluționării contestației.
 - 5.12. Contestația formulată asupra rezultatelor selecției dosarelor candidaților la concurs:
 - a) se admite în situația în care, la data selecției dosarelor, candidatul avea toate documentele necesare la dosarul de concurs, care au fost prezentate în termenul prevăzut și îndeplinea condițiile generale pentru participarea la concursul de admitere, prevăzute în Regulamentul cu privire la organizarea concursului de admitere în Institutul Național al Justiției;
 - b) se respinge în situația în care, la data selecției dosarelor, candidatul nu avea toate documentele prevăzute la dosarul de concurs și nu îndeplinea condițiile generale pentru participarea la concursul de admitere.
 - 5.13. Dosarele personale care nu îndeplinesc prevederile legale în vigoare se returnează candidaților la concurs după soluționarea contestațiilor și finalizarea concursului.
 - 5.14. În cazul respingerii contestației, candidatul se poate adresa instanței de contencios administrativ, în condițiile legii.
 - 5.15. Contestațiile rezultatelor concursului de admitere sînt soluționate de Comisia pentru examenele de admitere în termen maxim de 3 zile prin emiterea unei decizii definitive.

La soluționarea contestațiilor se vor lua în considerație criteriile de departajare a candidaților la concurs care au întrunit același număr de puncte.
 - 5.16. La finalizarea soluționării contestațiilor, comisiile întocmesc un proces-verbal, semnat de membrii lor, în care se prezintă modalitatea de examinare a contestațiilor, precum și rezultatele acestora.
 - 5.17. Rezultatele contestațiilor, însoțite de rezultatul final obținut la concurs, precum și de poziția în clasamentul final, se aduc la cunoștință candidaților.
 - 5.18. Contestarea ulterioară a rezultatelor, pe motive de indispoziție psihică sau somatică, nu este luată în considerație.

VI. DISPOZIȚII FINALE

- 6.1. După expirarea termenului de rezolvare a contestațiilor și răspunsului la ele rezultatul concursului de admitere se consideră definitiv și nu mai poate fi modificat. Contestațiile depuse după îndeplinirea acestei proceduri nu vor fi luate în considerație, indiferent de autoritatea căreia îi sînt adresate.
- 6.2. În termen de 5 zile de la data finalizării concursului de admitere toate documentele rezultate în urma soluționării contestațiilor asupra rezultatelor probelor eliminatorii și orale, precum și asupra rezultatelor selecției dosarelor candidaților la concurs și desfășurării concursului de admitere (procesele-verbale, contestațiile candidaților, documentele emise de comisiile pentru examenele de admitere și de contestare etc.) sînt împachetate și sigilate. Pachetele se trimit conducerii Institutului, fiind însoțite de proces-verbal de predare-primire.
- 6.3. Lista cuprinzînd rezultatele finale ale probei scrise, după soluționarea contestațiilor, se publică pe paginile Web ale Institutului, Consiliului Superior al Magistraturii, a Procuraturii Generale și se afișează la sediul Institutului.

Adoptată
de CCJE la cea de-a 7-a întrunire
(Strasbourg, 8-10 noiembrie 2006)

**Consiliul Consultativ al Judecătorilor Europeni
(CCJE)**

**OPINIA NR.9 (2006)
a Consiliului Consultativ al Judecătorilor Europeni (CCJE)
în atenția Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei
privind**

Rolul judecătorilor naționali în asigurarea unei aplicări efective a dreptului internațional și european

INTRODUCERE

1. Comitetul de Miniștri a cerut Consiliului Consultativ al Judecătorilor Europeni (CCJE) să examineze în particular anumite chestiuni (care apar în cadrul Planului de Acțiuni global pentru judecătorii europeni¹), precum aplicarea de către judecătorii naționali a Convenției Europene a Drepturilor Omului sau a altor instrumente legale internaționale, dialogul dintre instituțiile judiciare europene și naționale și disponibilitatea de a accesa informațiile privind textele internaționale relevante.
2. CCJE a notat că toate sistemele naționale se confruntă tot mai des cu chestiuni juridice de natură internațională, cauza fiind globalizarea și accentul pus mai pronunțat pe aplicarea dreptului european² în relațiile dintre indivizi decât în relațiile dintre state. Această dezvoltare necesită schimbări în cadrul pregătirii judiciare, în practică și chiar în cultura magistraților, dacă avem în vedere faptul că, administrând actul de justiție, judecătorii vor trebui să răspundă așteptărilor societății moderne, respectând în același timp principiile legale recunoscute de statele democratice.
3. O asemenea evoluție ar influența benefic pregătirea judecătorilor, relațiile dintre instituțiile internaționale judiciare, determinând ierarhia normelor care trebuie respectate de judecător în contextul creșterii surselor legale; în al doilea rând, acest lucru presupune că autoritățile de stat vor asigura resurse suplimentare pentru implementarea activităților sus-menționate.
4. De aceea, CCJE a considerat necesară revizuirea mijloacelor puse la dispoziția judecătorilor pentru a lucra eficient în cadrul unui context internațional, judecătorului național adresându-i-se astfel recomandări privind aplicarea dreptului internațional și european. Obiectivul acestei Opinii este de a obține o aplicare consecventă a dreptului european și internațional, mai ales respectarea drepturilor omului. Drept mijloace pentru realizarea acestui obiectiv sînt indicate: pregătirea judecătorilor, disponibilitatea informațiilor relevante și a documentației necesare, asigurarea traducerii sau a interpretării acestora.
5. În această privință, CCJE subliniază că judecătorii naționali sînt garanții respectării și implementării adecvate a tratatelor europene și internaționale la care statul respectiv este parte, inclusiv la Convenția Europeană a Drepturilor Omului.
6. Această Opinie completează Opinia CCJE nr.4 (2003) privind *pregătirea continuă și inițială adecvată a judecătorilor la nivel național și la nivel european*; considerațiile cuprinse în sus-menționata Opinie se pot aplica chestiunilor la care se referă prezenta Opinie.

**A. ASIGURAREA JUDECĂTORILOR NAȚIONALI CU INFORMAȚIILE ȘI DOCUMENTAȚIA
PRIVIND INSTRUMENTELE LEGALE INTERNAȚIONALE ȘI EUROPENE RELEVANTE³**

a) Buna cunoaștere a dreptului internațional și european de către judecători

7. În contextul internaționalizării crescînde a societății, legislația și jurisprudența internaționale și europene exercită o tot mai mare influență asupra legislației și jurisprudenței naționale; aceste domenii de drept trebuie să fie

¹ Document adoptat de Comitetul de Miniștri în cadrul celei de-a 740-a întâlniri, Document CCJE (2001) 24.

² Noțiunea de drept european este folosită în continuare într-un sens mai larg, pentru a include instrumentele Consiliului Europei, mai ales Convenția Europeană a Drepturilor Omului, precum și dreptul comunitar european, alte instrumente ale Uniunii Europene, atunci cînd sînt aplicabile statelor membre.

³ A se vedea pct.IV (d) din Planul de Acțiuni global pentru judecătorii din Europa.

corect înțelese de către judecători pentru a-și îndeplini atribuțiile judiciare conform principiului regulii de drept recunoscut și aplicat de societățile democratice. De aceea, judecătorii naționali trebuie să cunoască practica judiciară internațională și să fie pregătiți a participa la dezvoltarea acesteia. Ei trebuie să cunoască și să poată aplica dreptul internațional și european, mai ales în domeniul drepturilor omului.

b) Asigurarea mijloacelor necesare judecătorilor pentru accesarea informației privind dreptul internațional și european

8. Normele internaționale și europene, precum și jurisprudența se dezvoltă rapid atât din punctul de vedere al complexității, cât și numeric. De aceea, statul, pentru a respecta obligațiile asumate pe plan internațional, trebuie să adopte măsurile adecvate pentru a se asigura că judecătorii naționali înțeleg pe deplin textele de referință europene și internaționale, mai ales cele privind drepturile omului, pentru a-și îndeplini astfel mai bine atribuțiile.

c) Includerea normelor de drept internațional și european în programa universităților și a cursurilor de pregătire pentru judecători

9. În multe țări, cursurile de drept internațional, drept european, inclusiv privind drepturile omului, sînt parte din programa de studii în învățămîntul superior juridic. Totuși, numai în unele țări, pentru a obține un post cu specializare juridică, candidații la acest post trebuie să aibă cunoștințe aprofundate în aceste materii.
10. CCJE consideră important ca anumite subiecte de drept internațional și european să fie incluse în programa universitară și să fie prevăzute ca probă de examen la admiterea în profesie, atunci cînd se organizează astfel de examene.
11. Necesită a fi elaborate scheme de pregătire inițială și continuă privind normele de drept internațional și european atât în domeniul de activitate generale, cât și particulare. Deși în statele europene există diferențe în sistemul de pregătire inițială și continuă a judecătorilor, pregătirea în domeniul dreptului internațional și european este necesară în cadrul tuturor sistemelor tradiționale de instruire din Europa.
12. În unele țări, pregătirea specială în domeniul dreptului internațional și european pentru judecători sau pentru judecători și procurori are loc la inițiativa și prin intermediul instituțiilor de învățămînt juridic (inclusiv prin intermediul comisiilor de servicii judiciare) sau al Ministerului Justiției, precum și prin intermediul agențiilor de cooperare.⁴ În alte țări, nu este asigurată o pregătire specială în domeniul dreptului internațional și european; acolo judecătorii urmează cursuri de pregătire profesională organizate de către sistemul judiciar sau de alte organizații (școli, universități, barouri etc.).
13. În acest sens, CCJE notează că în acquis-ul Consiliului Europei privind pregătirea judecătorilor pentru aplicarea tratatelor internaționale⁵ se afirmă ca imperative următoarele: a) dezvoltarea în cadrul programelor universitare a studiului asupra dreptului internațional, asupra normei internaționale⁵ și a altor instituții de drept internațional; b) atunci cînd este cazul, introducerea în cadrul examenelor de admitere pentru judecători a testelor ce vizează aplicarea normelor internaționale; c) dezvoltarea unei colaborări pe plan internațional în ce privește pregătirea inițială și continuă a judecătorilor; d) organizarea, în cadrul Consiliului Europei și în colaborare cu instituțiile europene, cu alte organizații internaționale, a seminariilor de pregătire a judecătorilor și procurorilor, avînd ca obiectiv promovarea unei mai bune cunoașteri a instrumentelor internaționale.

d) Asigurarea unei pregătiri profesionale de calitate în domeniul dreptului internațional și european

14. În ceea ce privește pregătirea în domeniul dreptului internațional și european, CCJE consideră că printre formatori ar trebui să prevaleze, numeric, membrii sistemului judiciar. O astfel de pregătire profesională ar trebui să includă, alături de prezentarea materialelor de studii relevante, aspecte specifice activității de judecător sau de procuror, inclusiv prin asigurarea unui învățămînt la distanță, prin publicarea materialelor de curs pe Internet. CCJE încurajează cooperarea dintre instituțiile internaționale de pregătire profesională în acest domeniu și solicită asigurarea unei transparențe a informației privind programele de pregătire și modalitățile de participare.

e) Asigurarea accesului judecătorilor la informațiile privind dreptul internațional și european

15. CCJE notează că judecătorilor nu le este asigurat accesul la informații complete și la zi privind legislația și jurisprudența europene și internaționale. Chiar în acele cazuri în care informația legală este asigurată pentru judecători electronic sau pe format de hîrtie, monitoarele oficiale ale țărilor respective arareori conțin informații despre dreptul internațional și european. Cu toate acestea, unele state publică circulare legale speciale care

⁴ Statele membre ale Consiliului Europei participă la așa-numita *Rețea Lisabona* (Rețeaua pentru schimb de informații privind pregătirea judecătorilor și procurorilor), formată din agenții naționale responsabile de pregătirea judecătorilor și procurorilor.

⁵ A se vedea, în particular, concluziile celei de-a doua întâlniri a Rețelei Lisabona (2-4 iulie 1997, Bordeaux).

cuprind informații despre dreptul internațional. Alte instituții, precum academiile judiciare, centrele de pregătire sau administrațiile instanțelor, asigură informații privind jurisprudența recentă a instanțelor europene și internaționale. Informațiile pot fi găsite, de asemenea, în periodice legale naționale.

16. Nu este suficient ca statul să asigure accesul la Internet. În lege trebuie să se prevadă și alte mijloace de asigurare a informațiilor sau de dobândire a informațiilor privind chestiuni juridice internaționale și europene.
17. CCJE recomandă ca toți judecătorii să aibă acces la versiuni electronice și pe format de hârtie ale instrumentelor legale internaționale și europene, pentru a asigura cercetarea acestora. Asemenea oportunități trebuie să fie oferite judecătorilor prin acordarea unui sprijin specializat, dacă este nevoie – prin descentralizarea sistemului, asigurându-se astfel că judecătorii sînt informați și în aspecte ce exced activitatea acestora.
18. Numai în anumite țări Ministerul Justiției sau Ministerul Afacerilor Externe asigură judecătorilor traducerea hotărîrilor internaționale relevante, inclusiv a hotărîrilor CtEDO care privesc țara respectivă. În opinia CCJE, această situație ar trebui modificată cît mai curînd de către state; sprijinul de stat adecvat ar trebui să asigure crearea serviciilor de traducere eficiente pentru textele legale care pot fi utile judecătorilor în activitatea lor (a se vedea, de asemenea, paragraful 23).
19. Pentru a facilita munca judecătorilor, la dispoziția lor trebuie să fie puse informații complete, la zi, corect arhivate, astfel încît, cu ajutorul serviciilor de documentare ale instanței și cu sprijinul asistenților judiciari⁶, aceștia să poată evalua relevanța informațiilor. Ar trebui, de asemenea, încurajată colaborarea dintre serviciile de documentare centralizate și cele locale și/sau dintre bibliotecile cu fond de carte juridică și centrele de documentare din afara sistemului judiciar.

f) Asigurarea pentru judecători a mijloacelor de acces la informații redactate în limbi străine

20. Avînd în vedere cele menționate mai sus, CCJE notează importanța cunoașterii limbilor străine – instrument esențial ce va permite judecătorilor naționali să fie informați asupra modificărilor operate în legislația internațională și europeană.
21. În prezent, în unele state cursurile de limbi străine pentru judecători sînt disponibile în mod gratuit; în alte părți, statul suportă o parte din costurile cursului; în alte cazuri, astfel de cursuri sînt asigurate pentru judecătorii care lucrează în mod curent cu instituții internaționale și europene, acestea fiind obligatorii.
22. CCJE încurajează luarea de măsuri adecvate, inclusiv alocarea de granturi, în scopul pregătirii continue sau specializate a judecătorilor în domeniul limbilor străine.
23. Statele trebuie să se asigure că instanțele beneficiază de servicii juridice pentru traducerea documentelor internaționale solicitate de judecători pentru cunoașterea aprofundată a anumitor domenii de drept internațional și european. CCJE cunoaște nivelul costurilor implicate de traducerea documentelor, de aceea propune statelor să prevadă pentru instanțe un fond bugetar separat, special pentru traducerea documentelor relevante, asigurându-se astfel că bugetul global al instanțelor nu este redus.
24. Traducerile și interpretările trebuie să fie realizate de profesioniști, ale căror competențe pot fi verificate de judecători, deoarece privesc îndeplinirea unei atribuții judiciare.

B. DIALOGUL DINTRE INSTITUȚIILE JUDICIARE NAȚIONALE ȘI CELE EUROPENE⁷

a) Un dialog necesar, formal sau informal

25. Instanțele naționale au obligația de a administra dreptul european. În multe cazuri, instanțele trebuie să aplice în mod direct dreptul european sau să interpreteze dreptul național în conformitate cu prevederile dreptului european.
26. Pentru judecătorii naționali, jurisprudența CtEDO sau jurisprudența Curții de Justiție a Comunităților Europene (CJCE) constituie termeni de referință în procesul de dezvoltare a dreptului european.
27. Dialogul dintre instituțiile judiciare naționale și cele europene există în prezent și este necesar; el trebuie susținut și încurajat în continuare.
28. Pentru a încuraja dialogul efectiv dintre instanțele naționale și cele europene, trebuie să existe inițiative ca judecătorii să realizeze schimb de informații și, atunci cînd este posibil, să se stabilească contact direct între instituții.
29. Acest dialog poate avea loc la diferite niveluri. La nivel procedural, formal, un exemplu de dialog interinstituțional constituind procedura recursului preliminar în fața CJCE. De asemenea, judecătorii naționali beneficiază de

⁶ A se vedea, de asemenea, paragraful 65 al Opiniei nr.6 (2004) privind finalizarea procesului într-un interval de timp rezonabil și rolul judecătorilor în cadrul proceselor, avîndu-se în vedere mijloacele alternative de soluționare a disputelor.

⁷ A se vedea pct.IV (c) din Planul de Acțiuni global pentru judecătorii din Europa.

diverse oportunități pentru a participa la funcționarea CtEDO. La nivel informal, pot constitui forme de dialog: organizarea vizitelor de studii și/sau stagii pentru judecători la CtEDO, CJCE sau la alte instituții sau instanțe europene, organizarea de seminarii și colocvii la nivel național sau internațional.

30. CCJE notează că dialogul informal este considerat parte din programele de pregătire. La astfel de dialoguri informale participă, îndeosebi, judecători de la instanțele superioare (Curtea Supremă, Curtea Constituțională). CCJE consideră că, deși este foarte important ca judecătorii de la instanțele superioare să aibă contacte pe plan internațional, agențiile naționale de pregătire trebuie să se asigure că și judecătorii de la judecătorii sau alte instanțe cu grad inferior participă la acest dialog, avându-se în vedere că de cele mai multe ori judecătorii de la instanțele de prim grad sînt solicitați să aplice, să evalueze și să implementeze dreptul european sau jurisprudența aferentă. Experiența diferitelor state a demonstrat că dialogurile informale desfășurate în cadrul unor întruniri la scară mică s-au dovedit a fi cele mai productive.

b) Interacțiunea directă dintre judecătorii naționali

31. Dialogul dintre instanțele naționale și cele internaționale este doar un aspect al interacțiunii dintre judecători la nivel european: relațiile dintre judecători din țări diferite sînt la fel de importante. Judecătorii naționali trebuie să ia în considerație modul în care alte state au aplicat sau au interpretat dreptul internațional și cel european. Acest dialog dintre judecătorii din diferite state este important și pentru a reafirma principiul încrederii reciproce între sistemele judiciare europene, pentru a facilita circulația internațională a hotărîrilor și pentru a simplifica procedurile de punere în aplicare a hotărîrilor în diferite state.
32. Contactele directe dintre judecătorii din diferite state, inclusiv cele organizate de instituții de pregătire naționale, respectiv seminariile, schimbul de experiență, vizitele de studii etc., sînt de o relevanță deosebită. În acest domeniu, parteneri utili pot fi găsiți în cadrul schemelor de cooperare activă la nivel european.
33. Judecătorii trebuie să fie informați în ceea ce privește schimburile specifice organizate în acest cadru și trebuie să li se asigure acces egal la aceste schimburi de experiență, atunci cînd doresc să fie implicați în astfel de activități.

C. APLICAREA DE CĂTRE INSTANȚELE NAȚIONALE A DREPTULUI INTERNAȚIONAL ȘI EUROPEAN⁸

a) Rolul judecătorului și ierarhia normelor

34. Aplicarea standardelor de drept internațional și european de către un anumit stat depinde în mare măsură de statutul acestor norme în dreptul național, inclusiv de statutul lor stipulat în Constituție.
35. S-a observat că există impedimente în realizarea acestui obiectiv. Aceste obstacole au fost considerate consecințe ale problemelor cu care se confruntă statele privind accesul la informație – probleme de natură psihologică și probleme de natură juridică.⁹
36. Primele două impedimente pot fi înlăturate prin acțiunile prezentate mai sus, menite să asigure un acces mai bun la documentația juridică internațională și să îmbunătățească dialogul dintre instituții.
37. În ceea ce privește impedimentele de natură legală, CCJE notează că, în general, țările recunosc faptul că prevederile tratatelor internaționale primează asupra prevederilor legilor naționale, atunci cînd sînt ratificate și/sau încorporate în dreptul național. În majoritatea statelor acest fapt este prevăzut în Constituție, astfel asigurîndu-se primordialitatea acestora. În anumite țări, dreptul internațional primează conform hotărîrilor Curții Supreme. De obicei, prevederile Convenției Europene a Drepturilor Omului sînt inferioare prevederilor Constituției, dar Convenția are o poziție specială față de actele ordinare ale Parlamentului; implementarea practică a acestui principiu prezintă un număr de variante.
38. În majoritatea cazurilor, legile naționale și cutumele permit instanțelor, atunci cînd apare un conflict între prevederile supranaționale și prevederile naționale, să decidă în favoarea prevederilor unei convenții internaționale sau a unui tratat internațional. Există și o alternativă care solicită instanțele naționale să suspende procedurile și să defere cauza Curții Constituționale. Există însă și state în care instanțele sînt obligate să aplice prevederile dreptului național, chiar dacă acestea sînt în conflict, spre exemplu, cu normele Convenției Europene a Drepturilor Omului.
39. Fiecare stat are un sistem propriu de interpretare a acestor instrumente și de încorporare a lor în dreptul național, în funcție de statutul acordat. Pentru a evita unele situații neclare, instanțele ar trebui să interpreteze dreptul național și să dezvolte jurisprudența națională, astfel încît să fie aduse în conformitate cu dreptul internațional și european, cu principiile și conceptele europene.

⁸ A se vedea pct.IV (b) din Planul de Acțiuni global pentru judecătorii din Europa.

⁹ A se vedea, mai ales, concluziile celei de-a doua întâlniri a Rețelei Lisabona (2-4 iulie 1997, Bordeaux).

40. Judecătorii, asemenea reprezentanților puterii legislative și executive, sînt ținuți de litera legii. CCJE consideră că este important pentru judecători să vegheze respectarea dreptului internațional și european care promovează principiul respectării drepturilor omului, fără a avea în vedere deosebiriile dintre sistemele judiciare naționale.

b) Jurisprudența și instrumentele naționale și internaționale/europene, în particular recomandările Consiliului Europei

41. Jurisprudența influențează aplicarea normelor dreptului internațional și european, deoarece sistemul judiciar trebuie să interpreteze dreptul național în lumina dreptului supranațional, avînd în același timp în vedere normele constituționale.
42. Apar două tendințe în ce privește rolul pe care îl joacă jurisprudența CtEDO și CJCE, respectiv: instanțele naționale iau în calcul hotărîrile instanțelor internaționale sus-menționate chiar și atunci cînd nu este obligatoriu; jurisprudența dobîndește statut de precedent, iar instanțele naționale se simt obligate să urmeze aceeași cale.
43. Deși judecătorii naționali au în vedere și aplică dreptul internațional și european, aceasta nu asigură că legislația națională se conformează recomandărilor Consiliului Europei care sînt considerate „soft law”.
44. Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei a făcut recomandări statelor membre în chestiuni pentru care s-a stabilit o politică unitară. Recomandările nu sînt obligatorii pentru stat, deși Statutul Consiliului Europei prevede dreptul Comitetului de Miniștri de a solicita guvernelor membre să informeze asupra acțiunilor pe care le-au întreprins conform recomandărilor anterioare (*a se vedea* art. 15(b) din Statutul Consiliului Europei).
45. CCJE subliniază că este recomandabil ca, modificînd legislația, legiuitorii să aibă în vedere recomandările Consiliului Europei. În mod similar, judecătorii, atunci cînd interpretează legea, ar trebui să se conformeze standardelor internaționale, chiar și celor considerate „soft law”.

c) Respectarea hotărîrilor CtEDO

46. În anumite state este posibil ca, anterior înaintării unei plîngerii către CtEDO, să se aplice revizuirea judiciară a unei decizii finale care pare a fi în conflict cu deciziile CtEDO. Cu toate acestea, CCJE notează că, pentru un număr mare de state, este necesar ca CtEDO să pronunțe o decizie finală împotriva statului respectiv anterior revizuirii unei decizii finale.
47. O cerere de acordare de despăgubiri pentru violări ale Convenției Europene a Drepturilor Omului poate fi înaintată numai după ce CtEDO a constatat existența unei astfel de violări. În majoritatea statelor nu este posibilă înaintarea unei cereri de acordare de despăgubiri anterior recunoașterii de către CtEDO a existenței unei violări a Convenției.
48. CCJE este conștient de faptul că în majoritatea statelor implementarea hotărîrilor CtEDO nu se prescrie prin lege națională; în anumite state, implementarea măsurilor poate fi hotărîtă prin decizia Curții Constituționale.
49. Luînd în considerație importanța implementării drepturilor fundamentale așa cum sînt statuate în Convenția Europeană a Drepturilor Omului și avînd în vedere că judecătorii naționali sînt judecători europeni, CCJE încurajează judecătorii să utilizeze toate resursele disponibile pentru interpretarea dreptului și în limitele normelor procedurale în vigoare, pentru a: a) redeschide cazurile, dacă ulterior a apărut o încălcare a Convenției Europene a Drepturilor Omului, chiar înainte ca CtEDO să emită o constatare; b) acorda despăgubiri pentru violări în timpul cel mai scurt posibil. Legiuitorii ar trebui să aibă în vedere amendarea dreptului procedural pentru a facilita această atribuție europeană a judecătorilor naționali.¹⁰

SUMARUL RECOMANDĂRILOR ȘI CONCLUZIILOR

A. Referitor la pregătirea judecătorilor în domeniul dreptului internațional și european, asigurarea accesului judecătorilor la informații relevante, instruirea la cursurile de limbi străine și facilitățile de traducere, CCJE recomandă:

- a) Respectînd independența sistemului judiciar, statele trebuie să asigure, prin intermediul organismelor independente responsabile de pregătirea cadrelor pentru acest sistem, măsuri adecvate pentru pregătirea judecătorilor în domeniul dreptului internațional și european;
- b) Subiecte privind dreptul internațional și european și jurisprudența europeană trebuie incluse în programele facultăților de drept;

¹⁰ CCJE consideră relevant să amintească următoarele: conform Protocolului 14 la Convenția Europeană a Drepturilor Omului, deschis spre semnare în mai 2006, Comitetul de Miniștri va avea atribuția de a decide, prin majoritate de 2/3, de a sesiza CtEDO dacă un stat nu respectă o hotărîre a acestei instanțe. Comitetul de Miniștri va putea, de asemenea, să ceară CtEDO să interpreteze o hotărîre. Aceste modificări sînt menite să asiste Comitetul de Miniștri la îndeplinirea sarcinii sale de a monitoriza îndeplinirea hotărîrilor și, în particular, de a determina măsurile necesare pentru îndeplinirea unei hotărîri.

- c) La numirea în post, trebuie evaluate cunoștințele candidatului privind dreptul internațional și european și jurisprudența europeană;
- d) Un rol important în pregătirea inițială și continuă a judecătorilor îl au cursurile de drept internațional și european; pregătirea în acest domeniu trebuie să beneficieze de cooperare internațională între instituțiile naționale de pregătire în domeniul judiciar;
- e) La dispoziția judecătorilor trebuie puse informații privind dreptul internațional și european, inclusiv decizii ale instanțelor europene; judecătorilor trebuie să li se asigure accesul la informațiile îndosariate, cu sprijinul și cooperarea dintre serviciile de documentare juridică, biblioteci și asistenți judiciari; informațiile astfel dobândite trebuie să fie complete și oricând la îndemână;
- f) Prin luarea de măsuri adecvate, inclusiv prin alocarea de granturi, trebuie să se asigure însușirea de către judecători a limbilor străine; în plus, instanțele trebuie să beneficieze de servicii de traducere și interpretariat, precum și de un buget alocat acestor servicii distinct de bugetul total al instanței.

B. Avînd în vedere importanța relațiilor și a cooperării dintre instituțiile judiciare naționale și internaționale/europene, CCJE încurajează:

- a) dezvoltarea contactelor directe și a dialogului dintre instituțiile sus-menționate, spre exemplu, prin organizarea de conferințe, seminarii și întâlniri bilaterale, o valoare aparte avînd întrunirile la scară mică;
- b) organizarea vizitelor de studii și elaborarea programelor de studii, cum sînt cele organizate de instituțiile de training judiciar naționale, de instanțele europene (pentru judecători naționali) în cooperare cu alte instituții judiciare, naționale sau internaționale;
- c) includerea în cadrul acestor contacte, dialoguri, vizite de studii și programe a judecătorilor de la toate gradele de jurisdicție;
- d) prevederea expres a accesului la informații și luarea de măsuri pentru facilitarea accesului judecătorilor naționali la web site-urile și bazele de date disponibile altor sisteme judiciare, naționale sau internaționale.

C. În pofida diferențelor dintre sistemele judiciare din Europa, CCJE încurajează eforturile pe care sistemele naționale le pot face, în calitatea lor de interpreți și garanți ai regulii de drept, dacă este necesar – prin organizarea schimbului de experiență, întru:

- a) crearea premiselor ca legislația națională, inclusiv jurisprudența, să fie conformă cu legislația internațională aplicabilă în statele relevante;
- b) reducerea, pe cît posibil, a diferenței în aplicarea acestui principiu în cadrul sistemelor care respectă aceleași standarde internaționale;
- c) asigurarea faptului că dreptul național, incluzînd jurisprudența, respectă jurisprudența CtEDO; în particular, prin asigurarea redeschiderii unui caz, după ce CtEDO a statuat existența unei violări a Convenției și a Protocolelor Adicionale, iar violarea nu poate fi îndepărtată sau reparată în alt mod decît prin audierea cauzei;
- d) luarea în calcul a recomandărilor Consiliului Europei.

Traducere neoficială

DOCTRINĂ

Sugestii pe marginea hotărârilor Plenului Curții Supreme de Justiție**Sergiu BRÎNZĂ**doctor habilitat în drept,
profesor universitar

formator INJ

COMENTARIUL UNOR PREVEDERI ALE HOTĂRÎRII PLENULUI CURȚII SUPREME DE JUSTIȚIE, NR.17 DIN 7.11.2005, „DESPRE PRACTICA JUDICIARĂ ÎN CAUZELE DIN CATEGORIA INFRAȚIUNILOR PRIVIND VIAȚA SEXUALĂ”: CIRCUMSTANȚELE AGRAVANTE ALE INFRAȚIUNILOR PREVĂZUTE LA ART.171 ȘI LA ART.172 CP RM

The aspects concerning the application of the penal responsibility for the offences provided by art.171 and art.172 of the Criminal Code of the Republic of Moldova, in the presence of the aggravating circumstances, are analyzed within the framework of the present article. Comments and annotations that might be useful for the practitioners in the process of the application of the penal responsibility for the offences regarding the sexual life are made from the view point of the corresponding stipulations of the Decision of the Plenum of the Supreme Court of Justice of the Republic of Moldova no.17/2005. The respective explanations are accompanied by relevant examples from the judicial practice, which facilitates the interpretative demarche.

În Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție „Despre practica judiciară în cauzele din categoria infracțiunilor privind viața sexuală”, nr.17 din 7.11.2005 (în continuare – Hotărârea Plenului nr.17/2005)¹, pct.7-17 sînt consacrate explicațiilor referitoare la circumstanțele agravante ale violului (art.171 CP RM) și ale acțiunilor violente cu caracter sexual (art.172 CP RM). În cadrul acestui studiu, prin prisma respectivelor explicații, ne vom expune punctul de vedere asupra circumstanțelor agravante stabilite la alin.(2) și (3) art.171 și la alin.(2) și (3) art.172 CP RM. Nu vom mai stăruia asupra aspectelor vizînd problematica abordată care și-au găsit deja reflectare în unele cercetări recente.²

Vom începe cu constatarea că la lit.a) alin.(2) art.171 și la lit.a) alin.(2) art.172 CP RM se prevede răspunderea pentru violul/acțiunile violente cu caracter sexual săvîrșite **repetat**. Hotărârea Plenului nr.17/2005 conține, în

pct.7, un set de recomandări privind aplicarea de către instanțele judecătorești a acestor prevederi normative. Avînd exemplul unor spețe, să vedem cum ar funcționa aceste recomandări.

Astfel, într-un caz, la 29.12.1994, M.M. împreună cu P.A. au comis act de tîlhărie asupra lui C.P., cu care ulterior M.M. și-a satisfăcut, prin violență, pofta sexuală în formă perversă. Nu s-au limitat însă la aceasta: împreună, cu deosebită cruzime au omorît victima. În alt caz, aceiași M.M. și P.A. au săvîrșit, la 11.03.1995, un act de tîlhărie asupra minorei R.V., acaparînd de la aceasta bunuri în valoare de 115 lei. Apoi, la fel prin violență, și-au satisfăcut cu ea pofta sexuală în formă perversă.³

Așadar, sîntem în prezența a două cazuri de satisfacere prin constrîngere a poftei sexuale în forme perverse, infracțiune prevăzută la art.103¹ CP RM din 1961 (corespunde cu acțiunile violente cu caracter sexual, infracțiune prevăzută la art.172 CP RM). Într-adevăr, M.M. și C.P. au săvîrșit repetat această infracțiune. Or, conform pct.7 din Hotărîrea Plenului nr.17/2005, violul și acțiunile violente cu caracter sexual se consideră săvîrșite repetat, dacă făptuitorul a comis anterior alt viol sau alte acțiuni cu caracter sexual, cu condiția că acesta nu a fost condamnat pentru vreuna din aceste fapte și că nu a expirat termenul de prescripție.

Observăm că toate aceste condiții ale repetării de infracțiuni sînt prezente în speța analizată. Mai mult, condițiile din speță sînt conforme și cu o altă regulă din pct.7 al Hotărîrii Plenului nr.17/2005: „Dacă raporturile sexuale și/sau acțiunile cu caracter sexual au fost realizate cu două sau mai multe victime, chiar în cazul unei întreruperi de scurtă durată între aceste raporturi (acțiuni), trebuie aplicată dispoziția de la lit.a) alin.(2) art.171 sau, după caz, lit.a) alin.(2) art.172 CP RM”.

De asemenea, remarcăm că cele două infracțiuni, care se succed, sînt infracțiuni identice: în art.103¹ CP RM din 1961 răspunderea atît pentru satisfacerea prin constrîngere a poftei sexuale în forme perverse săvîrșită de un grup de persoane, cît și satisfacerea prin constrîngere a poftei sexuale în forme perverse săvîrșită asupra unui minor, era stabilită la același alineat, alineatul 2; în art.172 CP RM circumstanțele agravante „repetat” și „cu bună-știință asupra unui minor” sînt prevăzute, la fel, de același alineat (2). Deci, nu avem nici un temei de a opta pentru o calificare conform regulilor concursului de infracțiuni, nefiind vorba de infracțiuni caracterizate prin grad diferit de pericol social.

De aceea, în raport cu cele două infracțiuni de satisfacere prin constrângere a poftei sexuale în forme perverse, s-a procedat corect, efectuându-se calificarea potrivit alin.2 art.103¹ CP RM din 1961 (se are în vedere agravanta „de o persoană care a mai săvârșit anterior o astfel de infracțiune”).

Totuși, trebuie să constatăm că explicațiile de la pct.7 al Hotărârii Plenului nr.17/2005 nu sînt suficiente: lipsește o recomandare privind modul de calificare a infracțiunilor care se succed, dacă acestea nu sînt identice. Iată de ce ar fi binevenită completarea Hotărârii Plenului nr.17/2005, pct.7, cu următoarea regulă: „La săvîrșirea a două sau a mai multor violuri/acțiuni violente cu caracter sexual, pentru care răspunderea este prevăzută la diferite alineate ale art.171/172 CP RM, cele comise se califică de sine stătător, conform regulilor concursului de infracțiuni”. Această recomandare, care, de altfel, rezultă din alin.(1) art.33 CP RM, ar contribui, cu siguranță, la o mai bună delimitare a repetării de infracțiuni de concursul de infracțiuni.

În următoarea speță în prim-plan iese problema delimitării repetării de infracțiuni nu numai de concursul de infracțiuni, dar și de infracțiunea prelungită.

Astfel, la 7.01.2001, între orele 14.00-23.00, G.M. și P.M. au săvîrșit asupra minorei R.M., despre care știau că nu a atins vîrsta de 14 ani, acțiuni violente ce au derulat în următoarea consecutivitate:

- 1) în livada din apropierea drumului dintre satele Glineni și Pompa, județul Bălți, o încercare de a întreține cu ea raport sexual;
- 2) în șopronul stînei din apropierea aceluiași drum, G.M. – două raporturi sexuale; P.M. – un raport sexual;
- 3) în același loc, o încercare de satisfacere prin constrângere a poftei sexuale în forme perverse;
- 4) în drum spre satul Chișcăreni, județul Bălți, în căruță, G.M. – mai multe raporturi sexuale; P.M. – un raport sexual.⁴

În legătură cu această speță, sînt operante următoarele explicații din pct.7 al Hotărârii Plenului nr.17/2005:

- dacă făptuitorul realizează succesiv două sau mai multe raporturi sexuale sau acțiuni cu caracter sexual asupra aceleiași victime și în executarea aceleiași intenții infracționale, faptele săvîrșite reprezintă o infracțiune unică prelungită, care se consideră consumată din momentul începerii ultimului raport sexual și/sau a ultimei acțiuni cu caracter sexual; în acest caz, făptuitorul nu poate fi tras la răspundere conform lit.a) alin.(2) art.171 sau, după caz, lit.a) alin.(2) art.172 CP RM;
- dacă intenția făptuitorului cuprinde săvîrșirea de către el (în orice consecutivitate) a violului și a acțiunilor violente cu caracter sexual asupra unei și aceleiași victime, fapta săvîrșită urmează a fi calificată prin concurs în baza art.171 și 172 CP RM.

Analizînd circumstanțele speței, putem menționa că nu poate fi reținută repetarea infracțiunii în cazul episoadelor 1), 2) și 4). Nu există nici o circumstanță (de exemplu, eliberarea victimei de către făptuitor, urmată de regăsirea ei în vederea reiterării celor săvîrșite), care să demonstreze că nu sîntem în prezența infracțiunii unice prelungite de viol. În același timp, remarcăm existența concursului dintre viol (episoadele 1), 2) și 4)) și tentativa de satisfacere prin constrângere a poftei sexuale în forme perverse (episodul 3)).

Astfel, concluzionăm că calificarea dată de către instanța de judecată celor săvîrșite – în baza alin.5 art.102 și alin.2 art.103¹ CP RM din 1961 – este corectă.

În Proiectul de Lege pentru modificarea și completarea Codului penal al Republicii Moldova (elaborat de Ministerul Justiției)⁵, în art.37 și art.38, se propune abrogarea lit.a) alin.(2) art.171 și a lit.a) alin.(2) art.172 CP RM. Susținem această inițiativă, a cărei necesitate am sprijinit-o prin argumente.⁶ Cu certitudine, abolirea pe cale legislativă a instituției repetării infracțiunii va contribui la ridicarea calității actului de justiție, în sensul că va exclude confuzia dintre repetarea infracțiunii, pe de o parte, și infracțiunea prelungită și concursul de infracțiuni, pe de altă parte.

În alt context, circumstanța agravantă „**cu bună-știință asupra unui minor**” este prevăzută la lit.b) alin.(2) art.171 și la lit.b) alin.(2) art.172 CP RM. În Hotărîrea Plenului nr.17/2005 stabilirea acestei circumstanțe agravante este explicată la pct.8: „Răspunderea pentru violul sau acțiunile violente cu caracter sexual, săvîrșite cu bună-știință asupra unui minor..., poate surveni numai dacă făptuitorul cunoștea cu certitudine vîrsta victimei (din maniera de conduită a acesteia, din aspectul ei exterior sau din alte surse). Eroarea de fapt cu privire la vîrsta victimei, posibilă în anumite cazuri speciale și în împrejurări concrete specifice, în care făptuitorul și-a putut eventual forma convingerea că victima are depășită vîrsta de... 18 ani, atunci cînd aceasta este dovedit, exclude imputarea acestui semn calificativ (vîrsta victimei este cu puțin sub .. 18 ani, iar datorită proceselor de accelerare arată mai în vîrstă)”.

Iată doar două cazuri, cînd s-a stabilit prezența circumstanței agravante „cu bună-știință asupra unui minor”: la 13.06.1999, încorporat în serviciul militar și aflat în permisiune la locul de trai, prin înțelegere prealabilă cu o persoană neidentificată, C.M. a violat minora D.N., satisfăcîndu-și, prin constrângere, poftea sexuală în forme perverse⁷; în noaptea de 1.01.2002, între orele 2.00 și 4.00, în satul Ruseni, raionul Edineț, C.I., aflat în stare de ebrietate, i-a cauzat leziuni corporale ușoare minorei B.C. Apoi, aplicînd forța fizică, și-a satisfăcut poftea sexuală în forme perverse.⁸

În aceste cazuri victima infracțiunii a avut vîrsta cuprinsă între 14 și 18 ani. Aceasta pentru că, în ipoteza in-

fracțiunilor prevăzute la art.171 și 172 CP RM (art.102 și 103¹ CP RM din 1961), referitor la vârsta victimei, legiuitorul a fixat trei baremuri:

- 1) vârsta sub 14 ani;
- 2) vârsta între 14 și 18 ani;
- 3) vârsta peste 18 ani.

Stabilind primele două baremuri, legiuitorul indică calitățile agravante distincte ale victimei. Dacă vârsta victimei este sub 14 ani, va opera o altă circumstanță agravantă – cea prevăzută la lit.b) alin.(3) art.171 sau la lit.a) alin.(3) art.172 CP RM.

Aici semnalăm că eroarea de fapt, despre care se menționează în pct.8 al Hotărârii Plenului nr.17/2005, are o dublă semnificație:

- 1) eroare asupra vârstei victimei;
 - 2) eroare asupra circumstanței agravante a infracțiunii.
- Caracterizată sintetic ca eroare asupra calității agravante a victimei infracțiunii, această eroare nu poate să nu fie luată în considerație la aplicarea răspunderii penale:
- dacă făptuitorul presupune, în mod întemeiat, că victima a împlinit majoratul, iar aceasta nu corespunde realității, nu-i poate fi imputată circumstanța agravantă prevăzută la lit.b) alin.(2) art.171 sau la lit.b) alin.(2) art.172 CP RM. Aceasta nu înseamnă însă că făptuitorul nu va răspunde pentru infracțiunea corespunzătoare în formă neagravată sau în prezența altor circumstanțe agravante, care au fost stabilite cu certitudine;
 - dacă făptuitorul consideră eronat că victima nu a împlinit majoratul (deși în realitate aceasta are împlinită, la momentul săvârșirii infracțiunii, vârsta de 18 ani), cele săvârșite urmează a fi calificate conform art.27 și lit.b) alin.(2) art.171/art.27 și lit.b) alin.(2) art.172 CP RM.

În acest context este ilustrativă următoarea speță: E.M. a fost condamnat în baza alin.3 art.102 CP RM din 1961 pentru violul unei minore. În fapt, la 25.04.1997, aproximativ la ora 22.00, la marginea satului Cornești, raionul Hîncești, E.M., aplicînd forța fizică și amenințarea, a intrat în raport sexual cu minora V.B., născută la 26.04.1980. Examinînd recursul, Colegiul penal al Curții Supreme de Justiție a stabilit că atît la ancheta preliminară, cît și în ședința de judecată, E.M. a negat că a știut că victima nu a atins vârsta de 18 ani. De asemenea, partea vătămată V.B. a declarat că nu i-a comunicat inculpatului că nu a împlinit 18 ani. Nici din declarațiile martorului M.B. nu rezultă că aceasta i-a comunicat făptuitorului despre vârsta victimei. În așa fel, calificarea celor săvârșite – în baza alin.1 art.102 CP RM din 1961 – este corectă, după cum a stabilit instanța de apel.⁹

O altă circumstanță agravantă, comună pentru infracțiunea de viol și infracțiunea de acțiuni violente cu

caracter sexual, este „**de două sau mai multe persoane**” (lit.c) alin.(2) art.171/lit.c) alin.(2) art.172 CP RM). La această circumstanță agravantă se referă explicațiile din pct.9 al Hotărârii Plenului nr.17/2005.

Făcîndu-se aceste explicații, se evită uneori a releva tranșant natura juridică a circumstanței agravante „de două sau mai multe persoane”. În special, nu se răspunde la întrebarea: se aplică oare răspunderea conform lit.c) alin.(2) art.171/lit.c) alin.(2) art.172 CP RM, dacă una din cele două persoane, care săvîrșesc infracțiunea, nu întrunește semnele subiectului infracțiunii? Răspunsul la această întrebare, însoțit de argumentele de rigoare, l-am formulat în una din publicațiile noastre anterioare: „Infracțiunea este săvîrșită de două sau mai multe persoane în următoarele cazuri:

- a) infracțiunea este săvîrșită în coautorat;
- b) infracțiunea este săvîrșită de o persoană care întrunește semnele subiectului infracțiunii, în comun cu o persoană care nu întrunește aceste semne;
- c) infracțiunea este săvîrșită de o persoană care întrunește semnele subiectului infracțiunii, prin intermediul unei persoane care cu bună-știință nu este pasibilă de răspundere penală.¹⁰

Pentru a preveni erorile în practica judiciară, ar fi oportun ca aserțiunea sus-citată să-și găsească locul în pct.9 al Hotărârii Plenului nr.17/2005.

După această digresiune necesară, vom consemna că în pct.9 al Hotărârii Plenului nr.17/2005 se menționează: „Ca viol sau acțiune violentă cu caracter sexual, săvîrșite de două sau mai multe persoane, sînt calificate nu doar acțiunile persoanelor care au săvîrșit raportul sexual (actul de homosexualism, actul de lesbianism sau satisfacerea poftelor sexuale în forme perverse), dar și acțiunile persoanelor, care, prin aplicarea constrîngerii fizice sau psihice față de victimă, au făcut posibilă săvîrșirea acțiunii sexuale respective”.

Reieșind din această explicație, este posibil ca una din persoanele, care săvîrșesc infracțiunea prevăzută la art.171 sau la art.172 CP RM, să aplice constrîngerea fizică sau psihică nu în paralel cu raportul sexual (actul de homosexualism, actul de lesbianism sau satisfacerea poftelor sexuale în forme perverse), realizat de o altă persoană, dar înainte de o asemenea acțiune. Considerăm că conform lit.c) alin.(2) art.171/lit.c) alin.(2) art.172 CP RM trebuie calificată fapta persoanei care aplică constrîngerea fizică sau psihică nemijlocit înainte ca cealaltă persoană să realizeze raportul sexual (actul de homosexualism, actul de lesbianism sau satisfacerea poftelor sexuale în forme perverse). Dacă, în această ipoteză, raportul sexual (actul de homosexualism, actul de lesbianism sau satisfacerea poftelor sexuale în forme perverse) nu s-a reușit să se realizeze din cauze independente de voința făptuitorilor care acționează de comun acord, atunci ambii făptuitori trebuie să răspundă

potrivit art.27 și lit.c) alin.(2) art.171/art.27 și lit.c) alin.(2) art.172 CP RM. Aceasta deoarece executarea laturii obiective a infracțiunii comise de comun acord a început, însă nu s-a izbutit desfășurarea activității infracționale pînă la momentul de consumare.

Totodată, este posibil ca constrîngerea fizică sau psihică să fie aplicată la o etapă mai timpurie a activității infracționale. Se are în vedere crearea intenționată de condiții pentru săvîrșirea infracțiunii prevăzute la art.171 sau la art.172 CP RM, nu nemijlocit înainte de realizarea raporturilor sexuale (actului de homosexualism, actului de lesbianism sau satisfacerii poftei sexuale în forme perverse). Dacă, din cauze independente de voința făptuitorului, infracțiunea nu-și va produce efectul, atunci fapta acestuia va fi calificată conform art.26 și 171/art.26 și 172 CP RM. Dacă făptuitorul cunoștea că pregătește infracțiunea care va fi săvîrșită de două sau mai multe persoane, atunci calificarea acțiunilor lui trebuie făcută conform art.26 și lit.c) alin.(2) art.171/art.26 și lit.c) alin.(2) art.172 CP RM.

În aceleași condiții, dacă infracțiunea își va produce efectul, contribuția prealabilă a făptuitorului respectiv – catalogată, de exemplu, ca înlăturare de obstacole – urmează a fi calificată în conformitate cu alin.(5) art.42 și lit.c) alin.(2) art.171/alin.(5) art.42 și lit.c) alin.(2) art.172 CP RM. Adică, drept complicitate la infracțiunea corespunzătoare săvîrșită de două sau mai multe persoane (alte două sau mai multe persoane decît complicele).

În altă ordine de idei, este necesar să menționăm că, în unele cazuri, raportul sexual (actul de homosexualism, actul de lesbianism sau satisfacerea poftei sexuale în forme perverse) este realizat pe rînd de către cele două sau mai multe persoane. Ca exemplu aducem următoarea speță: în noaptea de 21 spre 22 februarie 1999 B.V. și S.A., fiind în stare de ebrietate, prin înțelegere prealabilă, avînd intenția de a-și satisface pofta sexuală în forme perverse, prin constrîngere fizică și amenințare, au luat-o pe F.V., contrar voinței sale, din casa lui T.A. din satul Niorcani, județul Soroca. I-au legat ochii cu fularul și au condus-o la clubul din sat. Aici, lîngă club, aplicînd forța fizică, și-au satisfăcut cu ea pofta sexuală în forme perverse. După aceasta, cu ochii legați au condus-o la B.V. acasă, unde, aplicînd forța fizică, B.V. și-a satisfăcut cu ea pofta sexuală în forme perverse. Timp în care S.A. a săvîrșit asupra ei un raport sexual. Al treilea, M.S., fiind în stare de ebrietate, avînd înțelegere prealabilă cu B.V. și S.A., prin aplicarea forței fizice și amenințări, a săvîrșit, ultimul, cu F.V. un raport sexual.¹¹

În lumina acestui exemplu devine mai clară poziția lui T.Toader, care, privitor la violul săvîrșit de două sau mai multe persoane împreună, afirmă: „Fapta constituie viol în formă agravată chiar și atunci cînd fiecare făptuitor s-a aflat, în timpul actului sexual, în încăperi diferite,

dacă au acționat împreună pentru intimidarea victimei și înfrîngerea voinței acesteia”.¹² Într-adevăr, dacă între făptuitori a existat o înțelegere prealabilă, iar raportul sexual (actul de homosexualism, actul de lesbianism sau satisfacerea poftei sexuale în forme perverse) îl săvîrșesc pe rînd, atunci trebuie aplicată circumstanța agravantă „de două sau mai multe persoane”, indiferent dacă în momentul săvîrșirii infracțiunii era prezent un singur făptuitor sau toți cei între care a fost stabilită înțelegerea prealabilă. Or, prin acțiunile precedente ale unuia dintre făptuitori se contribuie la realizarea ulterioară de către un alt făptuitor a activității infracționale. Datorită acestui fapt, o parte a laturii obiective a infracțiunii prevăzute la art.171 sau 172 CP RM – constrîngerea fizică sau psihică – se realizează prin eforturile comune ale celor două sau mai multor persoane care săvîrșesc infracțiunea.

De asemenea, considerăm că circumstanța agravantă „de două sau mai multe persoane” este funcțională în situația în care persoana, care a săvîrșit prima infracțiunea prevăzută la art.171 sau 172 CP RM, a intimidat victima în așa fel, încît atît primul făptuitor, cît și cei care îl urmează, își dau seama că voința victimei este pe deplin înfrîntă. Astfel că cel de-al doilea făptuitor nici nu mai are nevoie să aplice constrîngerea fizică sau psihică.

Legată de această situație este ipoteza infracțiunii prevăzute la lit.c) alin.(2) art.171/lit.c) alin.(2) art.172 CP RM, cînd se profită de imposibilitatea victimei de a se apăra ori de a-și exprima voința: primul făptuitor aduce victima în imposibilitate de a se apăra ori de a-și exprima voința și realizează raportul sexual (actul de homosexualism, actul de lesbianism sau satisfacerea poftei sexuale în forme perverse) profitînd de starea victimei. Ulterior, îi propune celui de-al doilea făptuitor să realizeze actul sexual corespunzător. În cazul dat, primul făptuitor a adus victima în imposibilitate de a se apăra ori de a-și exprima voința, urmărind ca și cel de-al doilea făptuitor să poată profita de starea acesteia. Ceea ce nu poate să nu fi conștientizat ambii făptuitori.

În alte cazuri, este posibil ca starea de imposibilitate a victimei de a se apăra ori de a-și exprima voința să nu se datoreze celor care ulterior hotărîsc să profite de această stare. Considerăm că în asemenea situații circumstanța agravantă „de două sau mai multe persoane” nu este aplicabilă, după cum susține L.A. Andreeva, „atunci cînd raportul sexual (actul de homosexualism, actul de lesbianism sau satisfacerea poftei sexuale în forme perverse) este realizat de către o persoană, iar cealaltă persoană în acest timp o ajută activ, schimbînd poziția corpului victimei, dezbrăcînd-o etc.”¹³ Nu putem accepta această opinie expusă de numitul autor, pentru că privește complicitatea la viol sau acțiunile violente cu caracter sexual. Iar această ipoteză nu intră sub incidența circumstanței agravante stabilite la lit.c) alin.(2) art.171/lit.c) alin.(2) art.172 CP RM.

În pct.9 al Hotărîrii Plenului nr.17/2005 se menționează: „Violul și/sau acțiunile violente cu caracter sexual, săvârșite de două sau mai multe persoane, trebuie deosebite de complicitatea la aceste infracțiuni, când faptele comise sînt calificate potrivit alin.(5) art.42, raportat la art.171 sau 172 CP RM. Complice la viol și/sau acțiunile violente cu caracter sexual este persoana care: a ademenit victima într-un loc dinainte convenit, comod pentru săvîrșirea infracțiunii; a pus la dispoziție mijlocul său de transport, în scopul săvîrșirii infracțiunii; a pregătit mijloacele necesare aducerii victimei în imposibilitate de a se apăra ori de a-și exprima voința; a săvîrșit cu victima un raport sexual și/sau un act de homosexualism, de lesbianism sau satisfacerea poftei sexuale în forme perverse în mod benevol, creînd imediat condițiile pentru comiterea violului și/sau a acțiunilor violente cu caracter sexual de către alte persoane, cu care a intrat în înțelegere prealabilă etc.”

Putem remarca că toate exemplele de complicitate la infracțiunile prevăzute la art.171 sau la art.172 CP RM, specificate în cadrul recomandării reproduse mai sus, se referă la complicitatea anterioară. Dar complicitatea poate fi și concomitentă, atunci cînd contribuția e acordată în cursul executării infracțiunii. Schimbarea poziției victimei sau dezbrăcarea ei în timpul săvîrșirii raportului sexual (actului de homosexualism, actului de lesbianism, satisfacerii poftei sexuale în forme perverse), cînd se profită de imposibilitatea victimei de a se apăra ori de a-și exprima voința, reprezintă tocmai exemple de complicitate concomitentă la infracțiunile prevăzute la art.171 sau la art.172 CP RM. Acestea reprezintă exemple de complicitate, și nu de coautorat, pentru că nu constau în executarea parțială a laturii obiective a infracțiunilor respective. Ele constituie contribuții cu rol de ajutor acordat autorului violului sau al acțiunilor violente cu caracter sexual.

În alt context, menționăm că, în unele cazuri, atunci cînd victima este o persoană de sex feminin, săvîrșirea violului de către o persoană este legată de săvîrșirea acțiunilor violente cu caracter sexual de către o altă persoană. În alte cazuri, cel care mai întîi săvîrșește violul, ulterior comite acțiunile violente cu caracter sexual sau cel care mai întîi săvîrșește acțiunile violente cu caracter sexual, ulterior comite violul. Ca exemple pentru aceste ipoteze servesc următoarele spețe: F.T., D.T. și I.R. au fost condamnați pentru că, la 7.11.1996, în satul Boșcana, raionul Criuleni, aplicînd față de T.S. forță fizică, au săvîrșit asupra ei: F.T. și D.T. – cite un raport sexual; I.R. – satisfacerea poftei sexuale în forme perverse;¹⁴ la 15.03.2001, la ora 11.30, în subsolul unei grădinițe de copii de pe str. Igor Vieru, mun. Chișinău, C.A. și C.I. au violat-o pe C.N. După aceasta, asupra aceleiași victime, și-au satisfăcut prin constrîngere poftea sexuală în forme perverse.¹⁵

Astfel, este posibil ca un făptuitor să săvîrșească doar violul, iar un alt făptuitor să săvîrșească doar acțiunile violente cu caracter sexual. Cu toate acestea, nu se exclude ca ambii făptuitori să fie trași la răspundere atît conform lit.c) alin.(2) art.171 CP RM, cît și conform lit.c) alin.(2) art.172 CP RM. Nu însă unul din făptuitori să fie tras la răspundere numai conform lit.c) alin.(2) art.171 CP RM, iar celălalt făptuitor să fie tras la răspundere doar potrivit lit.c) alin.(2) art.172 CP RM. Dacă, de exemplu, cei doi făptuitori acționează simultan, atunci: unul din ei săvîrșește raportul sexual și aplică constrîngerea fizică sau psihică, pentru ca să poată săvîrși el raportul sexual și pentru ca celălalt făptuitor să poată săvîrși satisfacerea poftei sexuale în forme perverse; celălalt făptuitor săvîrșește satisfacerea poftei sexuale în forme perverse și aplică constrîngerea fizică sau psihică, pentru ca să poată săvîrși el satisfacerea poftei sexuale în forme perverse și pentru ca primul făptuitor să poată săvîrși raportul sexual. Astfel, putem observa că: primul făptuitor săvîrșește integral infracțiunea de viol și săvîrșește parțial infracțiunea de acțiuni violente cu caracter sexual (realizează doar acțiunea adiacentă din cadrul acestei infracțiuni); celălalt făptuitor săvîrșește integral infracțiunea de acțiuni violente cu caracter sexual și săvîrșește parțial infracțiunea de viol (realizează doar acțiunea adiacentă din cadrul acestei infracțiuni). Astfel, cooperînd, cei doi făptuitori evoluează ca coautori ai ambelor infracțiuni. Pentru că, pentru a fi coautor, e suficient să execuți o parte a laturii obiective a infracțiunii. În concluzie, este fundamentată calificarea celor săvîrșite de fiecare dintre cei doi făptuitori atît conform lit.c) alin.(2) art.171 CP RM, cît și conform lit.c) alin.(2) art.172 CP RM.

Următoarea circumstanță agravantă pe care o vom examina este **„prin drogarea sau otrăvirea prealabilă intenționată a victimei”**. Ea este specifică doar pentru infracțiunea de viol, fiind stabilită la lit.d) alin.(2) art.171 CP RM. În pct.10 al Hotărîrii Plenului nr.17/2005, referitor la circumstanța agravantă analizată, se menționează: „În cazul violului săvîrșit prin drogarea sau otrăvirea prealabilă intenționată a victimei..., se are în vedere că făptuitorul intenționat îi administrează victimei substanțe narcotice, psihotrope, toxice sau cu efect puternic, avînd ca scop aducerea victimei în stare de imposibilitate de a opune rezistență sau reducerea substanțială a intensității acestei rezistențe. Dacă din materialele cauzei rezultă că imposibilitatea victimei de a se apăra ori de a-și exprima voința a survenit în rezultatul administrării de către făptuitor a substanțelor narcotice, psihotrope, toxice sau cu efect puternic, pentru stabilirea particularităților și a caracterului acțiunii lor asupra organismului omului, instanța de judecată poate dispune efectuarea expertizei corespunzătoare”.

Din această explicație se desprinde ideea că în calitate de mijloace de săvârșire a infracțiunii de viol făptuitorul utilizează oricare din următoarele substanțe:

- 1) substanțe narcotice;
- 2) substanțe psihotrope;
- 3) substanțe toxice;
- 4) substanțe cu efect puternic.

Listele tuturor acestor substanțe sînt limitative, deci nu pot fi interpretate extensiv. Astfel, listele substanțelor narcotice și ale celor psihotrope sînt prevăzute în Hotărîrea Guvernului Republicii Moldova privind aprobarea Listei substanțelor narcotice, psihotrope și a plantelor care conțin astfel de substanțe depistate în trafic ilicit, precum și cantitățile acestora, nr.79 din 23.01.2006.¹⁶ La rîndul lor, listele substanțelor toxice și ale celor cu efect puternic sînt stabilite în Hotărîrea Comitetului Permanent de Control asupra Drogurilor al Republicii Moldova „Cu privire la substanțele narcotice, substanțele psihotrope, care se află sub control internațional în corespundere cu convențiile ONU din anii 1961, 1971 și 1998 pe teritoriul Republicii Moldova”, nr.7 din 1.12.1998.¹⁷

Oricare alte substanțe (de exemplu, alcoolul) nu pot evolua ca mijloace de săvârșire a infracțiunii prevăzute la lit.d) alin.(2) art.171 CP RM.

Specific pentru circumstanța agravantă analizată este că anume autorul (coautorul) infracțiunii, și nu altcineva (victima infracțiunii, complicele la infracțiune, o persoană terță nevinovată), produce, prin drogarea sau otrăvirea prealabilă intenționată a victimei, starea de imposibilitate a acesteia de a se apăra ori de a-și exprima voința. În aceste condiții, luînd în considerație prevederile art.118 CP RM, devine inutilă calificarea suplimentară conform art.217⁶ „Introducerea ilegală intenționată în organismul altei persoane, împotriva voinței acesteia, a substanțelor narcotice, psihotrope sau a analoagelor acestora” din Codul penal.

În alt context, se impune întrebarea: care trebuie să fie calificarea dacă făptuitorul a drogat sau a otrăvit intenționat victima, însă nu a reușit, din cauze independente de voința lui, să treacă la realizarea raportului sexual? Considerăm că dacă scopul acțiunilor făptuitorului constă în realizarea raportului sexual, atunci cele săvîrșite reprezintă tentativa la infracțiunea prevăzută la lit.d) alin.(2) art.171 CP RM. Fapta nu poate fi calificată conform art.217⁶ CP RM, pentru că astfel s-ar neglija latura subiectivă a infracțiunii.

Dacă însă scopul făptuitorului este de a crea condiții pentru săvîrșirea violului (de exemplu, pentru a adormi victima, ca aceasta să nu poată urmări itinerarul deplasării sale cu automobilul spre locul săvîrșirii infracțiunii), iar la momentul săvîrșirii raportului sexual se preconizează ca victima să nu fie drogată sau

otrăvită, atunci fapta reprezintă pregătirea de infracțiunea de viol.

Următoarea circumstanță agravantă pe care o vom supune examinării este **„însoțit(e) de contaminarea intenționată cu o boală venerică”** (lit.e) alin.(2) art.171/lit.d) alin.(2) art.172 CP RM). Privitor la această circumstanță agravantă, în Hotărîrea Plenului nr.17/2005, la pct.11, se face următoarea recomandare: „Prin contaminarea intenționată cu o boală venerică... în urma violului ori a acțiunilor violente cu caracter sexual, se are în vedere transmiterea agenților acestor boli pe cale sexuală. Tipul bolii venerice (sifilisul, șancrul moale, bleonoragia, boala Nicolas-Favre etc.) nu are însemnătate la calificarea faptei conform lit.e) alin.(2) art.171 sau lit.d) alin.(2) art.172 CP RM. Este obligatoriu ca făptuitorul să cunoască că suferă de o boală venerică... El trebuie să manifeste intenția, directă sau indirectă, față de contaminarea cu o boală venerică... Calificarea suplimentară conform art.211... CP RM nu este necesară”.

În legătură cu aceasta, este relevantă următoarea speță: A.A. a fost învinuit de faptul că, în primăvara anului 1997, într-un apartament de pe str. Kiev, mun. Chișinău, fiind în stare de ebrietate, în prezența fiului său, i-a cerut fiicei sale A.M., în vîrstă de 8 ani, să se dezbrace. Alungîndu-și fiul din odaie, profitînd de starea de neputință a fiicei sale și amenințînd-o, a violat-o. Știind că este bolnav de o boală venerică, a contaminat-o cu gonoree și vulvovaginită gonococică.¹⁸

Din cele menționate reiese că contaminarea victimei cu o altă boală decît cea venerică exclude aplicarea circumstanței agravante analizate. Noțiunea de boală venerică nu trebuie identificată cu noțiunea de boală transmisă pe cale sexuală. Iată de ce, transmiterea hepatitelor virale B, C, D etc., prin săvîrșirea violului sau a acțiunilor violente cu caracter sexual, nu poate antrena aplicarea agravantei stabilite la lit.e) alin.(2) art.171 sau la lit.d) alin.(2) art.172 CP RM.

Sub un alt aspect, este necesar ca față de urmările prejudiciabile sub formă de contaminare cu o boală venerică făptuitorul să manifeste intenție directă sau indirectă. Manifestarea imprudenței – sub formă de neglijență sau încredere exagerată – exclude aplicarea răspunderii agravante conform lit.e) alin.(2) art.171 sau lit.d) alin.(2) art.172 CP RM. În context, trebuie de menționat că pare a fi dificilă delimitarea dintre contaminarea cu o boală venerică, presupunînd intenție indirectă, și contaminarea cu o boală venerică, presupunînd încredere exagerată. Comun pentru ambele cazuri este că făptuitorul prevede posibilitatea contaminării victimei cu o boală venerică. Totuși, în ipoteza încrederii exagerate, spre deosebire de cea a intenției indirecte, conștiința și voința făptuitorului sînt îndreptate spre a preîntîmpina contaminarea victimei. Deosebirea dintre intenția indirectă și încrederea exagerată rezultă *ex re*,

adică din materialitatea faptei. În cazul încrederii exagerate, făptuitorul contează pe experiență, pe cunoștințele de ordin medical, pe impactul mijloacelor de protecție având un efect antimicrobian etc. Făptuitorul prevede posibilitatea abstractă a contaminării victimei. În contrast, în cazul intenției indirecte, făptuitorul prevede posibilitatea reală a producerii acestei urmări prejudiciabile. El are o atitudine aprobativă în raport cu contaminarea victimei. Nu una negativă, de evitare, ca în situația încrederii exagerate.

Într-un alt registru, prezintă interes următoarea speță: la 4.02.1999, în pădurea de lângă iazul din partea de sud-est a orașului Căinari, L.A., care știa cu certitudine că este bolnav de sifilis, a săvârșit, în stare de ebrietate, un raport sexual forțat cu M.O., în vîrstă de 11 ani. Prin aceasta, a întreprins o tentativă de transmitere a acestei boli victimei.¹⁹

Așadar, deși făptuitorul, în pornirea sa, a dorit contaminarea victimei cu o boală venerică, nu a izbutit s-o facă, din cauze independente de voința lui. A fost condamnat în temeiul alin.5 art.102 „Violul” și art.15, alin.4 art.107 „Sustragerea de la tratamentul bolii venerice și transmiterea unei boli venerice” din Codul penal din 1961. Aceasta deoarece în legea penală anterioară, în art.102, nu se stabilea o circumstanță agravantă de tipul celei de la lit.e) alin.(2) art.171 CP RM.

Cum s-ar califica fapta lui L.A. conform legii penale în vigoare? S-ar califica potrivit art.27 și lit.e) alin.(2) art.171 CP RM. Aceasta deși raportul sexual asupra victimei s-a realizat. Aceeași soluție de calificare s-ar reține dacă raportul sexual nu s-ar realiza (din cauze independente de voința făptuitorului), dar s-ar produce contaminarea victimei cu o boală venerică. Astfel, putem observa dezavantajul esențial al prevederii de la lit.e) alin.(2) art.171 CP RM (dar și de la lit.d) alin.(2) art.172 CP RM): ea are ca efect dediferențierea răspunderii penale pentru viol și acțiunile violente cu caracter sexual. Or, deși nu-și produce efectul doar circumstanța agravantă, reiese că, în ultima instanță, nu-și produce efectul întreaga infracțiune. Această dediferențiere a răspunderii penale poate fi reparată pe calea abrogării prevederilor de la lit.e) alin.(2) art.171 și de la lit.d) alin.(2) art.172 CP RM. Calitatea de ansamblu a legii penale nu ar avea de suferit, deoarece, așa cum s-a procedat și sub legea penală anterioară, violul sau acțiunile violente cu caracter sexual, pe de o parte, și contaminarea intenționată cu o boală venerică, pe de altă parte, ar fi calificate prin concurs: art.171/172 și art.211 CP RM.

O altă circumstanță agravantă, la care ne vom referi este **„însoțit de torturarea victimei”** (lit.f) alin.(2) art.171 CP RM). Legiuitorul nu stabilește o asemenea agravantă în cazul infracțiunii de acțiuni violente cu caracter sexual.

În această privință, la pct.11 al Hotărîrii Plenului nr.17/2005, se menționează: „Se consideră viol însoțit de torturarea victimei..., atunci cînd victimei i se provoacă dureri sau suferințe puternice, fizice ori psihice (de exemplu, victima este supusă șocurilor electrice, este suspendată de mîini, este cauterizată cu agenți termici sau chimici etc.). Violul săvîrșit cu bună-știință în prezența unor persoane apropiate victimei trebuie, de asemenea, calificat potrivit lit.f) alin.(2) art.171 CP RM. În cazul unei asemenea calificări trebuie să se stabilească că făptuitorul în pornirea sa a avut intenția de a cauza victimei dureri și suferințe deosebite, apreciate ca tortură”.

Avem rezerve față de oportunitatea utilizării în această explicație a termenului „tortură”. Acest termen are o încărcătură semantică precisă, cea pe care legiuitorul o fixează în art.309¹ „Tortura” din Codul penal. La lit.f) alin.(2) art.171 CP RM se prevede răspundere nu pentru violul însoțit de tortură, ci pentru violul însoțit de torturare. În alți termeni, se are în vedere violul săvîrșit cu deosebită cruzime sau din motive sadice.

În altă privință, poate fi oare aplicată dispoziția de la lit.f) alin.(2) art.171 CP RM, dacă torturarea are loc după raportul sexual? Întrebarea apare pentru că nu este exclus ca violurile, săvîrșite de persoanele cu înclinații sadice sau persoanele suferind de tulburări de dinamică sexuală (tulburări de erecție, tulburări de ejaculare, tulburări de orgasm etc.), să se încheie cu torturarea victimei tocmai după raportul sexual. Pentru ca făptuitorul să-și poată împlini satisfacția sexuală.

Considerăm că răspunsul la această întrebare poate fi afirmativ, argumentele fiind următoarele:

- 1) la lit.f) alin.(2) art.171 CP RM nu se face nici o precizare cu privire la consecuția torturării în raport cu violul (așa cum se face, de exemplu, la lit.d) alin.(2) art.171 CP RM, cînd se specifică că drogarea sau otrăvirea trebuie să fie prealabilă violului);
- 2) termenul „însoțit” de la lit.f) alin.(2) art.171 CP RM nu trebuie înțeles neapărat ca indicînd asupra săvîrșirii în paralel a violului și a torturării. La lit.e) alin.(2) art.171 CP RM se menționează: „însoțit de contaminarea intenționată cu o boală venerică”. Însă, contaminarea nu poate avea loc înainte de începerea raportului sexual. Ea are loc după începerea acestuia. Deci, după violul propriu-zis. Rezultă că și torturarea poate avea loc după începerea raportului sexual;
- 3) la lit.f) alin.(2) art.171 CP RM e stabilită răspunderea penală pentru violul însoțit de torturarea victimei. Nu pentru raportul sexual însoțit de torturarea victimei. Diferența este semnificativă. Ea indică asupra faptului că acțiunea adiacentă din cadrul violului (constrîngerea fizică sau psihică ori profitarea de imposibilitatea victimei de a se apăra sau de a-și exprima voința) nu coincide cu torturarea. Deci, poate să nu coincidă sub aspect cronologic.

De ce totuși, mai sus, am accentuat că răspunsul la întrebarea noastră poate fi afirmativ? Pentru că el poate fi afirmativ numai cu condiția că violul însoțit de torturarea victimei este o infracțiune unică, având la bază o intenție unică. Aceasta înseamnă că intenția de a realiza torturarea trebuie să apară înainte de începerea raportului sexual. Nu însă mai târziu. În cazul în care ea apare după consumarea violului neagravată, va însemna că calificarea nu va putea fi făcută conform lit.f) alin.(2) art.171 CP RM. Soluția de calificare va fi alta: art.171 (cu excepția lit.f) alin.(2)), eventual și lit.e) alin.(2) art.151 sau lit.f) alin.(2) art.152 CP RM.

Următoarea circumstanță agravantă comportă anumite discrepanțe legate de descrierea în textul normativ:

- **însoțit cu amenințarea victimei sau a rudelor ei apropiate, cu moartea ori cu vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății** (lit.g) alin.(2) art.171 CP RM);
- **însoțit de amenințarea cu moartea sau cu vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății** (lit.e) alin.(2) art.172 CP RM).

Sîntem de acord cu M.A. Ovcinikov, care susține că nu este obligatoriu ca amenințarea cu moartea sau cu vătămarea gravă a integrității corporale ori a sănătății trebuie să aibă ca urmare trauma psihică a victimei.²⁰ Infracțiunea prevăzută la art.155 CP RM – „Amenințarea cu omor ori cu vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății” – este o infracțiune formală. Deci, nu necesită stabilirea vreunei urmări prejudiciabile. Art.155 CP RM este parte în raport cu lit.g) alin.(2) art.171/lit.e) alin.(2) art.172 CP RM, care reprezintă întregul. Deci, în acord cu art.118 CP RM, noțiunea „amenințarea cu moartea ori cu vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății”, utilizată în art.171 și 172 CP RM, desemnează la fel o acțiune formală, a cărei consumare nu necesită producerea vreunei urmări prejudiciabile.

În alt context, mai ales în cazul amenințării cu vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății, poate să apară problema privind concretizarea amenințării. Or, din materialitatea faptei trebuie să reiasă că făptuitorul amenință nu cu un prejudiciu abstract adus sănătății, ci cu vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății. Dacă persistă îndoiele în privința gradului de gravitate a vătămării integrității corporale sau a sănătății, cu care a amenințat făptuitorul, atunci aceste îndoiele urmează a fi tratate în favoarea lui: se va considera că respectiva amenințare se încadrează în noțiunea „constrîngere psihică” din alin.(1) art.171/alin.(1) art.172 CP RM, lipsind temeiurile pentru agravarea răspunderii.

Sub un alt aspect, consemnăm că la pct.13 al Hotărîrii Plenului nr.17/2005 se afirmă că, dacă amenințarea cu moartea ori cu vătămarea gravă a integrității corporale

sau a sănătății a fost făcută după săvîrșirea violului sau a acțiunilor violente cu caracter sexual (de exemplu, pentru a face presiuni asupra victimei ca aceasta să nu comunice cuiva despre infracțiune), faptele săvîrșite urmează a fi calificate potrivit art.155 și alin.(1) art.171/alin.(1) art.172 CP RM.

Anume o astfel de ipoteză o atestăm în următoarea speță: la 22.03.1997, aproximativ la ora 22.00, Ț.N., Ț.A. și A.G., fiind în stare de ebrietate, i-au atacat pe R.O. și O.I., urmărind scopul sustragerii. După ce au sustras bunuri în valoare de 750 lei, au violat-o pe R.O. și și-au satisfăcut pofta sexuală în forme perverse. Apoi au amenințat-o cu omorul. Drept urmare, învinuirea a fost adusă și conform art.219 din Codul penal din 1961 „Amenințarea cu omor, cu vătămarea gravă a integrității corporale sau cu distrugerea bunurilor”.²¹

Așadar, dacă ne referim la infracțiunea prevăzută la lit.g) alin.(2) art.171/lit.e) art.(2) art.172 CP RM, observăm că amenințarea cu moartea ori cu vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății se poate desfășura numai înainte de raportul sexual ori în paralel cu acesta. Nu și după realizarea lui. Aceasta pentru că amenințarea cu moartea ori cu vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății este o formă agravantă a constrîngerii psihice. Constrîngerea psihică nu-i poate urma raportului sexual, deoarece, în conformitate cu art.171 CP RM, raportul sexual e săvîrșit prin constrîngere psihică. O interpretare similară se impune și în contextul infracțiunii de acțiuni violente cu caracter sexual.

Vom continua cercetarea noastră cu analiza circumstanței agravante stabilite la lit.a) alin.(3) art.171 CP RM, vizînd violul persoanei care se află în grija, sub ocrotirea, protecția, la educarea sau tratamentul făptuitorului. O astfel de agravantă lipsește în cazul infracțiunii prevăzute la art.172 CP RM.

Pentru realizarea agravantei trebuie să se constate că între făptuitor și victimă exista, la momentul săvîrșirii faptei, un raport special dintre cele prevăzute la lit.a) alin.(3) art.171 CP RM. Acest raport îi permite făptuitorului să aibă autoritate la victimă sau influență asupra ei ori să-i inspire încredere.

Deși din pct.14 al Hotărîrii Plenului nr.17/2005 nu rezultă expres, sîntem nevoiți să afirmăm că circumstanța agravantă examinată este imputabilă înainte de toate părintelui victimei. Or, fără puțință de tăgadă, părintele îi asigură copilului grijă, ocrotire și educare. Aceasta nu exclude calificarea suplimentară conform art.201 CP RM: a fi rudă nu înseamnă una și aceeași cu a avea obligația de a purta grijă, de a ocroti și educa.

În cele ce urmează ne vom focaliza atenția asupra unei circumstanțe agravante care este descrisă oarecum diferit în art.171 și 172 CP RM:

- „**unei persoane minore în vîrstă de pînă la 14 ani**” (lit.b) alin.(3) art.171 CP RM);
- „**unei persoane despre care se știa cu certitudine că nu a atins vîrsta de 14 ani**” (lit.a) alin.(3) art.172 CP RM).

În esență, pentru realizarea agravantei date, trebuie îndeplinite două condiții:

- 1) victima să nu fi împlinit vîrsta de 14 ani la momentul săvîrșirii infracțiunii;
- 2) făptuitorul să fi cunoscut această împrejurare.

În practica judiciară s-a considerat că aceste condiții sînt acumulate în următoarele cazuri: la 30.09.2000, seara, C.V. și D.I., ambii în stare de ebrietate, prin înțelegere prealabilă au atras-o prin înșelăciune pe minora B.E. (în vîrstă de 9 ani) în subsolul unei case de locuit de pe str. Piața Unirii, mun. Chișinău. În subsol, aplicînd violență și profitînd de starea de neputință a victimei, ambii făptuitori au violat-o și și-au satisfăcut pofta sexuală în forme perverse²²; la 11.09.2001, aproximativ la ora 13.00, pe imașul din apropierea satului Bardar, județul Chișinău, C.L. și J.G. au săvîrșit asupra lui P.T. (în vîrstă de 12 ani) cîte o tentativă de viol și cîte un act de satisfacere prin constrîngere a poftei sexuale în forme perverse²³; la 20.06.2002, aflîndu-se pe str. Iazului, mun. Chișinău, T.O. s-a apropiat de minorul E. (în vîrstă de 10 ani) și, prin constrîngere fizică, precum și profitînd de starea de neputință a victimei, și-a satisfăcut pofta sexuală în forme perverse²⁴; la 25.07.2004, aproximativ la ora 11.00, în satul Sireț, raionul Strășeni, A.Gh. a săvîrșit o tentativă de viol asupra minorei G.M. (în vîrstă de 7 ani), după care, în privința aceleiași victime, și-a satisfăcut pofta sexuală în forme perverse.²⁵

Menționăm că la calificarea erorii de fapt cu privire la calitatea agravantă a victimei sînt aplicabile ideile expuse cu prilejul analizei circumstanței agravante „cu bunăștiință asupra unui minor”, cu deosebiri de rigoare.

În continuare, obiectul analizei îl va reprezenta circumstanța agravantă stabilită la lit.c) alin.(3) art.171/lit.b) alin.(3) art.172 CP RM. Se are în vedere **contaminarea intenționată cu maladia SIDA**, în legătură cu săvîrșirea violului sau a acțiunilor violente cu caracter sexual.

Condițiile în care circumstanța agravantă analizată funcționează sînt: 1) făptuitorul cunoaște că suferă de maladia SIDA; 2) între săvîrșirea raportului sexual (actului de homosexualism, actului de lesbianism sau satisfacerii poftei sexuale în forme perverse) cu victima și maladia SIDA de care aceasta s-a contaminat există legătură cauzală; 3) față de urmările prejudiciabile sub formă de contaminare cu maladia SIDA a fost manifestată intenția – directă sau indirectă.

Aplicarea prevederii de la lit.c) alin.(3) art.171/lit.b) alin.(3) art.172 CP RM exclude calificarea suplimentară potrivit art.212 CP RM. Aceasta reiese din art.118 CP RM.

Sîntem de acord cu cele menționate de S.Șcerba: „Folosirea de către cel suferind de maladia SIDA a mijloacelor mecanice sau de alt gen de protecție (de exemplu, a prezervativului) nu exclude vinovăția subiectului... Nici unul din aceste mijloace nu exclude cu totul posibilitatea nimeririi virusului HIV în organismul celui alt partener sexual”.²⁶

În ce privește delimitarea contaminării cu maladia SIDA, săvîrșită cu intenție indirectă, de contaminarea cu maladia SIDA, săvîrșită cu încredere exagerată, este oportun să apelăm la explicațiile pe care le-am prezentat cu prilejul analizei agravantei „însoțit(e) de contaminarea intenționată cu o boală venerică”.

În continuare, datorită similitudinii pe care o comportă, vom supune atenției circumstanțele agravante stabilite la lit.d)-f) alin.(3) art.171/lit.c)-e) alin.(3) art.172 CP RM. Se au în vedere ipotezele cînd violul sau acțiunile violente cu caracter sexual:

- **au cauzat din imprudență o vătămare gravă a integrității corporale sau a sănătății;**
- **au provocat din imprudență decesul victimei;**
- **au provocat alte urmări grave.**

Oricare din aceste urmări sînt determinate cauzal fie de constrîngerea fizică sau psihică, fie de însuși raportul sexual (actul de homosexualism, actul de lesbianism sau satisfacerea poftei sexuale în forme perverse).

Circumstanțele agravante analizate nu se aplică dacă, după săvîrșirea violului sau a acțiunilor violente cu caracter sexual, victima este lăsată în primejdie, în rezultat producîndu-se din imprudență vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății ori decesul victimei. În acest caz, calificarea se va face conform alin.(1) art.171/alin.(1) art.172 și lit.a) sau b) alin.(2) art.163 „Lăsarea în primejdie” din Codul penal.

Aplicarea oricărei circumstanțe agravante din cele analizate exclude necesitatea calificării suplimentare conform art.149 sau 157 CP RM. Aceasta rezultă din art.118 CP RM.

Atragem atenția asupra unei explicații din pct.15 al Hotărîrii Plenului nr.17/2005: „Dacă în timpul violului sau al acțiunilor violente cu caracter sexual victimei i-a fost cauzată vătămarea intenționată gravă a integrității corporale sau a sănătății, acțiunile făptuitorului urmează a fi calificate prin concurs de infracțiuni, în baza art.151 și, respectiv, 171 sau 172 CP RM”. Am analizat ipoteza dată în una din publicațiile anterioare.²⁷ Am ajuns la concluzia că nici soluția formulată în pct.15 al Hotărîrii Plenului nr.17/2005, nici oricare altă soluție, pe care ne-ar pune-o la dispoziție legea penală în vigoare, nu ar fi una perfectă. Soluția, pe care ne-o sugerează instanța supremă, are ca efect tragerea de două ori la răspundere penală pentru aceeași constrîngere fizică. De aceea, alegem o alternativă, care, deși nu este nici

ea perfectă, este favorabilă făptuitorului: aplicarea doar a art.171 sau a art.172 CP RM, fără invocarea art.151 CP RM. Precizăm însă că noțiunea „alte urmări grave” (lit.f) alin.(3) art.171/lit.e) alin.(3) art.172 CPRM) nu cuprinde ipoteza vătămării intenționate grave a integrității corporale sau a sănătății. În caz contrar, vătămarea intenționată gravă s-ar echivala, după gradul de pericol social, cu vătămarea gravă săvârșită din imprudență. Fiind dezvoltată, această idee ar putea duce la concluzii și mai absurde: că noțiunea „alte urmări grave”, specificată la art.171 sau 172 CP RM, cuprinde și cazul omorului intenționat. Și atunci nu mai rămîne decît un pas pînă la soluția ineptă, care de-a lungul anilor le este recomandată instanțelor judecătorești în pct.17 al Hotărîrii Plenului Curții Supreme de Justiție „Cu privire la practica judiciară în cazurile despre omorul premeditat”, nr.9 din 15.11.1993²⁸: a califica omorul însoțit de viol atît conform normei care stabilește răspunderea pentru omorul însoțit de viol, cît și conform normei care stabilește răspunderea pentru violul ce a avut urmări (extrem de) grave. Soluția este ineptă, pentru că făptuitorul a cauzat moartea o singură dată, iar din calificare rezultă că el ar fi cauzat-o de două ori.

Luînd în considerație toate aceste argumente, solicităm încă o dată legiuitorului să completeze Codul penal după cum urmează:

- **art.171 CP RM să fie completat cu alineatul (4) avînd următorul conținut:**
„(4) Raportul sexual săvîrșit prin vătămarea intenționată gravă a integrității corporale sau a sănătății se pedepsește cu închisoare de la 10 la 25 de ani sau cu detențiune pe viață”;
- **art.172 CP RM să fie completat cu alineatul (4) avînd următorul conținut:**
„(4) Homosexualismul, lesbianismul²⁹ sau satisfacerea poftelor sexuale în forme perverse, săvîrșite prin vătămarea intenționată gravă a integrității corporale sau a sănătății se pedepsește cu închisoare de la 10 la 25 de ani sau cu detențiune pe viață”.

Referințe:

- ¹ Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, 2006, nr.3, p.11-14.
- ² *A se vedea:* S.Brînză, V.Stati. *Calificarea infracțiunilor privind viața sexuală: controverse și soluții* // Revista Națională de Drept, 2007, nr.4, p.2-10; nr.5, p.2-10; V.Stati. *Despre practica aplicării răspunderii penale pentru infracțiunile privind viața sexuală. Considerente de ordin teoretic și practic* // Revista Națională de Drept, 2007, nr.8, p.16-21.
- ³ Hotărîrea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr.4-1r/a-8/2002 din 29.04.2002 // Moldlex.
- ⁴ Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr.1ca-95/2002 din 23.04.2002 // Moldlex.

- ⁵ Legea pentru modificarea și completarea Codului penal al Republicii Moldova. Proiect // www.justice.gov.md
- ⁶ *A se vedea:* S.Brînză, V.Stati. *Conceptul „repetarea infracțiunii”: argumente în favoarea excluderii din Codul penal al Republicii Moldova* // Revista Națională de Drept, 2007, nr.2, p.14-19; nr.3, p.6-12.
- ⁷ Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr.1ca-96/2000 din 27.06.2000 // Moldlex.
- ⁸ Hotărîrea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr.4-1re-19/2007 din 29.01.2007 // Moldlex.
- ⁹ Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr.1r/e-163/99 din 29.06.1999 // Moldlex.
- ¹⁰ S.Brînză, V.Stati. *Săvîrșirea infracțiunii de două sau mai multe persoane ca presupusă formă a participației penale: demitizarea unei concepții compromise* // Revista Națională de Drept, 2008, nr.4, p.2-17.
- ¹¹ Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr.1r/a-79/2000 din 13.06.2000 // Moldlex.
- ¹² T.Toader. *Drept penal. Partea Specială*. – București: Hamangiu, 2007, p.110.
- ¹³ Л.А. Андреева. *Квалификация изнасилований*. – Санкт-Петербург, 1999, p.12.
- ¹⁴ Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr.1r/e-126/99 din 6.08.1999 // Moldlex.
- ¹⁵ Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr.1ca-147/2001 din 25.12.2001 // Moldlex.
- ¹⁶ Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2006, nr.16-19.
- ¹⁷ Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1999, nr.16-18.
- ¹⁸ Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr.1ra-16/2005 din 25.01.2005 // Moldlex.
- ¹⁹ Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr.1r/a-156/2001 din 27.11.2001 // Moldlex.
- ²⁰ М.А. Овчинников. *Угроза убийством или причинением вреда здоровью (уголовно-правовой и криминологический анализ): Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук*. – Нижний Новгород, 2006, p.10.
- ²¹ Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr.1r/a-41/2002 din 23.04.2002 // Moldlex.
- ²² Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr.1ca-72/2002 din 2.04.2002 // Moldlex.
- ²³ Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr.1ca-87/2002 din 16.04.2002 // Moldlex.
- ²⁴ Hotărîrea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr.1re-59/2004 din 27.09.2004 // Moldlex.
- ²⁵ Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr.1ra-440/2005 din 30.06.2005 // Moldlex.
- ²⁶ С.Щерба. *Социальная опасность и уголовно-правовые последствия заражения ВИЧ-инфекцией* // Уголовное право, 1998, nr.3, p.33-38.
- ²⁷ S.Brînză, V.Stati. *Calificarea infracțiunilor privind viața sexuală: controverse și soluții* // Revista Națională de Drept, 2007, nr.4; nr.5, p.2-10.
- ²⁸ Culegere de hotărîri ale Plenului Curții Supreme de Justiție (mai 1974-iulie 2002). – Chișinău, 2002, p.304-312.
- ²⁹ Se preconizează ca termenul „lesbianism” să fie exclus din art.172 CP RM.
A se vedea: Legea pentru modificarea și completarea Codului penal al Republicii Moldova. Proiect // www.justice.gov.md

Василий КРЕЦУ
доктор права, конференциар

Кафедра гражданского процесса,
Молдавский Государственный
Университет

СУБЪЕКТЫ ПРАВА НА ОБРАЩЕНИЕ В СУД ПО ДЕЛАМ О ПРИЗНАНИИ ЛИЦА ОГРАНИЧЕННО ДЕЕСПОСОБНЫМ ИЛИ НЕДЕЕСПОСОБНЫМ

The right to the reference in court takes the important place among other rights. Any person has the right to address when due hereunder to address in court for protection of the broken rights and freedom. Litigation on a civil case can be begun only on the basis of the statement of claim submitted by the interested person. This article consacred to persons who by virtue of the law have the right to address in court for a recognition of the physical person incapacitated.

Конституционному праву о защите судом прав и свобод человека и гражданина (ст.26 Конституции Республики Молдова) корреспондирует право на обращение в судебную инстанцию за судебной защитой. Право на обращение в судебную инстанцию за судебной защитой занимает важное место среди других прав, обеспечивающих защиту нарушенного или оспариваемого права или охраняемого законом интереса. Данное право составляет одно из важнейших субъективных прав в области правосудия по гражданским делам. Статья 5 Гражданского процессуального кодекса Республики Молдова закрепляет положение, в соответствии с которым всякое заинтересованное лицо вправе в установленном законом порядке обратиться в судебную инстанцию за защитой нарушенных или оспариваемых прав, свобод и законных интересов. Никто не может быть лишен права на рассмотрение его дела в суде. Соглашение об отказе от права обращения за защитой в суд является недействительным. Придавая этому праву первостепенное значение, законодатель в ч.(3) ст.5 ГПК РМ предусматривает, что отказ одной из сторон от права на обращение в суд путем предварительного заключения соглашения не имеет юридических последствий, за исключением случаев заключения в соответствии с законом соглашения о передаче спора третьей стороне.

Согласно ст.7 ГПК РМ, судебная инстанция возбуждает гражданское дело:

- по заявлению лица, требующего защиты своего нарушенного или оспариваемого права;
- по заявлению лиц, уполномоченных законом выступать в защиту прав, свобод и законных интересов другого лица, неопределенного круга лиц, либо в защиту интересов Республики Молдова и общества.

Следовательно, судебный процесс по гражданскому делу может быть начат, в соответствии с нормами ГПК РМ, лишь на основании поданного в судебную инстанцию заинтересованным лицом или от имени заинтересованного лица заявления. В соответствии с принципом диспозитивности (ст.7, 27 ГПК РМ), в гражданском процессе не допускается возбуждение гражданских дел по собственной инициативе суда. Формула «заинтересованное лицо», закрепленная ч.(1) ст.5 ГПК РМ, сама по себе не только не раскрывает что следует понимать вообще под заинтересованным лицом, но, в частности, не дает перечня заинтересованных лиц относительно гражданских дел в суде, не конкретизирует их категории.

Сравнительный анализ норм материального (гражданского, трудового, семейного, наследственного и др.) права и гражданского процессуального права позволяет понимать **под заинтересованным лицом лицо, обращающееся в судебную инстанцию за защитой своих конкретных субъективных прав или охраняемых законом интересов, а также лицо, обращающееся в установленных законом (материальным или процессуальным) случаях в судебную инстанцию за защитой чужих субъективных прав или охраняемых законом интересов.**

Дееспособность физического лица – это его правовое состояние и ее сущность сводится к способности лица своими действиями приобретать права и создавать для себя обязанности, а также к способности их преобразования и прекращения. Однако сущность дееспособности физического лица сводится и к тому, что она может быть ограничена или лицо может быть лишено ею. **Под ограничением дееспособности** понимается лишение физического лица по решению суда права совершать без согласия попечителя продажу, дарение, обмен, покупку имущества, другие сделки, с ним связанные (за исключением мелких бытовых); получать заработную плату, пенсию и другие виды доходов и распоряжаться ими (ст.21, 25 ГК РМ). Ограничение дееспособности может устанавливаться судом в отношении совершеннолетних лиц и подростков (лиц в возрасте от 14-18 лет – ч.(3) ст.21 ГК РМ). **Под признанием недееспособности** понимается лишение физического лица по решению судебной инстанции права совершать сделки, объявление всех

будущих действий данного лица юридически ничтожными и установление опеки над ним и над его имуществом.

Ограничение дееспособности или признание лица недееспособным затрагивает существенные права и интересы личности. Исходя из этого, закон предусматривает, что дело об ограничении дееспособности или о признании лица недееспособным может быть возбуждено судебной инстанцией только по заявлению ограниченного круга лиц. **Перечень лиц, наделенных правом на обращение в судебную инстанцию с заявлением о возбуждении дела о признании лица ограничено дееспособным или недееспособным, предусмотрен ст.302 ГПК РМ. К ним отнесены члены семьи этого лица, близкие родственники или органы опеки и попечительства, психиатрические (психоневрологические) лечебные учреждения, прокурор.** Этот перечень является исчерпывающим и расширительному толкованию не подлежит. Установление круга лиц, имеющих право обращаться в суд с заявлением о возбуждении дела о признании гражданина ограничено дееспособным или недееспособным, служит правовой гарантией против недобросовестных действий, направленных на необоснованное ограничение дееспособности или на ее лишение.

Как уже было отмечено, **к числу субъектов, наделенных правом на обращение в суд с заявлением о признании лица ограничено дееспособным или недееспособным, закон относит прежде всего членов семьи лица, в отношении которого возбуждается дело.** В юридической литературе и в судебной практике вопрос о составе членов семьи лица, в отношении которого возбуждается дело, решается противоречиво. Объясняется это прежде всего тем, что в законодательстве Республики Молдова нет общего определения понятия «член семьи». Круг членов семьи, связанных взаимными правами и обязанностями, по-разному определен в отдельных отраслях права (гражданском, трудовом, семейном, социального обеспечения и др.). Даже в одной отрасли права, но применительно к различным правоотношениям, круг членов семьи не совпадает. Например, круг членов семьи, пользующихся правами и обязанностями по договору найма жилого помещения, заключенному одним из совместно проживающих членов семьи, не совпадает с кругом членов семьи, являющихся наследниками по закону после смерти одного из членов семьи. Иной круг членов семьи определен, когда речь идет о праве на пенсию по случаю потери кормильца и т.п.

Понятие «член семьи» производно от понятия «семья». В правовой литературе общее понятие семьи определяется с учетом всех признаков семьи, оснований ее возникновения, социальной структуры и специфических функций. Прежде всего, семья определяется как малая социальная группа (семейный коллектив), т.е. как общность взаимодействующих друг с другом людей. Соответственно, член семьи – участник малой социальной группы (семейного коллектива). Другим признаком семьи является ее основание, т.е. указанные в законе обстоятельства, обуславливающие возникновение семейных отношений (брак, родство, усыновление). Существенным признаком семьи является и взаимная правовая связанность ее членов, т.к. лица, входящие в состав одной семьи, всегда связаны взаимными правами и обязанностями. Существенным признаком семьи признается также общность их жизни. Под этим признаком понимается, в качестве составляющих ее элементов, совместное проживание и ведение общего хозяйства. Под совместным проживанием принято понимать жизнь «под одной крышей», в одном доме, в одной квартире. Проживание вместе непременно должно сочетаться с ведением пусть даже самого элементарного домашнего хозяйства, с заботой об общем доме («домашнем очаге»). Совместное питание, покупка вещей, предназначенных для общего пользования, забота о домашнем быте – таков далеко не полный перечень действий, позволяющих утвердительно говорить о признаках семьи и членстве в семье. При решении вопроса о членстве в семье следует исходить из того, что каждый из нас является членом семьи: вначале член семьи своих родителей, затем, после вступления в брак, членом новой семьи. Членов семьи связывает брак, родство, совместное воспитание детей, совместное проживание, ведение общего хозяйства, оказание взаимной помощи и поддержки. Являясь членом семьи, каждый находит в ней удовлетворение своих наиболее важных человеческих потребностей.

Итак, круг членов семьи, связанных между собой определенными правами и обязанностями, по-разному очерчивается в различных отраслях права и даже в отдельных нормативных актах в пределах одной отрасли.¹ Каждая отрасль права определяет круг членов семьи, который отвечает потребностям регламентирования общественных отношений в данной области. Например, в семейном праве права и обязанности возникают между следующими членами семьи: супругами, родителями и детьми, братьями и сестрами, дедом (бабушкой) и внуками, отчимом (мачехой) и пасынками (падчерицами), а также между лицами, принявшими на воспитание детей

(усыновители, опекуны, попечители, фактические воспитатели) и принятыми в их семью детьми. Права и обязанности возникают при указанных в законе условиях и, как правило, могут не зависеть от совместного проживания или иждивенства. И наоборот, во многих нормах гражданского права и права социального обеспечения членами семьи соответствующего субъекта (нанимателя, пенсионера, наследодателя) именуется лица, которые в действительности в семейных правоотношениях с ним не состоят. Так, например, согласно ст.55 Жилищного кодекса Республики Молдова, к членам семьи нанимателя относятся совместно с ним проживающие супруг нанимателя, дети (в том числе усыновленные) как нанимателя, так и любого из членов его семьи, родители, усыновители. Другие лица могут быть признаны членами семьи нанимателя, если они постоянно проживают совместно с нанимателем и ведут с ним общее хозяйство. Нетрудоспособные иждивенцы являются членами семьи нанимателя, если они постоянно проживают совместно с нанимателем. Как правильно отметил В.С. Толстой, по существу, некоторым отношениям между лицами, не принадлежащими к членам семьи, придается такое же юридическое значение, как и семейным связям.² В данном случае, жилищное право в качестве признака членства в семье учитывает не только брачно-семейные правовые основания, но и такой признак как общность жизни.

Таким образом, решая вопрос о понятии «член семьи» следует исходить из того, что отсутствует общее понятие членства семьи и что в различных отраслях права и даже в отдельных нормативных актах в пределах одной отрасли права круг членов семьи очерчивается по-разному. Это создает большие затруднения в правоприменительной практике. Тем не менее, следует полностью согласиться с мнением Д.М. Чечот, который считает что дифференциация понятия «член семьи» не только в различных отраслях права, но и в пределах одной отрасли вполне обоснована определенными целями правового регламентирования и характером общественных отношений, которых призван урегулировать в том или ином случае законодатель.³

Толкование ст.302 ГПК РМ позволяет сделать вывод о том, что в делах о признании лица ограниченно дееспособным или недееспособным понятие «член семьи» также рассматривается по-разному. В основу этой дифференциации положен характер общественных отношений, обстоятельства ограничения или лишения дееспособности, степень опасности непринятия мер по ограничению или лишению дееспособности. Эти обстоятельства предопределили и тот факт, что по делам о признании лица

ограниченно дееспособным понятие члена семьи связывается с совместным проживанием и ведением общего хозяйства, тогда как в делах о признании лица недееспособным в качестве заинтересованного в возбуждении дела может быть и лицо, не отвечающее требованиям совместного проживания и ведения общего хозяйства. Достаточно, например, отвечать требованиям родства.

Принцип дифференциации положен не только в основу разграничения круга членов семьи, имеющих право возбуждать дело об ограничении дееспособности лица, от круга членов семьи, имеющих право возбуждать дело о недееспособности лица, но и в основу определения перечня лиц, которые могут подать заявление о признании лица ограниченно дееспособным или недееспособным. Так, в ч.2 п.9 постановления Пленума Высшей Судебной Палаты Республики Молдова «О практике рассмотрения судебными инстанциями дел об ограничении дееспособности и признании недееспособности физического лица», №17 от 31 мая 2004 г., отмечается, что могут подать заявление о признании лица недееспособным вследствие психического расстройства (душевной болезни или слабоумия):

- 1) члены семьи;
- 2) близкие родственники (родители, дети, братья, сестры, дедушки, бабушки), независимо от совместного с ним проживания;
- 3) орган опеки и попечительства;
- 4) прокурор;
- 5) психиатрическое учреждение (психоневрологическое), где лицо находится на лечении или на учёте в диспансере (ст.302 ГПК РМ).

В случае ограничения дееспособности несовершеннолетнего (в возрасте от 14 до 18 лет), заявление могут подать усыновители, попечитель, орган опеки и попечительства (ст.21 ч.(3) ГК РМ).

Заявление о признании совершеннолетнего лица ограниченно дееспособным вследствие злоупотребления алкоголем или употребления наркотиков и других психотропных веществ может быть подано:

- членами семьи;
- органом опеки и попечительства;
- прокурором.⁴

К сожалению, постановление Пленума Высшей Судебной Палаты «О практике рассмотрения судебными инстанциями дел об ограничении дееспособности и признании недееспособности физического лица» также не содержит разъяснения относительно категории лиц, входящих в круг членов семьи, которые могут подать заявление по этим

категориям дел. На наш взгляд, когда речь идет о такой категории дел как признание лица ограниченно дееспособным, **к членам семьи, которые могут подать заявление в суд, следует отнести:** мужа, жену, детей, которые находятся на их содержании и не достигли 18 лет или старше этого возраста, которые получают помощь как инвалиды I или II группы; нетрудоспособные родители супругов, которые проживают с ними и не получают пенсию и нет иных лиц, обязанных по закону их содержать; усыновленные дети, которые проживают с усыновителями, наравне с родными детьми; пасынки и падчерицы, которые проживают с отчимом или мачехой. Как правило, указанные категории лиц совместно проживают и совместно ведут хозяйство и их материальное положение может быть ухудшено, если лицо, обязанное предоставлять им содержание, злоупотребляет алкоголем или употребляет наркотики и другие психотропные вещества.

Следует отметить, что в юридической литературе по гражданскому процессуальному праву нет единого мнения о том, какие члены семьи обладают правом на возбуждение дела о признании лица ограниченно дееспособным. По мнению М.Х. Хутыза и А.В. Усталовой, правом на возбуждение дела о признании лица ограниченно дееспособным пользуются только те члены семьи, которые совместно проживают с данным лицом и ведут общее хозяйство.⁵

Д.М. Чечот придерживается иной точки зрения, полагая, что таким правом пользуются лишь те члены семьи, которые проживают с данным лицом и чье материальное положение ухудшается вследствие злоупотребления им алкоголем или употребления наркотиков и других психотропных веществ. Трудоспособный супруг, проживающий отдельно, не имеет права на возбуждение дела, поскольку в данном случае поведение супруга не может ставить их в тяжелое материальное положение.⁶ И.М. Пятилетов придерживается противоположной точки зрения и полагает, что раздельное проживание с лицом, являющимся членом семьи, не всегда связано с полной материальной независимостью. Что же касается вопроса о том, ставят или не ставят указанные злоупотребления этих лиц в тяжелое материальное положение, то эти факты подлежат выяснению при рассмотрении дела по существу и предпосылкой права на возбуждение дела не являются.⁷

По нашему мнению, при определении члена семьи, который может обладать правом на возбуждение дела о признании лица ограниченно дееспособным, следует учитывать не только признак родственных

отношений, но и такие критерии как совместное проживание и совместное ведение хозяйства, а также факт наступления для этого члена семьи материального последствия от злоупотребления соответствующим лицом алкоголем или употребления наркотиков и других психотропных веществ.

Основанием для признания лица ограниченно дееспособным является ухудшение им материального положения своей семьи вследствие злоупотребления алкоголем или употребления наркотиков и других психотропных веществ. Предоставление лицом, злоупотребляющим алкоголем или употребляющим наркотики и другие психотропные вещества, единовременной помощи членам своей семьи, которые проживают отдельно от этого лица и которые имеют самостоятельные источники существования, не является обязательным, а, значит, не может существенно повлиять на материальное положение этих членов семьи. Юридический интерес присутствует только у тех членов семьи, чье материальное положение ухудшается вследствие злоупотребления физическим лицом алкоголем или употребления наркотиков и других психотропных веществ. Только у таких членов семьи имеется право на обращение в суд по делам об ограничении дееспособности. В связи с этим, вызывает возражение мнение Р.Е. Гукасяна о том, что относительно членов семьи лица, признаваемого ограниченно дееспособным, вопрос о наличии или отсутствии у них юридической заинтересованности возникать не должен, так как им предоставлено право на обращение в суд по закону, а значит и при определении процессуального положения члена семьи нет необходимости использовать критерий юридической заинтересованности.⁸ Отсутствие юридической заинтересованности в ограничении дееспособности должно повлечь отказ в принятии заявления или в его удовлетворении. Нельзя, например, удовлетворить требования гражданки Тэтару об ограничении дееспособности гражданки Стратулат, если из материалов дела видно, что оно возбуждено по заявлению дочери гражданки Стратулат, совершеннолетней, трудоспособной и проживающей в г. Единец. В своём заявлении гражданка Тэтару ссылаясь на то, что ранее получала от матери постоянную материальную помощь, а с тех пор как гражданка Стратулат стала злоупотреблять спиртными напитками, такую помощь она перестала получать. В данном случае, гражданка Стратулат, злоупотребляющая спиртными напитками, не ухудшает материального положения своей совершеннолетней, трудоспособной и проживающей отдельно дочери.

К членам семьи относится, прежде всего, супруг. Супругов связывает брак – зарегистрированный или фактический. Фактический брак (конкубинат) есть союз мужчины и женщины, характеризующийся устойчивым, длительным, совместным проживанием, ведением общего хозяйства, организацией досуга, а при наличии детей – родительской заботой о них, т.е. поддержанием семейных отношений. Фактический брак безразличен семейному закону. Тем не менее, фактический брак означает нахождение мужчины и женщины в отношениях, характерных для супругов. Фактический брак нередко является предпосылкой возникновения тех или иных правоотношений.

Сущность фактического брака состоит также в создании мужчиной и женщиной семейной общности (как правило, с совместным проживанием, ведением общего хозяйства, с интимными отношениями и общими детьми), однако этот брак независим от акта регистрации и набора тех ограничений и запретов, устанавливаемых законом для зарегистрированного брака.

Не вдаваясь в подробное исследование понятия и содержания фактического брака (конкубината), сделаем, однако, констатацию, что в судебной практике и в научной литературе возник вопрос о праве на возбуждение дела о признании лица ограниченно дееспособным фактическим супругом. Исследователи этого вопроса разделились в своих мнениях. И.М. Пятилетов утверждает, что ограничение дееспособности, хоть и связано с семейным правом, но является институтом гражданского права. Проживание одной семьёй возможно и в незарегистрированном браке. При этом, фактический супруг может не иметь самостоятельного заработка, нести все домашние заботы, находиться на полном иждивении гражданина, злоупотребляющего спиртными напитками или употребляющего наркотики. Аргументируя свое мнение, И.М. Пятилетов указывает на тот факт, что фактическому супругу, проживающему одной семьёй с таким гражданином и ведущему с ним общее хозяйство, должно быть предоставлено право на возбуждение дела об ограничении дееспособности.⁹ Иной точки зрения придерживается Д.М. Чечот, который подчёркивает, что фактический супруг не может возбудить дело об ограничении дееспособности своего сожителя, так как законодательством признаётся только зарегистрированный брак.¹⁰

На наш взгляд, более реалистична и верна точка зрения И.М. Пятилетова. Фактический брак (конкубинат), точно также как и зарегистрированный

брак, служит основой семьи и также имеет в виду «общность жизни» фактических супругов.

Фактический брак не соответствует только некоторым формальным требованиям семейного закона: позволяющим и запрещающим условиям заключения брака и организационным требованиям государственной регистрации отношений супружества. В остальном фактический брак по своей сути схож с зарегистрированным браком: совместное проживание, совместное решение всех вопросов семьи, взаимная поддержка, родительство, забота о семейном благосостоянии, взаимная забота друг о друге и т.д. Поскольку фактические браки существуют (и они далеко не единичны и нет признаков их исчезновения) и имеют под собой основу «общности жизни» супругов, относятся к виду семейного союза (его существо соответствует существу «законного брака»), то такие браки имеют право на какую-то регламентацию, заслуживают правового признания государством, хотя бы в плане получения охранительно-правовых возможностей защиты фактическими супругами своих интересов, вытекающих из фактического супружества. Такой правовой защитой является и право фактического супруга на возбуждение дела о признании фактического супруга, злоупотребляющего алкоголем или употребляющего наркотики и другие психотропные вещества, ограниченно дееспособным, если последний ухудшает положение своей семьи.

Сущность брака (независимо от акта регистрации и набора ограничений и запретов) заключается в создании мужчиной и женщиной семейной общности, как правило, с интимными отношениями, направленной на устойчивое и длительное совместное проживание, ведение общего хозяйства, рождение детей и заботу о них, т.е. характеризуется созданием и поддержанием семейных отношений. Нельзя забывать и тот факт, что фактический брак не является основанием отсутствия семейных отношений не только между фактическими супругами, но и между родителями и детьми. Семейные отношения возникают между матерью и детьми, рожденными в фактическом браке, самими братьями и сестрами, фактический (биологический) отец может признать отцовство, которое может быть установлено в судебном порядке. Эти и другие семейные отношения, хоть и основаны на фактическом браке, тем не менее не исключают, что возбудить дело о признании лица ограниченно дееспособным могут, например, дети в отношении матери-одиночки (или наоборот), дети в отношении отца (или наоборот), признавшего отцовство или признанного отцом по решению судебной инстанции, братья и сестры в отношении других братьев

и сестер. Во всех подобных случаях требуется чтобы лицо, обратившееся с заявлением о возбуждении дела, состояло с лицом, в отношении которого возбуждено дело, в семейных отношениях, т.е. чтобы они составляли единую семью. Если лицо проживает одиноко (например, не имеет семьи), то дело о признании его ограниченно дееспособным не может быть возбуждено. По этой же причине, члены семьи, проживающие отдельно и не поддерживающие семейных отношений (нет совместного проживания, не ведут общего хозяйства), не вправе возбуждать дело о признании лица ограниченно дееспособным, поскольку лицо, злоупотребляющее алкоголем или употребляющее наркотики и другие психотропные вещества, не ухудшает их материального положения.

Физическое лицо, которое вследствие психического расстройства (душевной болезни или слабоумия) не может понимать значения своих действий или руководить ими, может быть признано судебной инстанцией недееспособным. Дело о признании лица недееспособным может быть возбуждено на основании заявления членов его семьи. Однако следует иметь в виду, что право на предъявление заявления о признании лица недееспособным существенно расширено в отличие от дел о признании лица ограниченно дееспособным. Так, **в качестве инициаторов процесса о признании лица недееспособным законом названы близкие родственники.** Родство представляет собой кровную связь лиц, происходящих одно от другого. Например: дед, отец, сын (прямое родство), или от общего предка – братья и сестры (боковое родство).

Близость родства определяется при помощи установления степени родства, т.е. числа рождений, связывающих между собой двух лиц, состоящих в родстве. Например, бабушка и внучка состоят во второй степени родства, дядя и племянник – в третьей, двоюродные сестры – в четвертой. Родственные отношения подразделяются на близкие и дальние. Родственников связывают разнообразные правоотношения, регламентируемые нормами различных отраслей права. Состав близких и дальних родственников определяется отраслевыми нормативными актами и отличаются друг от друга. Поскольку признание лица недееспособным затрагивает все права и интересы личности, закон предусматривает, что право на обращение в суд с заявлением о признании лица недееспособным имеют лишь близкие родственники. Более того, закон (ст.302 ч.(2) ГПК РМ) устанавливает исчерпывающий перечень близких родственников, которые вправе обратиться в судебную инстанцию с заявлением о признании лица недееспособным – родители,

дети, братья, сестры, дедушки и бабушки. Говоря о родных братьях и сестрах, следует различать: 1) полнородных братьев и сестер – происходящих от общих отца и матери; 2) неполнородных братьев и сестер – происходящих от разных отцов или матерей. Неполнородные братья и сестры называются единокровными, если они происходят от общего отца, и единоутробными, если происходят от общей матери; сводные братья и сестры – это входящие в одну семью дети, у которых нет ни общей матери, ни общего отца. Сводные братья и сестры состоят не в родстве, а в отношениях *свойства*, т.е. в отношениях родственников супругов. Не являясь родственниками, сводные братья и сестры не ограничены в праве вступать в брак. Вместе с тем, если заявление о лишении дееспособности будет подано сводным братом или сводной сестрой, то такое заявление будет считаться поданным лицом, не имеющим на это право. Судья, в соответствии со ст.169 и 302 ГПК РМ, должен отказать в принятии заявления и разъяснить в определении, по заявлению какого лица может быть возбуждено данное дело.

Правом на обращение в суд о признании лица недееспособным вследствие психического расстройства имеют также дети (ч.(2) ст.302 ГПК РМ). Закон имеет в виду совершеннолетних детей, т.е. дееспособных в полном объеме физических лиц. Совершеннолетие наступает по достижении восемнадцати лет. Дееспособность в полном объеме наступает и с момента вступления в брак, когда закон допускает вступление в брак до достижения восемнадцати лет. Лица, достигшие шестнадцати лет, также считаются полностью дееспособными, если они эмансипированы в порядке и по основаниям, предусмотренным законом.

Право на возбуждение дела о признании гражданина недееспособным вследствие душевной болезни или слабоумия члены семьи и близкие имеют независимо от того, проживают они вместе с ним либо отдельно от него.

По действующему законодательству, **дело о признании лица ограниченно дееспособным или недееспособным может быть возбуждено по требованию органа опеки и попечительства** (ч.(1) и ч.(2) ст.302 ГПК РМ). Опека и попечительство предназначены для защиты прав и интересов несовершеннолетних и иных недееспособных или частично дееспособных людей.

Органами опеки и попечительства являются исполнительные органы местного публичного управления. Правовое положение органов опеки и попечительства регламентируется нормативными актами разного уровня, например, ст.32-48 ГК РМ, ст.113,

114, 142-147 СК РМ и другими. Согласно ч.(1) ст.35 ГК РМ, органами опеки и попечительства признаны органы публичного управления. Исходя из положений ст.113 Семейного кодекса Республики Молдова, органами опеки и попечительства являются:

- а) центральный орган по защите ребёнка;
- б) исполнительные органы местного публичного управления административно-территориальных единиц второго уровня;
- в) выборные коллегиальные органы административно-территориальных единиц первого уровня.

Согласно ч.(2) ст.113 СК РМ, функции по осуществлению опеки и попечительства выполняют управления (отделы) образования – в отношении несовершеннолетних и управления (отделы) социальной защиты – в отношении совершеннолетних лиц и детей, находящихся в подведомственных этим управлениям (отделам) учреждениях, а в населённых пунктах, где указанные органы отсутствуют – секретари местных советов.

Что же касается самих органов опеки и попечительства и функций, осуществляемых ими, то наиболее адекватно, на наш взгляд, органы опеки и попечительства и их функции перечислены в Положении об органах опеки и попечительства Молдавской ССР, утверждённом постановлением Совета Министров Молдавской ССР от 11 декабря 1972 года №458 (неотменённое на сегодняшний день).¹¹ Согласно п.3 этого Положения, органами опеки и попечительства являлись исполнительные комитеты районных, городских, сельских или поселковых Советов депутатов трудящихся. Осуществление функций по опеке и попечительству возлагалось на отделы народного образования исполнительных комитетов районных, городских Советов депутатов трудящихся – в отношении несовершеннолетних лиц, на отделы здравоохранения исполнительных комитетов городских Советов депутатов трудящихся, на центральные районные больницы – в отношении лиц, признанных судом недееспособными или ограниченно дееспособными, и на отделы социального обеспечения исполнительных комитетов районных, городских Советов депутатов трудящихся – в отношении дееспособных лиц, нуждающихся в попечительстве по состоянию здоровья.

В подпункте «И» пункта 10 настоящего Положения предусматривается право органов опеки и попечительства возбуждать в суде дела о признании лица ограниченно дееспособным или недееспособным.

Наличие у органов опеки и попечительства права на возбуждение дела о признании лица ограниченно дееспособным или недееспособным является

обоснованным и соответствует функции государства по защите прав и интересов недееспособных или ограниченно дееспособных лиц, путём установления над ними опеки и попечительства. Возбуждая дела об ограничении дееспособности или о признании лица недееспособным, органы опеки и попечительства должны действовать с учётом интересов как самого физического лица, так и общества и государства, поскольку утверждение и обеспечение прав и свобод человека является основной обязанностью государства.

Помимо членов семьи, близких родственников, органов опеки и попечительства, **дело о признании лица ограниченно дееспособным или недееспособным может быть возбуждено прокурором.**

Публичные начала в гражданском процессе находят своё выражение в нормах, закрепляющих участие в гражданском судопроизводстве, наряду с органами публичного управления, и прокурора. Основанием участия прокурора в гражданском процессе является осуществление им правоохранительной функции, поскольку при осуществлении своих полномочий он представляет общие интересы общества, защищает правопорядок, права и свободы граждан (ч.2 ст.2 Закона Республики Молдова «О прокуратуре», №118-XV от 14 марта 2003 г.). Общие положения об участии прокурора в гражданском процессе закреплены в ст.4, 9 Закона о прокуратуре и, в особенности, в ст.71 ГПК РМ, которая определяет возможность обращения прокурора в суд с заявлением в защиту прав, свобод и законных интересов других лиц, если эти лица не могут самостоятельно обратиться в суд по причине состояния здоровья, преклонного возраста, недееспособности или по другим обоснованным причинам. Статья 71 ГПК РМ содержит оговорку о том, что иск в защиту чужих интересов может быть предъявлен прокурором лишь по просьбе заинтересованного лица, если оно само по уважительным причинам не может обратиться в суд. Эта оговорка не действует по делам о признании лица ограниченно дееспособным или недееспособным и прокурор, в силу действия принципа публичных начал в гражданском процессе, может обратиться с таким заявлением независимо от просьбы каких-либо заинтересованных лиц. Возбуждение дел о признании лица ограниченно дееспособным или недееспособным относится к исключениям из правила о минимализации участия прокурора в рассматриваемых судами гражданских делах. Это право прокурора обусловлено необходимостью защиты не только прав и интересов лица, злоупотребляющего алкоголем или употребляющего наркотики и другие психотропные вещества (страдающего психическим расстрой-

ством), членов его семьи, близких родственников, но и необходимостью защиты публичного интереса. Цели, которые преследует прокурор в гражданском процессе, носят ярко выраженный публичный характер.

Право на возбуждение дела о признании физического лица недееспособным вследствие психического расстройства (душевной болезни или слабоумия) имеют, согласно ч.(2) ст.302 ГПК РМ, психиатрические и психоневрологические лечебные учреждения. Правовой статус этих заведений определяется как организации, оказывающие медицинские услуги (публичные юридические лица) и которые не выполняют функций государственного управления. Представляется, что данное им право возбуждать дела о признании гражданина недееспособным вследствие психического расстройства является необоснованным. Норма об этом праве психиатрического или психоневрологического лечебного учреждения содержится только в ст.302 ГПК РМ. Что же касается Закона Республики Молдова об охране здоровья, №411 от 28 марта 1995 г., и Закона Республики Молдова о психиатрической помощи, №1402-ХШ от 16 декабря 1997 г., то они не наделяют учреждения и лица, оказывающие психиатрическую помощь, правом возбудить дело о признании лица, страдающего психическим расстройством, недееспособным. Это право указанных лечебных учреждений также не закреплено ни в каком-либо другом законодательном акте. Но поскольку эти полномочия указанных лечебных учреждений специально предусмотрены в Гражданском процессуальном кодексе Республики Молдова, то их заявления должны приниматься судебными инстанциями. Представляется, что право психиатрического (психоневрологического) лечебного учреждения возбуждать дела о признании гражданина недееспособным вследствие психического расстройства должно распространяться только на лиц, находящихся на лечении или обследовании в психиатрическом (психоневрологическом) лечебном учреждении.

Литература:

- ¹ Подробнее об этом *смотри*: В.С. Толстой. *Понятие семьи в советском праве* // Советская юстиция, 1969, №19, с.5; В.П. Никитина. *Понятие семьи в применении к институтам советского гражданского и семейного права* // Ученые труды Саратовского юридического института. Вып.3. – Саратов, 1969, с.73-86; Р.П. Манакова. *Правовые проблемы членства в семье*. – Томск: Издательство Томского университета, 1985, с.16-18 и др.
- ² В.С. Толстой. *Понятие семьи в советском праве*, с.6.

- ³ Д.М. Чечот. *Неисковые производства*. – Москва: Юридическая литература, 1973, с.126.
- ⁴ Culegere de hotărîri explicative (octombrie 2003-decembrie 2005). – Chișinău: Cartier juridic, 2006, p.84.
- ⁵ М.Х. Хутыз. *Признание гражданина недееспособным или ограниченно дееспособным*: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. – Москва, 1968, с.9; А.В. Усталова. *Судопроизводство по делам о признании гражданина недееспособным или ограниченно дееспособным*: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. – Москва, 1975, с.10.
- ⁶ Д.М. Чечот. *Неисковые производства*, с.128.
- ⁷ И.М. Пятилетов. *Особенности судопроизводства по делам о признании гражданина недееспособным*. – Москва, 1984, с.24.
- ⁸ Р.Е. Гукасян. *Проблемы интереса в советском гражданском праве*. – Саратов: Приволжское книжное издательство, 1970, с.190.
- ⁹ И.М. Пятилетов. *Признание гражданина ограниченно дееспособным*. – Москва, 1980, с.23-24.
- ¹⁰ Д.М. Чечот. *Неисковые производства*, с.126.
- ¹¹ Ведомости Верховного Совета и Правительства Молдавской ССР, 1973, №1, с.11.

ПОДГОТОВКА ДЕЛ ОБ ОГРАНИЧЕНИИ ДЕЕСПОСОБНОСТИ И ПРИЗНАНИИ НЕДЕЕСПОСОБНОСТИ ФИЗИЧЕСКОГО ЛИЦА К СУДЕБНОМУ РАЗБИРАТЕЛЬСТВУ

The right to the reference in court takes the important place among other rights. Any person has the right to address when due hereunder to address in court for protection of the broken rights and freedom. Litigation on a civil case can be begun only on the basis of the statement of claim submitted by the interested person. This article is consacred to persons who by virtue of the law have the right to address in court for a recognition of the physical person incapacitated.

Подготовка дел к судебному разбирательству является обязательной стадией гражданского судопроизводства по каждому рассматриваемому делу (ч.(2) ст.183 ГПК РМ), имеющей целью обеспечение его правильного и своевременного рассмотрения и разрешения, и проводится судом первой инстанции после принятия заявления к производству, в том числе и после отмены ранее принятого судебного решения, если возникает необходимость в дополнительных процессуальных действиях по подготовке дела к судебному разбирательству.

В ч.3 п.1 Постановления Пленума Высшей Судебной Палаты Республики Молдова «О действиях судьи в процессе возбуждения гражданского дела и подготовки дела к судебному разбирательству», №24 от 28 июня 2004 г., отмечается, что подготовка гражданских дел к судебному разбирательству – важная составляющая часть процессуальной стадии в первой и апелляционной инстанции, которая создает необходимые условия для полного, всестороннего и объективного рассмотрения в судебном заседании доказательств, представленных сторонами, для обеспечения процессуальных прав и обязанностей сторон, норм материального права, которые следует применить.

Стадия подготовки дела к судебному разбирательству имеет самостоятельную законодательную регламентацию; прежде всего, эта глава XIV (ст.183-191 ГПК РМ), ст.290, 299, 304-305, 321, 370 ГПК РМ и др. Законодательная регламентация стадии подготовки дела к судебному разбирательству содержится в Законе Республики Молдова об административном суде, №793 от 10 февраля 2000 г., в Законе Республики Молдова о несостоятельности, №632 от 14 ноября 2001 г., и во многих других законодательных актах.

Законодатель установил пределы действия подготовки гражданских дел к судебному разбирательству, т.е. начало и окончание этой стадии гражданского процесса. Подготовка к судебному

разбирательству может иметь место только после возбуждения гражданского дела, т.е. после принятия заявления (ч.(1) ст.183 ГПК РМ) и заканчивается назначением места, даты и времени проведения судебного заседания.

В каждом гражданском деле должны быть в наличии два определения судьи, свидетельствующие о проведении подготовки по делу: 1) **определение о подготовке дела к судебному разбирательству, с указанием всех необходимых процессуальных действий, которые выносятся судьей единолично без извещения лиц, участвующих в деле** (ст.184 ГПК РМ); 2) **определение об окончании подготовки по делу и назначении его к судебному разбирательству в судебном заседании** (ст.190 ГПК РМ).

Определение о подготовке дела к судебному разбирательству выносится судьей в 5-дневный срок со дня принятия искового заявления. В юридической литературе В.К. Пучинским и другими авторами высказано мнение, что стадия подготовки дела к судебному разбирательству не ограничивается вынесением определения о назначении дела, а может продолжаться и в стадии судебного разбирательства, когда дело откладывается для собирания доказательств, для привлечения соучастников в процесс. С таким мнением трудно согласиться, поскольку отложением дела в судебном заседании для собирания доказательств и других целей исправляются фактические недостатки, пробелы, допущенные в стадии подготовки дела, но не продолжается эта стадия. Начало подготовки дела определяется вынесением соответствующего определения, его окончание – также вынесением определения с назначением дела к судебному разбирательству.¹

Действующее процессуальное законодательство определяет пределы стадии подготовки дела – подготовка к рассмотрению начинается после принятия заявления и оканчивается назначением дела к судебному разбирательству. Однако, в Гражданском процессуальном кодексе не определены конкретные сроки подготовки дела к судебному разбирательству. В ст.184 ГПК РМ указывается, что в определении судьи о подготовке дела к судебному разбирательству должны быть указаны действия, которые следует произвести для подготовки дела, а также сроки их исполнения. С учетом общего положения гражданского процессуального законодательства о том, что гражданские дела рассматриваются в первой инстанции в течение разумного срока, то и для подготовки дела к судебному разбирательству должны определяться разумные сроки с учетом обстоятельств и сложности конкретного дела.

Согласно ч.(1) ст.183 ГПК РМ, **подготовка дела к судебному разбирательству является обязанностью суда.** Из содержания ст.183 ГПК РМ вытекает, что, независимо от того, будет ли дело в дальнейшем рассматриваться по существу единолично или в коллегиальном составе, подготовка дела проводится судьей единолично. По нашему мнению, в связи с усилением начал состязательности в гражданском процессе, участники процесса должны проявлять и на стадии подготовки дела к судебному разбирательству свою инициативу и больше активности.

Согласно положениям Гражданского процессуального кодекса Республики Молдова 1964 года, суд был обязан, не ограничиваясь представленными сторонами доказательствами, принимать все предусмотренные законом меры к установлению действительных обстоятельств дела, т.е. собирать доказательства по своей инициативе. В настоящее время в гражданском процессуальном законе этой нормы нет. Судья, с учетом мнения участников процесса, должен разработать перечень процессуальных действий по подготовке дела к судебному разбирательству и оказать им содействие в их осуществлении, когда это является затруднительным для сторон и других лиц участвующих в деле. Только таким образом можно достичь реализации диспозитивно-состязательных правомочий участников процесса.

Стадия подготовки дела к судебному разбирательству характеризуется присущими только ей целью и содержанием. Цель подготовки дела к судебному разбирательству – обеспечение его правильного и своевременного рассмотрения и разрешения, желательно в первом же судебном заседании (ч.(1) ст.183 ГПК РМ). Подготовка дел к судебному разбирательству является той стадией процесса, в которой закладывается основа правильного разрешения дела любого вида судопроизводства. Указанная норма национального гражданского процессуального законодательства о целях подготовки дел к судебному разбирательству полностью согласуется с законодательными актами Совета Европы. Так, Рекомендация №R(84) 5, принятая Комитетом Министров Совета Европы и предусматривающая принципы гражданского судопроизводства, направленные на совершенствование судебной системы, закрепляет, что судопроизводство по гражданскому делу обычно должно состоять не более чем из двух судебных заседаний: первое заседание может быть предварительным слушанием подготовительного характера. Суд должен принимать меры для того, чтобы все действия, необходимые для проведения второго заседания, принимались

своевременно и чтобы, в принципе, не допускались задержки (Принцип 1). Кроме того, иски сторон, возражения по делу, объяснения сторон должны представляться на максимально ранней стадии производства и в любом случае до окончания его предварительного этапа, если таковой имеется (Принцип 2).²

Стадия подготовки дела к судебному разбирательству выполняет свойственные ей задачи. Объем и характер подготовки зависят от обстоятельств и сложности каждого конкретного дела. Однако, **по любому гражданскому делу задачами подготовки, в соответствии со ст.183 ГПК РМ, являются:**

- а) **определение закона, которым следует руководствоваться и установление правоотношений сторон;**
- б) **определение обстоятельств, имеющих значение для правильного разрешения дела;**
- в) **определение состава участников процесса и привлечение к делу других лиц;**
- г) **представление необходимых доказательств.**

Нам представляется, что задачи стадии подготовки дел к судебному разбирательству, предусмотренные ст.183 ГПК РМ, являются более широкими, поскольку действия по подготовке дела к судебному разбирательству, учитывая широкую гамму гражданских дел, не носят исчерпывающий характер. **Применительно к особому производству, задачи по подготовке дел к судебному разбирательству можно определить следующим образом:**

1. **Уточнение состава участников процесса, в том числе заинтересованных в исходе дела лиц.**
2. **Разъяснение заявителю и заинтересованным лицам их процессуальных прав и обязанностей и обеспечение их реализации.**
3. **Предварительная правовая квалификация заявленного требования и уяснение смысла нормативного акта, подлежащего применению.**
4. **Определение предмета доказывания, то есть фактов, подтверждающих требования заявителя и фактов возражения заинтересованных лиц, если они должны участвовать в процессе.**
5. **Установление круга доказательств необходимых для разрешения дела.**
6. **Оказание содействия заявителям в собирании и предоставлении необходимых доказательств.**
7. **Обеспечение явки в судебное заседание участников процесса.**
8. **Решение иных вопросов.**

Дела о признании физического лица ограниченно дееспособным или недееспособным, как дела особого производства, имеют свои особенности, которые должны быть учтены при их подготовке к судебному разбирательству. Речь идет прежде всего

о привлечении заинтересованного лица и о сборе отдельных доказательств.

Согласно ч.(2) ст.280 ГПК РМ, дела особого производства рассматриваются судебной инстанцией с участием заявителя, других заинтересованных лиц, а также представителей организаций. Процессуальное положение заявителя должно занять лицо, охраняемый интерес которого подлежит защите в связи с рассмотрением требования о признании физического лица ограниченно дееспособным или недееспособным. **Заявителями по делам о признании физического лица ограниченно дееспособным или недееспособным прежде всего являются члены семьи.** В зависимости от указанных в законе обстоятельств, ими могут быть также родители, дети, братья, сестры, дед, бабушка (ч.(1) и ч.(2) ст.302 ГПК РМ). Перечисленные лица должны занимать процессуальное положение заявителей и в том случае, когда процесс возник не по их инициативе, а возбужден по заявлению прокурора, органа опеки и попечительства, психиатрического или психоневрологического лечебного учреждения. Статьей 302 ГПК РМ предусмотрен как круг заявителей, так и субъектов по заявлению которых судебная инстанция возбуждает дело о признании физического лица ограниченно дееспособным или недееспособным в защиту прав, свобод и законных интересов другого лица, в защиту прав, свобод и законных интересов неопределенного круга лиц, либо в защиту интересов государства и общества (ч.(2) ст.7; ст.71,73 ГПК РМ). Содержание указанных норм, а также ст.302 ГПК РМ дает основание для утверждения о разном процессуально-правовом положении перечисленных в ней субъектов и о выделении среди них заявителей (члены семьи, родственники) и уполномоченных законом инициировать возбуждение дела о признании физического лица ограниченно дееспособным или недееспособным (орган опеки и попечительства, прокурор, психиатрическое или психоневрологическое учреждение). Таким образом, члены семьи или родственники физического лица, чьи интересы непосредственно затрагиваются возбуждением дела о признании его ограниченно дееспособным или недееспособным, принимают участие в процессе как заявители когда они сами обращаются в суд и в случае привлечения их в дело в связи с заявлением, поданным в их интересах прокурором, органом опеки и попечительства, психиатрическим (психоневрологическим) лечебным учреждением.

Физическое лицо, относительно которого в судебной инстанции ставится вопрос о признании его ограниченно дееспособным или недееспособным, может выступать в процессе только как

заинтересованное лицо. Имеет место рассмотрение судом требования о его дееспособности, поэтому оно имеет личную правовую заинтересованность в разрешении дела; речь идет о его правах и обязанностях. Нередко физическое лицо, чья дееспособность ограничивается, возражает против этого, что потенциально влечет возникновение спора о его правах и обязанностях. Оно защищает свои права связанные с определением своей дееспособности.

Особое внимание при определении субъектного состава необходимо уделять и другим заинтересованным лицам. **К другим заинтересованным лицам относятся органы опеки и попечительства.** Согласно ст.306 ГПК РМ, заявление о признании физического лица недееспособным или ограниченно дееспособным рассматривается с обязательным участием органа опеки и попечительства. Они представляют судебной инстанции свои заключения по делу в целях осуществления возложенных на них обязанностей и для защиты прав гражданина, в отношении которого рассматривается заявление о признании его ограниченно дееспособным или недееспособным. Органы опеки и попечительства, как участники процесса, заинтересованы в правильном разрешении дела. Пределы законной силы решения суда по таким категориям дел затрагивает и этих органов, так как оно влечет для них обязанность совершать действия по назначению опекуна и попечителя.

Судья обязан обеспечить участие в разрешении дела представителя органов опеки и попечительства. Их неучастие в деле является препятствием к проведению судебного разбирательства (суд должен отложить рассмотрение дела), а вынесенное решение без участия представителя этих органов подлежит отмене.

Особое внимание в стадии подготовки дела к судебному разбирательству следует уделить вопросу о том, какой орган должен выступать по этим категориям дел в качестве органа опеки и попечительства. Осуществление функции по опеке и попечительству в отношении лиц, признанных судом ограниченно дееспособными или недееспособными вследствие злоупотребления алкоголем или употребления наркотиков и других психотропных веществ, или вследствие психического расстройства (душевной болезни или слабоумия) возложены на управления (отделы) здравоохранения местных органов публичного управления. По делам об ограничении или лишении несовершеннолетнего в возрасте от 14 до 18 лет прав распоряжаться своими доходами должны привлекаться представи-

тели отделов (управлений) образования местных органов публичного управления, поскольку осуществление функции по опеке и попечительству в отношении несовершеннолетних возложено на эти органы публичного управления.

В качестве заинтересованных лиц могут быть другие члены семьи или родственники лица злоупотребляющего алкоголем или употребляющего наркотические вещества (страдающего психическим расстройством), если они возражают против ограничения дееспособности или признания последнего недееспособным.

В ходе подготовки к судебному разбирательству дела об ограничении дееспособности или признании недееспособности физического лица, судья обязан, с учетом мнения участников процесса, выяснить какие другие лица и организации могут быть заинтересованы в его разрешении и в связи с этим привлечь их к участию в деле. **Заинтересованными лицами могут быть граждане, государственные органы, органы местного публичного управления.** Кроме них, речь может идти о *государственных предприятиях, учреждениях, организациях, любых коммерческих и некоммерческих организациях* (в том числе фонды, религиозные объединения, ассоциации и др.).

Привлечение или допуск в процесс по делам особого производства (в том числе и по делам об ограничении дееспособности или признании недееспособности физического лица) заинтересованных лиц происходит по определению судьи, в котором приводятся основания, определяемые обстоятельствами дела. Все заинтересованные лица извещаются о времени и месте рассмотрения дела об ограничении дееспособности или признании физического лица недееспособным.

В процессуальном законе (ст.185 ГПК РМ) нет правовой регламентации вопроса о том, каким образом следует судье фиксировать совершение процессуальных действий по разъяснению сторонам, третьим лицам (по делам особого производства – заявителю и заинтересованным лицам) их процессуальных прав. В пунктах а) и б) ч.(1) ст.185 ГПК РМ говорится только о том, что в стадии подготовки дела к судебному разбирательству судья обязан разъяснить этим участникам процесса их процессуальные права и обязанности. В судебной практике также нет единообразия фиксации данных процессуальных действий: либо встречаются подписи участников процесса (сторон, третьих лиц, заявителей, заинтересованных лиц) на обороте определения о назначении и проведении подготовки дела к судебному разбирательству о том, что им судьей

разъяснены процессуальные права и обязанности, либо в делах нет никаких отметок о разъяснении им процессуальных прав и обязанностей.

Как нам представляется, правильно поступают те судьи, которые факт разъяснения процессуальных прав и обязанностей участников процесса в порядке подготовки дела к судебному разбирательству фиксируют в отдельном определении судьи, где указывается, какие процессуальные права и обязанности разъяснены сторонам и третьим лицам, заявителям и заинтересованным лицам, другим участникам процесса. В таких определениях обязательно должны быть отметки, что процессуальные права и обязанности понятны и подтверждаются подписью соответствующих участников процесса.

В силу закона (ст.166 ГПК РМ), заявитель обязан сделать в исковом заявлении (заявлении) ссылку на правовые обстоятельства, на которые заявитель основывает свое требование, т.е. ссылку на закон или иной нормативный акт и характер возникшего правоотношения (предъявленного требования в порядке особого производства).

Содержащаяся в заявлении правовая квалификация носит предварительный характер и очень часто делается это лицами не сведущими в области права. Поэтому обязанность точной правовой квалификации и точного определения закона или иных актов законодательства лежит на суде (судье). Важно уже на стадии подготовки дела к судебному разбирательству как можно точнее определить норму материального права, подлежащую применению. Это имеет значение и для определения предмета доказывания, поскольку, в соответствии с нормами ГПК РМ, предмет доказывания по делу устанавливается судебной инстанцией исходя из характера правового требования по соответствующим делам особого производства и правовых норм, регламентирующих данное правовое требование. Окончательный вывод о применении тех или иных законодательных актов, о характере юридического требования, о правах или об охраняемом законом интересе заявителя по делу особого производства делает судебная инстанция при вынесении решения по делу.

Нормы, регламентирующие основания признания физического лица ограниченно дееспособным или недееспособным, содержатся в материальном гражданском законодательстве. Подлежат непосредственному применению следующие нормы Гражданского кодекса Республики Молдова: 1) дела о признании физического лица ограниченно дееспособным могут быть рассмотрены судом при наличии оснований, предусмотренных ст.25 ГК РМ;

2) о признании физического лица недееспособным при наличии оснований, предусмотренных ст.24 ГК РМ; 3) о лишении несовершеннолетнего в возрасте от 14 до 18 лет права самостоятельно распоряжаться своим заработком (стипендией, доходом) – следует руководствоваться ст.21 ГК РМ; 4) об отмене ограничения физического лица в дееспособности и признании физического лица дееспособным – следует руководствоваться ч.(2) ст.24 ГК РМ и ч.(3) ст.25 ГК РМ.

Правильная правовая квалификация предъявленного требования об ограничении дееспособности или признании физического лица недееспособным и правильное определение норм материального права, подлежащих применению, позволит судье на стадии подготовки дела к судебному разбирательству точно решить и другой вопрос – о предмете доказывания, т.е. фактов, подтверждающих требование заявителя и, по возможности, фактов возражения заинтересованных лиц.

Согласно ст.25 ГК РМ, физическое лицо, которое вследствие злоупотребления алкоголем или употребления наркотиков и других психотропных веществ ухудшает материальное положение своей семьи, может быть ограничено судебной инстанцией в дееспособности. В соответствии с этой нормой, в предмет доказывания входят: 1) факт злоупотребления алкоголем или употребления наркотиков и других психотропных веществ; 2) факт ухудшения материального положения своей семьи. Каждый из этих фактов в отдельности не дает основания для ограничения дееспособности физического лица. Так, если физическое лицо ухудшает материальное положение своей семьи не в результате указанных в ч.(1) ст.25 ГК РМ действий, а по иным причинам (например, в результате участия в азартных играх), то признать его ограниченно дееспособным нельзя. Не будет основания для признания физического лица ограниченно дееспособным и тогда, когда злоупотребление алкоголем или употребление наркотиков и других психотропных веществ не ухудшает материального положения его семьи.

По делам о признании физического лица недееспособным **предмет доказывания** должен определяться ст.24 ГК РМ. В соответствии с этой нормой, в предмет доказывания по этой категории дел входят следующие факты: 1) **наличие психического расстройства, то есть душевной болезни или слабоумия;** 2) **неспособность физического лица понимать значения своих действий или руководить ими.** Только при наличии этих фактов в совокупности можно признать это физическое лицо недееспособным.

По делам об ограничении или о лишении несовершеннолетнего в возрасте от 14 до 18 лет права самостоятельно распоряжаться своими доходами предмет доказывания определяется ст.21 ГК РМ. Анализ этой нормы показывает, что в предмет доказывания входят следующие факты: 1) это физическое лицо в возрасте от 14 до 18 лет. Указанный порядок неприменим в отношении несовершеннолетних, которые признаны полностью дееспособными вследствие вступления в брак (ч.(2) ст.20 ГК РМ) и эмансипации (ч.(3) ст.20 ГК РМ); 2) наличие у несовершеннолетнего в возрасте от 14 до 18 лет своего (самостоятельного) дохода – заработка, стипендии, вклада в кредитное учреждение, гонорара автора произведения науки, литературы или искусства, изобретения или иных доходов; 3) неразумное распоряжение средствами – покупает на них, например, спиртные напитки, проигрывает в азартные игры, раздает их случайным людям и т.п. Эти факты должны составлять органичное единство и только при их наличии и в совокупности можно ограничить или лишить несовершеннолетнего в возрасте от 14 до 18 лет права самостоятельно распоряжаться своим заработком, стипендией или иными доходами.

Согласно ч.(3) ст.24 ГК РМ и ч.(3) ст.25 ГК РМ, если основания, в силу которых физическое лицо было признано недееспособным или лицо было ограничено в дееспособности, отпали, судебная инстанция признает его дееспособным или отменяет ограничение дееспособности. Это означает, что в предмет доказывания по этим категориям дел входят: 1) факт наличия вступившего в законную силу решения судебной инстанции о признании данного физического лица недееспособным или об ограничении его дееспособности; 2) факты, свидетельствующие о том, что отпали основания, в силу которых физическое лицо было признано недееспособным или ограничено в дееспособности – то есть, лицо страдающее психическим расстройством, выздоровело, лицо прекратило злоупотреблять алкоголем или употреблять наркотики и другие психотропные вещества; 3) материальное положение семьи более не затрагивается или семья лица, признанного ограниченно дееспособным, перестало существовать (развод, смерть, разделение семьи).

Обстоятельства дела о признании физического лица недееспособным или ограниченно дееспособным, круг которых определяется на стадии его подготовки, должны подтверждаться соответствующими доказательствами, которые необходимо собрать на стадии подготовки дела к судебному разбирательству.

С точки зрения правила относимости доказательств (ст.121 ГПК РМ), по делам этих категорий могут быть использованы любые доказательства перечисленные в ст.117 ГПК РМ. Так, факты злоупотребления физическим лицом алкоголем или употребления наркотиков и других психотропных веществ могут подтверждаться свидетельскими показаниями, актами полиции и общественных организаций, справками из медицинских вытрезвителей, актами администрации об устранении лица от работы в связи с появлением в нетрезвом состоянии либо в состоянии наркотического опьянения, копиями приказов об увольнении за появление на работе в нетрезвом состоянии или в состоянии наркотического или токсического опьянения, копиями решений судов по делам о восстановлении на работу лиц, уволенных по этой причине, документами о доходах семьи и количестве ее членов, а также другими материалами, подтверждающими факты злоупотребления алкоголем или употребления наркотиков и других психотропных веществ и характеризующими материальное положение семьи.

По делам о признании физического лица недееспособным доказательствами по делу могут быть медицинские справки о состоянии здоровья, выписки из истории болезни различных лечебных учреждений, в которых лицо находилось или состоит на специальном учете, документы органов полиции или других организаций, которые подтверждают, что у гражданина имеются отклонения от обычных норм поведения и что совершаемые им поступки не свойственны психически здоровому человеку.

По делам о признании физического лица недееспособным вследствие психического расстройства суд должен руководствоваться и правилом о допустимости средств доказывания. Следует иметь в виду, что факт неспособности физического лица понимать значения своих действий или руководить ими может быть установлен только на основании заключения судебно-психиатрической экспертизы и не может быть подтвержден иными средствами доказывания (ст.305 ГПК РМ). По смыслу ст.122 ГПК РМ, **правила допустимости средств доказывания могут быть различными.** Во-первых, есть правовые нормы, прямо запрещающие использовать конкретные средства доказывания при определенных обстоятельствах. Например, несоблюдение письменной формы сделки лишает стороны права требовать, в случае спора, подтверждения сделки свидетельскими показаниями, но не лишает их права приводить письменные и другие доказательства, которые не являются свидетельскими показаниями (ч.(1) ст.211 ГК РМ). Во-вторых, имеются нормы права, предписывающие возможность

или обязанность использования только (или также) определенных ими средств доказывания. Согласно ст.305 ГПК РМ, **одним из подготовительных действий судьи является назначение судебно-психиатрической экспертизы для определения психического состояния физического лица.** Отсутствие в материалах дела судебно-психиатрической экспертизы в судебной практике рассматривается как безусловный повод для отмены провозглашенного решения. Так, по одному из таких дел вышестоящая судебная инстанция отменила решение суда о признании гражданина Вышку недееспособным только на основании справки об инвалидности и справки психоневрологического лечебного учреждения о том, что он состоит там на учете. Из материалов дела стало ясно, что судебно-психиатрическая экспертиза не проводилась. Указанные акты не могут заменить заключение эксперта и не исключают необходимости назначения экспертизы по этому вопросу. В п.16 Постановления Пленума Высшей Судебной Палаты Республики Молдова «О практике рассмотрения судебными инстанциями дел об ограничении дееспособности и признании недееспособности физического лица», №17 от 31 мая 2004 г., отмечается, что если существуют достаточные доказательства, которыми подтверждается психическое расстройство лица (отставание в умственном развитии, травма, которая могла привести к психическому расстройству, состояние на учете у врача-психиатра, находился или находится на лечении в психиатрической больнице, был вынесен приговор об освобождении от уголовной ответственности с принудительной госпитализацией в психиатрический стационар или больницу, существуют другие сведения, подтверждающие неадекватное поведение данного лица), судья, при подготовке дела к судебному разбирательству, назначает психиатрическую экспертизу (ст.305 ГПК РМ).

Наличие «достаточных данных» о психическом расстройстве лица оценивается судьей самостоятельно на основании критического анализа сведений, содержащихся в заявлении. В случае отсутствия достаточных данных о психическом расстройстве физического лица судебно-психиатрическая экспертиза назначаться не должна. Порядок назначения и проведения экспертизы регламентируется нормами ГПК РМ и Законом Республики Молдова о судебной экспертизе, научно-технических и судебно-медицинских исследованиях, №1086 от 23 июня 2000 г.³ Нужно также учесть, что экспертиза, назначаемая судебной инстанцией, по общему правилу проводится с согласия и с участием самого физического лица в отношении которого

возбуждено дело. Это вытекает из норм Закона Республики Молдова о психиатрической помощи, №1402-XIII от 16 декабря 1997 г.⁴ Однако, даже если такое лицо не согласно с проведением экспертизы, судья, согласно ч.(1) ст.305 ГПК РМ, при наличии достаточных сведений о психическом расстройстве лица, вправе назначить экспертизу. При явном уклонении физического лица от судебно-психиатрической экспертизы судебная инстанция вправе решить вопрос о принудительном направлении лица на судебно-психиатрическую экспертизу. Этот вопрос решается в судебном заседании с участием врача-психиатра (ч.(2) ст.305 ГПК РМ). Без участия этого лица экспертизу на предмет душевной болезни или слабоумия провести невозможно. Если лицо уклоняется от экспертизы, которая имеет решающее значение для правильного решения дела, то судебная инстанция не вправе на основании представленных заявителем данных о душевной болезни или слабоумии лица признать факт таких болезней, выяснение которых возможно только с помощью экспертизы, установленным или опровергнутым. Поэтому закон предусматривает, что, если лицо отказывается от участия в проведении экспертизы или чинит препятствия её проведению (не является на экспертизу), оно принудительно направляется на психиатрическую экспертизу.

Недопустимо назначить судебно-психиатрическую экспертизу только на основании заявления о возбуждении дела без достаточных сведений о психическом расстройстве лица. При назначении экспертизы судебная инстанция должна иметь данные не только о наличии психического расстройства, но и о степени такого расстройства, а также о том, насколько лицо понимает значение своих действий и может руководить ими. Вместе с тем, наличие доказательств о душевной болезни или слабоумии, приобщенных к заявлению о признании лица недееспособным (ч.(2) ст.303 ГПК РМ), не освобождает судью от назначения экспертизы для определения психического состояния лица, а, наоборот, дает лишь основание для её назначения. Например, решение суда, которым П.Тигиняну был признан недееспособным лишь на основании документов врачебно-консультативной комиссии психоневрологического диспансера без назначения судебно-психиатрической экспертизы, было отменено вышестоящим судом как необоснованное.

Основанием для производства судебно-психиатрической экспертизы является определение судьи, в котором указывается дата и место составления определения, наименование суда, назначившего экспертизу, основание для назначения экспертизы,

фамилия эксперта (экспертов) или наименование экспертного учреждения, вопросы, поставленные перед экспертом (экспертами) и материалы, предоставляемые в распоряжение эксперта, данные о лице, подвергнутом судебно-психиатрической экспертизе.

При назначении экспертизы в стадии подготовки дела к судебному разбирательству судья обязан соблюдать права лиц, участвующих в деле, предусмотренные ст.152 ГПК РМ. В соответствии с указанной нормой закона, лица, участвующие в деле, вправе предлагать судье вопросы, которые должны быть разъяснены при проведении экспертизы. Окончательный перечень вопросов, по которым должна быть проведена экспертиза, устанавливается судьей с участием врача-психиатра, участвующего в судебном заседании по вопросу о принудительном направлении лица на психиатрическую экспертизу.

Сформулированные в определении о назначении судебно-психиатрической экспертизы вопросы должны быть краткими и ясными, чтобы не возникло никаких сомнений относительно их содержания. Они должны соответствовать закону и не превышать пределов компетенции психиатрической экспертизы. Так, судебная инстанция не может требовать заключения экспертизы о необходимости установления опеки, потому что, согласно ст.36 ГК РМ, это входит в компетенцию органа опеки и попечительства.

При назначении психиатрической экспертизы судья должен сформулировать следующие вопросы: 1) Каким душевным заболеванием страдает лицо?; 2) Может ли лицо отдавать отчет в своих действиях и руководить ими? В ч.(2) ст.19 Постановления Пленума Высшей Судебной Палаты Республики Молдова «О практике рассмотрения судебными инстанциями дел об ограничении дееспособности и признании недееспособности физического лица», №17 от 31 мая 2004 г., рекомендуется: «В случае необходимости, истребовать от психиатрического (психоневрологического) учреждения справку о состоянии здоровья лица и определить возможность участия в судебном заседании». Нам представляется, что в определении о назначении судебно-психиатрической экспертизы среди обязательных вопросов перед экспертами должен ставиться и вопрос о том, может ли лицо, в отношении которого решается вопрос о признании его недееспособным, участвовать по состоянию своего здоровья в судебном заседании, так как решение этого вопроса также требует специальных познаний в области здравоохранения.

По поводу перечня вопросов, которые должны быть поставлены перед экспертом при проведении судебно-психиатрической экспертизы по делам о признании физического лица недееспособным, А.А. Мельников полагает, что перед экспертами должен быть поставлен и вопрос о вменяемости лица и нуждается ли это лицо в лечении в специальном учреждении.⁵ Согласиться с таким предложением нельзя, так как это не соответствует задаче суда по этой категории дел и не вытекает из положений ст.302-307 ГПК РМ. Решение суда ограничивается только признанием лица недееспособным или отклонением заявления о признании лица недееспособным, если отсутствуют для этого основания. Вопрос о направлении лица признанного недееспособным на лечение не входит в компетенцию суда в порядке производства по делам о признании физических лиц недееспособными, поскольку носит не правовой, а медицинский характер и решается органами здравоохранения в административном порядке или по правилам, предусмотренным главой XXX ГПК РМ.

Нормы материального права (ст.24 ГК РМ) не указывают на какую-либо юридическую ответственность лица признанного недееспособным, даже если следствием действий лица, страдающего психическим расстройством, были ущемлены права иных лиц. Это в уголовном судопроизводстве к лицам, совершившим деяния, предусмотренные уголовным законом, в состоянии невменяемости или совершившим подобные деяния в состоянии вменяемости, но до вынесения приговора или во время отбывания наказания заболевшим психической болезнью, лишаящей их возможности осознавать значение своих действий или руководить ими, судебная инстанция может применить следующие принудительные меры медицинского характера, осуществляемые лечебными учреждениями органов здравоохранения: а) помещение в психиатрическую больницу с обычным наблюдением; б) помещение в психиатрическую больницу со строгим наблюдением (ст.99 УК РМ).

Что же касается необходимости постановки вопроса о вменяемости таких лиц, то представляется правильным мнение тех авторов, которые полагают, что вменяемость – понятие уголовно-правовое, обозначающее психическое состояние гражданина в момент совершения им общественно-опасного деяния и может определяться только в связи с рассмотрением уголовных дел.⁶ Кроме того, В.Баженов и А.Усталова отмечают, что нужно учитывать различия в медицинском критерии: если признание недееспособным допускается при хроническом, стойком психическом заболевании или слабоумии,

то невменяемым лицо может быть признано и в случае временного душевного расстройства или иного болезненного состояния.⁷

Таким образом, при назначении экспертизы по делам о признании физического лица недееспособным на разрешение экспертизы могут быть поставлены только вопросы, которые требуют специальных познаний в области судебной психиатрии. Следует иметь в виду, что, исходя из общих принципов ГПК РМ, не могут быть отнесены к специальным познаниям эксперта вопросы правового характера. Соответственно, является недопустимой постановка на разрешение экспертизы вопроса о том является ли лицо дееспособным или недееспособным. Это относится к компетенции судебной инстанции. Эксперты должны дать ответ на вопрос о характере заболевания и может ли данное лицо понимать значение своих действий или руководить ими. Лишь при положительном ответе на эти вопросы суд решает вопрос о дееспособности или недееспособности физического лица.

В соответствии с требованиями гражданского процессуального законодательства (ст.270 ГПК РМ), определение о назначении экспертизы состоит из *вводной, описательной и резолютивной* частей. В резолютивную часть определения о назначении судебной экспертизы указывается решение о назначении экспертизы, кому именно поручается её проведение, формулируются вопросы поставленные перед экспертом, обозначается лицо, которое должно быть подвергнуто экспертизе, перечисляются материалы (если таковые имеются), представленные в распоряжение эксперта.

Поскольку определение психического расстройства и степени его тяжести требует определенного времени, то решение вопроса об амбулаторном или стационарном проведении судебно-психиатрической экспертизы по конкретному делу принимается экспертами в соответствии с Законом Республики Молдова о психиатрической помощи. Поэтому при вынесении определения о назначении экспертизы суд не должен входить в обсуждение данного вопроса. Характер и сложность судебно-психиатрической экспертизы таков, что экспертиза не может быть проведена непосредственно в судебном заседании (ч.(2) ст.155 ГПК РМ).

Одновременно с определением о назначении судебно-психиатрической экспертизы на стадии подготовки дела к судебному разбирательству судья может вынести определение о приостановлении производства по делу в соответствии с п.д), ст.261 ГПК РМ, если проведение экспертизы может привести к затягиванию рассмотрения дела. Следует

иметь в виду, что в случае необходимости, по мотивированному ходатайству эксперта или комиссии экспертов, срок пребывания лица, помещенного в медицинском стационаре для проведения судебно-психиатрической экспертизы, может быть продлен судьей. В случае, когда производство по делу было приостановлено на стадии подготовки дела к судебному разбирательству, судья, после получения заключения экспертизы, в соответствии со ст.264 ГПК РМ, возобновляет производство по делу, о чем извещает участников процесса в общем порядке.

Заключение эксперта-психиатра не может быть заменено никакими другими доказательствами, подтверждающими наличие у гражданина душевного заболевания или слабоумия. Однако, это вовсе не означает, что закон ограничивает использование какого-либо средства доказывания по делам о признании физического лица недееспособным. **Обязательное использование заключения судебно-психиатрической экспертизы по делам о признании гражданина недееспособным не исключает возможности использования иных средств доказывания, предусмотренных ч.(2) ст.117 ГПК РМ.**

В этом контексте следует также отметить, что в законодательстве, регламентирующем признание лица ограниченно дееспособным или недееспособным (ст.21,24,25 ГК РМ, ст.302-308 ГПК РМ), отсутствуют ограничения в использовании какого-либо средства доказывания. В связи с этим, М.К. Треушников отмечает, что правило допустимости доказательств означает, что без средства доказывания, предписанного законом, по делу обойтись нельзя, его нельзя заменить другим доказательством, но при этом для подтверждения факта или его опровержения можно использовать дополнительно и другие средства доказывания, если этого требуют конкретные обстоятельства дела.⁸ Как отмечает профессор М.К. Треушников, обязанность подтверждения юридических фактов только определенными средствами доказывания (например, заключениями ВКК, судебно-психиатрической экспертизы, судебно-медицинской экспертизы, свидетельствами о рождении, о смерти и т.д.), не исключая однако использование и других средств доказывания, установленных рядом норм права, гарантирует правильное рассмотрение и разрешение дела.⁹

В юридической литературе высказана точка зрения относительно недопустимости использования свидетельских показаний по делам о признании лица недееспособным. Такой вопрос, в частности, был поставлен Н.П. Ломаковой, которая считает, что факт психического заболевания лица и его неспособность вследствие этого понимать значение

своих действий и руководить ими должны подтверждаться только заключением судебно-психиатрической экспертизы.¹⁰

На наш взгляд, при рассмотрении дел о признании физического лица недееспособным свидетельскими показаниями, т.е. личными доказательствами, заменить заключение эксперта-психиатра действительно невозможно. Однако, **использование свидетельских показаний наряду с заключением эксперта-психиатра гарантирует правильное рассмотрение и разрешение дела.** Поэтому, наряду с заключением эксперта-психиатра и письменными доказательствами (выписками из истории болезни, выданными в установленном порядке, справками о нахождении лица в психиатрических или психоневрологических лечебных учреждениях, медицинскими справками о травмах, которые могли нарушить психику физического лица, справками о врожденных умственных недостатках, материалами органов уголовного преследования и т.п.) следует использовать и свидетельские показания. Граждане (соседи, сослуживцы, коллеги по учебе и т.п.) могут свидетельствовать суду о совершении гражданином проступков, не свойственных психически здоровому человеку.

Статья 305 ГПК РМ не предусматривает проведение экспертизы для лиц, злоупотребляющих алкоголем или употребляющих наркотики и другие психотропные вещества (для алкоголиков и наркоманов), относительно которых ставится вопрос о признании ограниченно дееспособными. Поскольку ограничение дееспособности применяется к лицам, дееспособным по возрасту и здоровым по психическому состоянию, а основанием для ограничения дееспособности служит злоупотребление алкоголем или употребление наркотиков и других психотропных веществ, а не душевная болезнь или слабоумие, то нет необходимости назначать по этим делам судебно-психиатрическую экспертизу. Однако представляется, что диспозиции п.б), ч. (1) ст.185 ГПК РМ и ст.148 ГПК РМ свидетельствуют о том, что судья вправе, с учетом мнения участников процесса (ст.152 ГПК РМ), назначить экспертизу при подготовке дела к судебному разбирательству во всех случаях, когда необходимость экспертного заключения явствует из обстоятельств дела и представленных доказательств.

Л.Житкевич и Ю.Лутченко считают, что при рассмотрении дел о признании гражданина ограниченно дееспособным может потребоваться назначение судебно-психиатрической экспертизы. С высказыванием авторов о том, что при рассмотрении дел об ограничении дееспособности может возникнуть

необходимость в проведении судебно-психиатрической экспертизы нельзя не согласиться. Считаем однако ошибочным их предложение о том, что если при этом эксперт даст заключение о душевной болезни или слабоумии лица, следует разъяснить заявителю его право на изменение предмета требования и вынести решение о признании гражданина недееспособным.¹¹ Следует отметить, что данное предложение авторов и его реализация на практике означает не только изменение предмета требования, но и его основания. Согласно ст.60 ГПК РМ, **не допускается одновременное изменение этих двух элементов требования – предмета и основания.** Изменив требование об ограничении дееспособности на требование о признании лица недееспособным, необходимо будет изменить и факты, свидетельствующие о том, что лицо, злоупотребляющее алкоголем или употребляющее наркотики или другие психотропные вещества, ухудшает материальное положение своей семьи, на обстоятельства, свидетельствующие об его психическом расстройстве (душевная болезнь или слабоумие), вследствие чего лицо не может понимать значения своих действий и руководить ими.

Одновременное изменение элементов требования (предмета и основания) означает замену одного требования другим. В этом случае необходимо предъявить новое требование в установленном законом порядке.

Конституционное право на судебную защиту может быть реализовано гражданином лично или через представителя. Согласно ч.(2) ст.26 Конституции Республики Молдова, на протяжении всего процесса стороны имеют право пользоваться помощью адвоката, выбранного или назначенного. Статья 77 ГПК РМ регламентирует вопрос об основаниях назначения представителя по инициативе судебной инстанции. Одним из таких оснований является назначение **адвоката-представителя** по делам о признании лица ограниченно дееспособным или недееспособным. Так, согласно ст.304 ГПК РМ, если после возбуждения дела о признании лица ограниченно дееспособным или недееспособным оно не воспользовалось в суде помощью адвоката, судья назначает ему адвоката для защиты его интересов в деле, который обладает полномочиями законного представителя.

Вопрос о назначении представителя относится к процессуальным действиям совершаемым судьей при подготовке дела к судебному разбирательству и определен п.м) ч.(1) ст.185 и ст.304 ГПК РМ. Назначение представителя судом позволяет обеспечить защиту прав и законных интересов лица, если

в отношении его поставлен вопрос об ограничении его дееспособности или о признании недееспособным. Вопрос о назначении представителя относится к числу сложных и особо важных. Поэтому судья должен решить его сразу после возбуждения дела, если установит что лицо, в отношении которого решается вопрос об ограничении дееспособности или о признании его недееспособным, не воспользовалось помощью адвоката.

О назначении адвоката-представителя выносится определение в виде отдельного документа. Если вопрос о назначении адвоката-представителя не был решен судьей на стадии подготовки дела к судебному рассмотрению, он обязательно должен быть разрешен во время судебного разбирательства, путем удаления суда (судьи) в совещательную комнату.

Особенность ст.304 ГПК РМ состоит в том, что она регламентирует ситуацию когда отсутствует представитель именно у лица, которое признается недееспособным или чья дееспособность ограничивается, а не у заявителей участвующих в деле. Другая особенность указанной нормы состоит в том, что назначение представителя осуществляется судьей (судом) только из числа лиц, имеющих статус адвоката (ст.6-17 Закона Республики Молдова об адвокатуре, №1260-ХУ от 19 июля 2002 г.). Данная норма является исключением, так как ч.(1) ст.76 ГПК РМ предусматривается, что представителем в суде может быть любое лицо, обладающее полной дееспособностью, имеющее удостоверенные в установленном законом порядке соответствующие полномочия на ведение дела.

В случаях когда законом предусматривается оказание юридической помощи по назначению судебной инстанции, её обеспечение возлагается на Совет Коллегии Адвокатов. Для этого, адвокатское бюро подает заявление в Совет Коллегии Адвокатов, в котором указываются фамилии и имена адвокатов, которые будут оказывать юридическую помощь по назначению, их контактные телефоны и адрес адвокатского бюро. Совет Коллегии Адвокатов составляет списки адвокатов из числа лиц, указанных в заявлениях адвокатских бюро. Списки формируются по административно-территориальным единицам и рассылаются ежегодно Министерством Юстиции Республики Молдова судебным инстанциям соответствующих территорий не позднее 15 декабря.

Судебная инстанция обязана предоставить лицу, не заключившему договор с адвокатами, список адвокатов, составленный в соответствии с ч.(3) ст.6 Закона об адвокатуре. Указанное лицо выбирает из

данного списка адвоката, который будет представлять его интересы. В случае отказа лица от выбора адвоката, адвокат-координатор, по требованию судебной инстанции, привлекает любого незанятого адвоката из списка для выполнения поручения по назначению.

Если включенные в списки адвокаты не могут выполнить назначение, адвокат-координатор обязан принять все необходимые меры для обеспечения предоставления юридической помощи другими адвокатами, зарегистрированными в данной административно-территориальной единице, либо, с согласия Совета Коллегии Адвокатов, привлечь для выполнения назначения адвокатов, зарегистрированных в адвокатские бюро других административно-территориальных единиц.

Адвокат-координатор или несколько адвокатов-координаторов назначается (назначаются) Советом Коллегии Адвокатов из числа адвокатов, зарегистрированных в адвокатские бюро соответствующих административно-территориальных единиц, на которых возлагается обязанность обеспечения адвокатов по выполнению назначения.

Полномочия адвоката-представителя, назначенного судом, определены законом. Согласно ч.(1) ст.304 ГПК РМ, **адвокат-представитель обладает полномочиями законного представителя.** Законные представители относятся к юридически заинтересованным лицам и наделяются всеми правами, предусмотренными ст.60 ГПК РМ, с ограничениями, предусмотренными законом. Поскольку законные представители действуют без специальных полномочий (ст.61 СК РМ, ст.32 ГК РМ), то распорядительные действия в судебной инстанции (отказ от иска, изменение предмета иска и т.п.) либо дачу согласия на осуществление таких действий в интересах представляемого они также совершают без специальных полномочий, однако под контролем судебной инстанции, а в установленных законодательством случаях (ст.42-43 ГК РМ) – с обязательного согласия органов опеки и попечительства. Адвокат, назначенный судебной инстанцией в качестве представителя по делу о признании лица ограниченно дееспособным или недееспособным, выполняет в процессе только активную функцию защиты интересов этого лица. Лицо, назначенное судебной инстанцией представителем по таким категориям дел, никаких других действий в интересах представляемого кроме процессуальных действий в рамках рассматриваемого дела совершать не может. Оно не имеет диспозитивных прав, которые по таким делам принадлежат только заявителю – отказ заявителя от требования об ограничении

дееспособности гражданина или признании его недееспособным может быть принят только судебной инстанцией и повлечь прекращение производства по делу, если действия заявителя не противоречат закону и не нарушают чьих-либо прав и охраняемых законом интересов (ч.(5) ст.60 ГПК РМ).

В делах особого производства, в отличие от дел искового производства, совершение распорядительных действий весьма сужено. Нельзя предъявлять встречное требование, заключать мировое соглашение, признавать заявленное требование. Гражданин, об ограничении или лишении дееспособности которого ставится вопрос, занимает в процессе положение заинтересованного лица. Заинтересованные лица по делам особого производства не обладают распорядительными действиями. Поэтому этот гражданин не может передавать такие права адвокату-представителю. Назначение адвоката в качестве представителя судом также не означает, что судом передаются адвокату-представителю какие-либо распорядительные права.

Полномочия законных представителей могут быть подтверждены различными документами, в зависимости от того, на каком правовом основании осуществляется представительство: паспортом либо свидетельством о рождении ребенка, в которых содержатся сведения, подтверждающие происхождение ребенка от данного родителя. Усыновители, записанные в качестве родителей (ст.131 СК РМ), кроме вышеуказанных документов, представляют также решение суда об усыновлении либо свидетельство об усыновлении, выдаваемые органами ЗАГСа после регистрации усыновления (ч.(2) ст.54 ГК РМ). Усыновители, не записанные в качестве родителей, представляют суду решение об усыновлении либо свидетельство органа ЗАГСа; опекуны и попечители подтверждают свои полномочия выпиской из решения местного органа публичного управления о назначении опекуном или попечителем либо удостоверением на право представления интересов подопечного.

Ни одним из указанных документов не могут быть подтверждены полномочия адвоката-представителя, приравненные гражданским процессуальным законодательством к полномочиям законного представителя (ч.(1) ст.304 ГПК РМ). Согласно ч.(1) ст.52 Закона Республики Молдова об адвокатуре, адвокат оказывает юридическую помощь клиенту на основе заключенного между ними договора. Адвокат, наряду с доверенностью, должен представить суду ордер, выданный адвокатским бюро, в котором должен быть указан номер лицензии на

занятие адвокатской деятельностью и дата её выдачи (ч.(2) ст.52 Закона об адвокатуре).

По делам о признании лица ограниченно дееспособным или недееспособным не может идти речь ни о каком договоре, заключенном между адвокатом и лицом, чья дееспособность ограничивается или которое должно быть признано недееспособным. Полагаем, что представители-адвокаты, назначенные судом в порядке ст. 77 и ст. 304 ГПК РМ, удостоверяют свое право на участие в деле определением суда о назначении их официальными представителями.

В ч.(5) ст.79 ГПК РМ предусмотрено, что **законные представители могут поручить ведение дела в судебной инстанции третьему лицу, избранному в качестве представителя.** Это означает, что законные представители могут поручить ведение дела в суде адвокату или другому договорному представителю. Поскольку адвокат-представитель по делу о признании лица ограниченно дееспособным или недееспособным обладает полномочиями законного представителя, возникает вопрос о том, может ли адвокат-представитель поручить ведение дела в суде другому адвокату. Поручение ведения дела другому представителю является действием распорядительного характера и законные представители действительно вправе совершать такое распорядительное действие. Однако, в силу принципа диспозитивности, суд не наделен полномочиями по распоряжению материальными и процессуальными правами, принадлежащими юридически заинтересованным в исходе дела лицам. Соответственно, назначая по делу об ограничении дееспособности лица или о признании лица недееспособным адвоката-представителя, судебная инстанция не вправе наделять адвоката-представителя распорядительными полномочиями, в том числе и правом передачи ведения дела третьему лицу. Адвокат-представитель не может совершить такое действие и по своей инициативе.

Следует иметь в виду, что в соответствии с Законом Республики Молдова «Об юридической помощи, гарантируемой государством», №198-XVI от 26 июля 2007 г., лица, чья дееспособность ограничивается или которые признаются недееспособными, имеют право на квалифицированную юридическую помощь гарантируемую государством (п.д) ст.19), оказываемую соответствующими лицами и организациями (ст.16, 17, 30).

Полагаем, что если адвокат-представитель по каким-либо причинам не может выполнить назначение, судебная инстанция и адвокат-координатор (ч.(4) ст.5 Закона об адвокатуре) обязаны принять

все необходимые меры для обеспечения представления юридической помощи другими адвокатами, зарегистрированными в данной административно-территориальной единице.

В порядке подготовки дела к судебному разбирательству судья определяет участвующих в данном конкретном деле лиц. Состав лиц, участвующих в делах о признании лица ограниченно дееспособным или недееспособным, имеет свои особенности. Так, дела о признании лица ограниченно дееспособным рассматриваются судебной инстанцией с участием самого лица, если это возможно по состоянию его здоровья, заявителя и представителя органа опеки и попечительства. Что же касается дел о признании лица недееспособным, то они рассматриваются с обязательным участием представителя органа опеки и попечительства и заявителя. Вопрос о вызове лица рассматривается в каждом случае отдельно, в зависимости от состояния его здоровья. С учетом положений ст.304 ГПК РМ, по этим категориям участвует и адвокат-представитель.

В стадии подготовки дела к судебному разбирательству судья решает вопрос об участии по этим категориям дел всех указанных участников процесса. Особое внимание следует уделить вопросу об участии в деле лиц, в отношении которых ставится вопрос об ограничении их дееспособности или о признании недееспособными. По общему правилу (ч.(1) ст.306 ГПК РМ), дела о признании лица ограниченно дееспособным должны рассматриваться с участием самого лица. Гражданин, об ограничении дееспособности которого ставится вопрос, может не участвовать в процессе, если только это невозможно по состоянию здоровья.

Что же касается дел о признании гражданина недееспособным, этот вопрос решается иначе. Дело рассматривается с обязательным участием органа опеки и попечительства, заявителя и адвоката-представителя. Если состояние здоровья гражданина, дело о признании которого недееспособным рассматривает суд, позволяет ему участвовать в деле, то судья в порядке подготовки дела к судебному разбирательству вправе его вызвать. Если же состояние здоровья не позволяет ему участвовать в судебном заседании (например, он находится на лечение в психиатрическом стационаре или он ведет себя агрессивно), то судья не вправе привлекать его для участия в судебном заседании.

Вопрос о состоянии здоровья – оценочное понятие. Данный вопрос отнесен к компетенции судьи и должен быть разрешен им при подготовке дела к судебному разбирательству на основании имеющихся в деле материалов, с учетом данных о ха-

рактуре заболевания, о его состоянии на момент рассмотрения дела и иных фактических обстоятельств. Решая на стадии подготовки дела вопрос об участии лица, в отношении которого заявлено требование об ограничении дееспособности или признании недееспособным, судья должен исходить из фактической возможности лица явиться в судебное заседание, а также из возможности лично давать объяснения по делу.

В порядке подготовки дела к судебному разбирательству должны быть привлечены для участия в процессе совершеннолетние члены семьи гражданина, а также его близкие родственники, которые не являются заявителями. Они привлекаются в качестве заинтересованных лиц, поскольку их интересы непосредственно затрагиваются возбуждением дела об ограничении или лишении гражданина дееспособности. Необходимость их привлечения может быть связано и с тем, что отдельные члены семьи или близкие родственники возражают против лишения или ограничения его дееспособности либо имеют данные о недобросовестности лиц, обратившихся в суд с заявлением о признании лица недееспособным или ограниченным дееспособным.

Согласно ст. 185 ГПК РМ, судья в порядке подготовки дела к судебному разбирательству направляет или вручает лицу, в отношении которого заявлено требование об ограничении дееспособности или признании недееспособным, копии искового заявления и письменных доказательств, приложенных к нему в подтверждение требований заявителя.

Судья, установив, что дело в достаточной мере подготовлено к судебному разбирательству, выносит определение, в котором назначает срок для рассмотрения дела, извещает заявителя, заинтересованных лиц и других участников процесса по этим категориям дел о месте, дате и времени проведения судебного заседания. **Дело считается подготовленным в достаточной мере, когда определен состав лиц, заинтересованных в исходе дела, определен предмет доказывания, собраны необходимые для разрешения дела доказательства.** Применительно к делам о признании гражданина недееспособным дело может быть назначено к судебному разбирательству после получения заключения судебно-психиатрической экспертизы, если она была назначена для определения психического состояния лица.

Литература:

- ¹ М.К. Треушников. *Подготовка гражданского дела к судебному разбирательству – обязательная стадия процесса.* – Москва, 1980, с.12-13.
- ² Рекомендация №R(84)5, принятая Комитетом Министров Совета Европы 28 февраля 1984 г. // Российская юстиция, 1997, с.5-6.
- ³ Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2000, №144-145.
- ⁴ Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1998, №44-46.
- ⁵ А.А. Мельников. *Особое производство в советском гражданском процессе.* – Москва: Наука, 1964, с.75.
- ⁶ А.Рудаков, В.Ивакин. *Некоторые вопросы назначения судебно-психиатрической экспертизы по гражданским делам* // Советская юстиция, 1983, №12, с.21.
- ⁷ В.Баженов, А.Усталова. *Пределы преюдициальной силы решений о признании гражданина недееспособным* // Советская юстиция, 1979, №20, с.20.
- ⁸ М.К. Треушников. *Доказательства и доказывание в советском гражданском процессе.* – Москва: Издательство МГУ, 1982, с.63.
- ⁹ М.К. Треушников. *Судебные доказательства.* – Москва: Издательский дом «Городец», 2005, с.149.
- ¹⁰ Н.П. Ломакова. *Субъекты гражданских процессуальных правоотношений в особом производстве* // Советское государство и право, 1987, №7, с.63.
- ¹¹ Л.Житкевич, Ю.Лутченко. *Ограничение дееспособности граждан, злоупотребляющих спиртными напитками* // Советская юстиция, 1984, №8, с.47.

Sugestii pe marginea hotărîrilor Plenului Curții Supreme de Justiție

Vitalie STATI
doctor în drept,
conferențiar universitar
formator INJ

INFRAȚIUNEA DE PUNERE ÎN EXPLOATARE A MIJLOACELOR DE TRANSPORT CU DEFECTE TEHNICE VĂDITE (ART.265 CP RM): ANALIZA ELEMENTELOR CONSTITUTIVE

The article represents an analysis of the integrant elements of the offence of putting into service the transport means with obvious technical hitches (art.265 of the Criminal Code of the Republic of Moldova). The features of the object of the above-mentioned offence are examined: the generic juridical object is formed by the social relations regarding the security in the transport; the special juridical object has a complex nature; the person's body forms the material object of the offence. The objective side of the offence has the following structure: the prejudicial deed that might be represented by three modalities with alternative character; the prejudicial consequences that has an alternative character; and the causative link between the prejudicial deed and the prejudicial consequences. As a result of a thorough analysis of various definitions, the author has the following remarks: the idea that the serious violation of the working regime of the drivers is an example of another serious violation of the rules of exploiting the transport means can not be accepted; a sufficient demarcation between the serious violation and the violation devoid of severity of the rules of exploiting the transport means is not made; and others. The violations specified in the Road Traffic Regulation and that according to author's opinion should not be subject to the notion „other serious violation of the rules of exploiting the transport means, that ensures the traffic security” are listed. The subjective side and the subject of the offence provided by art.265 of The Criminal Code of Republic of Moldova are also examined. The enterprise from the auto transport system can not be the subject of the discussed offence.

O parte din accidentele rutiere au loc din cauza încălcării grave a regulilor de exploatare a mijloacelor de transport ce asigură securitatea circulației, fie din cauza că nu se respectă regimul de lucru al șoferilor ori al mecanizatorilor. Reflectînd această realitate evidentă în art.265 CP RM, legiuitorul a instituit o dispoziție menită să contribuie la prevenirea accidentelor rutiere. La concret, la art.265 CP RM e stabilită răspunderea pentru punerea în exploatare a mijloacelor de transport cu defecte tehnice vădite sau pentru altă încălcare gravă a regulilor de exploatare a acestora ce asigură securitatea circulației, săvîrșită de către o persoană responsabilă pentru starea tehnică sau pentru exploatarea mijloacelor de transport, precum și răspunderea pentru încălcarea de către o persoană cu funcție de răspundere

ori de către o persoană care gestionează o organizație comercială, obștească sau o altă organizație nestatală a regimului de lucru al șoferilor sau al mecanizatorilor, dacă aceste acțiuni au provocat urmările indicate la art.264 CP RM.

Începem analiza noastră cu examinarea trăsăturilor **obiectului** infracțiunii prevăzute la art.265 CP RM.

Astfel, *obiectul juridic generic* al acestei infracțiuni îl formează relațiile sociale cu privire la securitatea în transport. Cît privește *obiectul juridic special*, acesta are un caracter complex: *obiectul juridic principal* îl constituie relațiile sociale cu privire la buna desfășurare a exploatării mijloacelor de transport și a regimului de lucru al șoferilor sau al mecanizatorilor; *obiectul juridic secundar* îl constituie relațiile sociale cu privire la sănătatea sau viața persoanei. *Obiectul material* al infracțiunii examinate îl reprezintă corpul persoanei.

Privitor la următorul element constitutiv al infracțiunii – **latura obiectivă** – trebuie de menționat că aceasta are următoarea structură:

- 1) fapta prejudiciabilă care poate fi săvîrșită în următoarele trei modalități cu caracter alternativ:
 - a) acțiunea de punere în exploatare a mijloacelor de transport cu defecte tehnice vădite;
 - b) acțiunea exprimată într-o altă încălcare gravă a regulilor de exploatare a mijloacelor de transport ce asigură securitatea circulației;
 - c) acțiunea de încălcare a regimului de lucru al șoferilor sau al mecanizatorilor;
- 2) urmările prejudiciabile, avînd un caracter alternativ:
 - a) vătămarea medie a integrității corporale sau a sănătății;
 - b) vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății;
 - c) decesul (unei singure persoane sau al mai multor persoane);
- 3) legătura causală dintre fapta prejudiciabilă și urmările prejudiciabile.

Analiza conținutului laturii obiective a infracțiunii prevăzute la art.265 CP RM o vom începe cu examinarea celor trei modalități alternative ale faptei prejudiciabile.

Astfel, prima din respectivele modalități se exprimă în acțiunea sau în inacțiunea de punere în exploatare a mijloacelor de transport cu defecte tehnice vădite.

În Codul penal din 1961, art.178 este corespondentul art.265 CP RM. Numai că în art.178 CP RM din 1961 această modalitate era redată prin noțiunea „darea în exploatare a unor mijloace de transport vădit defectate din punct de vedere tehnic”, nu prin noțiunea „punerea în exploatare a mijloacelor de transport cu defecte tehnice

vădite”. Am făcut această digresiune, pentru că la pct.22 al Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție „Despre practica judiciară cu privire la aplicarea legislației în cadrul examinării cauzelor penale referitor la încălcarea regulilor de securitate a circulației și de exploatare a mijloacelor de transport”, nr.20 din 8.07.1999 (în continuare – Hotărârea Plenului nr.20/1999)¹, este formulată definiția noțiunii „darea în exploatare a unor mijloace de transport vădit defectate din punct de vedere tehnic”: „ordinul sau permisiunea pentru plecarea pe rută a mijlocului de transport cu asemenea defecte tehnice care sînt interzise pentru exploatarea tehnică a mijloacelor de transport și care pot conduce la urmări periculoase, în special, în sistemele de transmisie, direcție, frînare, rulare, lumini și semnalizare, uzare a protectoarelor roților și altele”.

Avînd ca suport această definiție, prin „punere în exploatare a mijloacelor de transport cu defecte tehnice vădite” urmează să înțelegem acțiunea care:

- 1) constă în emiterea unui ordin sau în eliberarea permisiunii pentru deplasarea mijlocului de transport;
- 2) presupune ca premisă prezența unor defecte tehnice vădite la mijlocul de transport, astfel încît se creează pericolul producerii urmărilor prejudiciabile prevăzute la art.264 CP RM;
- 3) presupune că defectele tehnice vădite se referă, în special, la sistemele de transmitere, sistemele de direcție, sistemele de frînare ale mijlocului de transport pus în exploatare, la dispozitivele de iluminare, la dispozitivele de semnalizare luminoasă și sonoră, ori că acestea constau, în special, în uzarea anvelopelor unui asemenea mijloc de transport etc.

În opinia lui V.V. Timoșcenko², punerea în exploatare a mijloacelor de transport cu defecte tehnice vădite poate fi săvîrșită nu doar pe calea acțiunii, dar și pe calea inacțiunii. De aceeași părere este și A.I. Korobeev.³

În ce ne privește, considerăm că inacțiunea (de exemplu, neîntreprinderea măsurilor pentru a nu admite circulația mijlocului de transport cu defecte tehnice vădite) nu poate evolua ca formă de săvîrșire a punerii în exploatare a mijloacelor de transport cu defecte tehnice vădite. Legiuitorul este foarte explicit și folosește în dispoziția art.265 CP RM formula „dacă aceste acțiuni au provocat urmările indicate la art.264”. De unde reiese că interpretarea extensivă, defavorabilă, în sensul că infracțiunea prevăzută la art.265 CP RM poate fi săvîrșită pe calea inacțiunii, ar fi o încălcare a principiului legalității (art.3 CP RM). Astfel, considerăm că nu art.265 CP RM, dar alte articole (de exemplu, art.149, 157 sau 329 CP RM) urmează a fi aplicate în cazul neîntreprinderii de către persoana responsabilă pentru starea tehnică sau pentru exploatarea mijloacelor de transport a măsurilor pentru a nu admite circulația mijloacelor de

transport cu defecte tehnice vădite, dacă această inacțiune a provocat urmările prejudiciabile prevăzute la art.264 CP RM.

O asemenea stare de lucruri necesită intervenția legiuitorului. În acest plan, recomandăm ca în dispoziția art.265 CP RM specificarea „dacă aceste acțiuni au provocat urmările indicate la art.264” să fie substituită cu „dacă aceste încălcări au provocat urmările indicate la art.264”. Doar în eventualitatea implementării acestei recomandări vom putea afirma că infracțiunea prevăzută la art.265 CP RM poate fi săvîrșită și pe calea inacțiunii.

În acest context, menționăm că, în opinia lui V.V. Timoșcenko, actul ce permite punerea în exploatare a mijloacelor de transport cu defecte tehnice vădite poate fi făcut în formă scrisă, dar permisiunea poate fi și verbală.⁴ Într-adevăr, de la caz la caz, forma acțiunii specificate este scrisă sau verbală. În unele cazuri, permisiunea privind punerea în exploatare a mijloacelor de transport cere exclusiv forma scrisă: conform pct.43 al Regulamentului Ministerului Transportului și Comunicațiilor al Republicii Moldova cu privire la asigurarea securității circulației rutiere la întreprinderi, instituții, organizații ce efectuează transporturi de pasageri și mărfuri, din 9.12.1999, persoanele cu funcție de răspundere ale întreprinderii, responsabile de starea tehnică a mijloacelor de transport, sînt obligate să facă înscrieri în foile de parcurs sau în alte documente despre starea tehnică a unităților de transport⁵; potrivit pct.19 al Regulilor de testare tehnică a autovehiculelor și remorcilor acestora (Anexa nr.3 la Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la reorganizarea Sistemului informațional automatizat de căutare „Automobilul” în Registrul de stat al transporturilor și introducerea testării autovehiculelor și remorcilor acestora, nr.1047 din 8.11.1999), în cazul vehiculelor care corespund normelor prescise, expertul aplică un ecuson special de modelul stabilit, însoțit de raportul de certificare tehnică a vehiculului, ce confirmă executarea testării tehnice, semnat și ștampilat de inspectorul auto de stat⁶ etc.

Mai sus am menționat că modalitatea de punere în exploatare a mijloacelor de transport cu defecte tehnice vădite presupune ca premisă prezența la mijlocul de transport a unor defecte tehnice vădite susceptibile să creeze pericolul producerii urmărilor prejudiciabile prevăzute la art.264 CP RM.

În opinia lui A.I. Korobeev, pe care o sprijinim, mijlocul de transport cu defecte tehnice este acel mijloc de transport a cărui folosire după destinație creează un real pericol pentru securitatea circulației.⁷ În sensul dispoziției art.265 CP RM, noțiunea „mijloc de transport” are înțelesul pe care îl cunoaștem din art.132 CP RM: „Prin „mijloace de transport” se înțeleg toate

tipurile de automobile, tractoare și alte tipuri de mașini autopropulsate, tramvaiele și troleibuzele, precum și motocicletele și alte mijloace de transport mecanic”.

Cum se ajunge la situația că în exploatare sînt puse mijloace de transport cu defecte tehnice vădite? Răspunsul este următorul: anterior punerii în exploatare a acestor mijloace de transport, o persoană (care nu neapărat este subiectul infracțiunii prevăzute la art.265 CP RM) nu îndeplinește sau îndeplinește necorespunzător atribuțiile de verificare tehnică a mijloacelor de transport.

Cu alte cuvinte, această omisiune a îndeplinirii sau îndeplinirea defectuoasă a atribuțiilor numite reprezintă cauza. Efectul este punerea în exploatare a mijloacelor de transport cu defecte tehnice vădite.

Prin „omisiunea îndeplinirii atribuțiilor de verificare tehnică a mijloacelor de transport” se are în vedere neefectuarea operației de verificare tehnică, deși acea operație făcea parte din atribuțiile de serviciu ale persoanei corespunzătoare și trebuia îndeplinită, sau neefectuarea acesteia în pofida faptului că persoana a fost sesizată asupra existenței unor defecțiuni. Prin „îndeplinirea defectuoasă a atribuțiilor de verificare tehnică a mijloacelor de transport” se înțelege îndeplinirea necorespunzătoare a acestor atribuții. În opinia justă a lui C.Turianu, în asemenea cazuri, defectuoșitatea poate privi conținutul, forma, momentul executării, condițiile de efectuare etc.; ea se poate datora fie lipsei de pricepere și a cunoștințelor tehnice necesare, fie superficialității persoanei, care, deși are o pregătire suficientă, se comportă cu bună-știință în mod necorespunzător în îndeplinirea îndatoririlor sale.⁸

În contextul analizat, nu omisiunea îndeplinirii sau îndeplinirea defectuoasă a atribuțiilor de verificare tehnică a mijloacelor de transport atrage răspunderea conform art.265 CP RM, dar însăși punerea în exploatare a mijloacelor de transport cu defecte tehnice vădite, care este cauza producerii urmărilor prejudiciabile specificate în art.265 CP RM.

În pct.(10) art.27 al Legii Republicii Moldova privind siguranța traficului rutier, adoptate de Parlamentul Republicii Moldova la 7.06.2007, se stabilește că nomenclatorul defectelor tehnice ale mijloacelor de transport și condițiile în care se interzice circulația lor pe drumurile publice sînt prevăzute în normele circulației rutiere.⁹ În principal, se au în vedere normele cuprinse în Capitolul XVIII „Condițiile tehnice pentru admiterea în circulație a autovehiculelor și remorcilor” din Regulamentul circulației rutiere, aprobat prin Hotărîrea Guvernului Republicii Moldova, nr.713 din 27.07.1999 (în continuare – Regulamentul circulației rutiere).¹⁰

Astfel, în conformitate cu pct.122 al Regulamentului circulației rutiere, este interzisă exploatarea vehiculelor

în cazurile în care sînt devieri de la normativele tehnice:

- (1) sistemele de frînare:
 - a) este modificată construcția sistemului de frînare, ansamblurile sau piesele nu corespund modelului vehiculului dat și exigențelor întreprinderii producătoare;
 - b) pe parcursul probelor rutiere, nu se respectă normele de eficacitate a frînelor de serviciu;
 - c) nu se asigură etanșeitatea transmisiei hidraulice a frînei;
 - d) nu se asigură etanșeitatea transmisiei pneumatice sau pneumohidraulice a frînei și, ca urmare, scade presiunea aerului mai mult de 0,05 MPa (0,5 kgf/cm²) în decurs de 15 minute, în cazul în care motorul nu funcționează și frînele sînt acționate;
 - e) nu funcționează manometrul sistemului de frînare, pneumatic sau pneumohidraulic;
 - f) frîna de staționare nu asigură imobilizarea vehiculului în sarcină totală pe o declivitate de cel puțin 16%;
 - g) mecanismul de blocare (clichetul) nu fixează maneta frînei de staționare în poziție de lucru;
- (2) sistemul de direcție:
 - a) jocul sumar în sistemul de direcție depășește limitele normative;
 - b) sînt jocuri reciproce pronunțate ale pieselor și ansamblurilor sistemului de direcție sau jocul acestora în raport cu șasiul, caroseria sau cadrul vehiculului, piulițele de fixare a pieselor nu sînt asigurate cu șplinturi, precum și unele piese nu sînt bine fixate;
 - c) este deteriorat sau lipsește servomecanismul sistemului de direcție, prevăzut prin construcție, sau amortizorul ghidonului la motociclete;
 - d) piesele sistemului de direcție au uzuri, deformații pronunțate și alte defecte, piesele sau lichidul de lucru nu sînt destinate modelului dat ori nu corespund exigențelor prevăzute prin construcție;
- (3) dispozitivele de iluminare, semnalizare luminoasă și sonoră:
 - a) numărul, tipul, culoarea și regimul de funcționare sau asamblarea dispozitivelor de iluminare exterioară sînt altele decît cele prevăzute prin construcție;
 - b) sînt dereglate farurile;
 - c) nu funcționează dispozitivele de iluminare și semnalizare luminoasă a autovehiculului;
 - d) lipsesc difuzoarele dispozitivelor de iluminare și semnalizare luminoasă sau difuzoarele și lămpile nu corespund modelului prevăzut prin construcție;

- e) avertizorul sonor (claxonul) este deteriorat sau lipsește;
- (4) dispozitivele de ștergere și de spălare a parbrizului:
 - a) nu funcționează dispozitivul de ștergere;
 - b) nu funcționează dispozitivul de spălare prevăzut prin construcția vehiculului;
- (5) roțile și anvelopele:
 - a) înălțimea reziduală a profilului benzii de rulare a anvelopelor autoturismului este mai mică de 1,6 mm, a autobuzelor – de 2,0 mm, a autocamionelor – de 1,0 mm, a motocicletelor și mopederelor – de 0,8 mm;
 - b) anvelopele au deteriorări (tăieturi sau rupturi) ale cordului, exfolierea carcasei, a benzii de rulare sau a flancurilor;
 - c) anvelopele prin dimensiunile sau sarcina admisibilă nu corespund modelului vehiculului;
 - d) anvelopele aceleiași axe a autovehiculului au structura carcasei radială și diagonală sau modelele profilului benzilor de rulare sînt diferite;
 - e) la roțile osiei din față a autobuzului și autoturismului sînt montate anvelope cu profilul benzii rulante reșapat;
 - f) lipsește prizonul (bulonul, piulița) de fixare a roții, discul sau janta are fisurări etc.

Dacă există asemenea defecte tehnice, persoana abilitată nu are dreptul să pună în exploatare mijlocul de transport respectiv. În caz contrar (în eventualitatea că vor surveni urmările prejudiciabile corespunzătoare), va exista temeiul tragerii ei la răspundere penală conform art.265 CP RM.

Supra, am consemnat că cea de-a doua modalitate alternativă a faptei prejudiciabile prevăzute la art.265 CP RM constă în acțiunea exprimată într-o altă încălcare gravă a regulilor de exploatare a mijloacelor de transport (alta decît punerea în exploatare a mijloacelor de transport cu defecte tehnice vădite) ce asigură securitatea circulației.

Așadar, modalitatea analizată trebuie să îndeplinească următoarele condiții:

- 1) să se exprime într-o încălcare a regulilor de exploatare a mijloacelor de transport;
- 2) încălcarea să fie gravă;
- 3) încălcarea să nu se exprime în punerea în exploatare a mijloacelor de transport cu defecte tehnice vădite;
- 4) regulile de exploatare a mijloacelor de transport, grav încălcate, trebuie să asigure securitatea circulației.

În literatura de specialitate, noțiunea „altă încălcare gravă a regulilor de exploatare a mijloacelor de transport ce asigură securitatea circulației” este definită astfel: admiterea la conducerea mijlocului de transport a persoanelor care nu posedă permis de conducere sau

care au fost private de permisul de conducere, care au contraindicații medicale pentru a lucra în calitate de șoferi, ori încălcarea gravă a regimului de lucru al șoferilor, avînd ca efect surmenarea lor fizică și psihică, ori transmiterea conducerii mijlocului de transport unei persoane care nu are dreptul să-l conducă, ori acordarea de permisiune privind transportarea pasagerilor cu mijloace de transport neechipate adecvat, ori neefectuarea controlului asupra trecerii de către șoferi a controlului medical, ori nerespectarea termenelor de efectuare a reparației de profilaxie, ori neexecutarea altor rigori avînd ca scop asigurarea securității circulației¹¹; admiterea la conducerea mijlocului de transport a persoanelor lipsite de dreptul de a-l conduce, încălcarea gravă a regimului de lucru al șoferilor, neefectuarea controlului asupra stării tehnice a mijloacelor de transport, neexecutarea altor cerințe înaintate prin actele normative corespunzătoare față de persoanele responsabile pentru starea tehnică sau pentru exploatarea mijloacelor de transport.¹²

În corespundere cu pct.23 al Hotărîrii Plenului nr.20/1999, prin „altă încălcare gravă a regulilor de exploatare a mijloacelor de transport ce asigură securitatea circulației” se înțelege „accesul la conducerea mijlocului de transport al persoanelor care nu au permis de conducere sau posedă permis de conducere necorespunzător categoriei din care face parte autovehiculul respectiv, încălcarea gravă a regimului de lucru al șoferilor, neîndeplinirea controlului stării tehnice a mijloacelor de transport sau neîndeplinirea altor cerințe care sînt înaintate prin actele normative respective față de persoanele responsabile pentru starea tehnică și exploatarea mijloacelor de transport”.

Referitor la toate aceste definiții, avem următoarele observații:

- 1) nu poate fi acceptată ideea că încălcarea gravă a regimului de lucru al șoferilor este un exemplu de altă încălcare gravă a regulilor de exploatare a mijloacelor de transport ce asigură securitatea circulației. În sensul art.265 CP RM, încălcarea regimului de lucru al șoferilor sau al mecanizatorilor reprezintă o modalitate de sine stătătoare a faptei prejudiciabile, deci nu poate fi încadrată în modalitatea exprimată într-o altă încălcare gravă a regulilor de exploatare a mijloacelor de transport ce asigură securitatea circulației;
- 2) o altă încălcare gravă a regulilor de exploatare a mijloacelor de transport ce asigură securitatea circulației se poate exprima numai în acțiune (așa cum am argumentat mai sus). De aceea, nu putem fi de acord că această modalitate a faptei prejudiciabile prevăzute la art.265 CP RM ar putea să se concretizeze în: neefectuarea controlului asupra trecerii de către șoferi a controlului medical; nerespectarea termenelor

de efectuare a reparației de profilaxie; neefectuarea controlului asupra stării tehnice a mijloacelor de transport etc.;

- 3) nu se face o demarcare suficientă între încălcarea gravă a regulilor de exploatare a mijloacelor de transport ce asigură securitatea circulației, pe de o parte, și încălcarea lipsită de gravitate a regulilor de exploatare a mijloacelor de transport ce asigură securitatea circulației, pe de altă parte.

Totodată, trebuie să fim de acord cu O.A. Ciuvakov, care susține că regulile de exploatare a mijloacelor de transport ce asigură securitatea circulației, grav încălcate de către făptuitor, trebuie să-și găsească suportul într-un act normativ.¹³ De asemenea, ne raliem poziției lui V.V. Timoșcenko, care afirmă: „Gradul de gravitate a încălcării (se are în vedere încălcarea regulilor de exploatare a mijloacelor de transport ce asigură securitatea circulației – *n.a.*) este estimabil și se stabilește cu luarea în considerație a caracterului încălcării și a impactului acesteia asupra producerii urmărilor prejudiciabile”¹⁴.

Ținând cont de aceste observații și opinii, considerăm că nu pot intra sub incidența noțiunii „altă încălcare gravă a regulilor de exploatare a mijloacelor de transport ce asigură securitatea circulației” următoarele încălcări specificate în Regulamentul circulației rutiere:

- mijlocul de transport nu a fost supus testării tehnice sau reviziei tehnice de stat confirmate de ecusonul eliberat de stația de testare sau de organele poliției rutiere sau de inspectoratul „Intehagro” (lit.b) pct.121);
- numărul de înmatriculare al mijlocului de transport nu corespunde standardelor stabilite (lit.c) pct.121);
- mijlocul de transport este echipat cu dispozitive luminoase și sonore speciale, fără autorizația Direcției poliției rutiere (lit.d) pct.121);
- concentrația substanțelor nocive în gazele de eșapament depășește normele admisibile (lit.a) subpct.(6) pct.122);
- mijlocul de transport nu este înmatriculat în modul stabilit (lit.a) pct.125);
- numărul de identificare al șasiului, caroseriei, cadrului sau numărul de fabricare al motorului este reimprimat prin poansonare ori acesta nu corespunde celui înscris în certificatul de înmatriculare (lit.b) pct.125);
- lipsește numărul de înmatriculare sau acesta nu corespunde celui înscris în certificatul de înmatriculare (lit.c) pct.125);
- conducătorului mijlocului de transport îi lipsește permisul de conducere de categoria respectivă sau conducătorul mijlocului de transport nu a trecut testul medical (lit.a) subpct.(1) pct.126);

- admiterea în circulație a mașinilor autopropulsate cu șenile pe drumurile modernizate (lit.c) subpct.(1) pct.126).

Bineînțeles, toate aceste încălcări sînt încălcări ale regulilor de exploatare a mijloacelor de transport. Unele din aceste reguli chiar asigură securitatea circulației. Însă, nici una din ele nu se ridică – nici după caracter, nici după impactul asupra producerii urmărilor prejudiciabile – la acel grad de gravitate pe care îl comportă încălcarea gravă a regulilor de exploatare a mijloacelor de transport ce asigură securitatea circulației, în sensul art.265 CP RM. Considerăm că nici una din aceste încălcări nu poate fi cauza vătămării medii sau grave a integrității corporale ori a sănătății sau a decesului (unei singure persoane ori al mai multor persoane).

Cauza unor asemenea urmări prejudiciabile pot fi următoarele încălcări grave ale regulilor de exploatare a mijloacelor de transport ce asigură securitatea circulației:

- admiterea în circulație pe drumurile publice a mijloacelor de transport care au volanul amplasat pe partea dreaptă, cu excepția celor aflate în trafic internațional (circulația unor asemenea mijloace de transport este interzisă la pct.(4) art.27 al Legii privind siguranța traficului rutier);
- admiterea la conducerea mijloacelor de transport a persoanelor care au consumat băuturi alcoolice, droguri sau alte substanțe contraindicate conducerii sau a persoanelor care se află sub influența preparatelor medicamentoase care cauzează reducerea reacției, sînt bolnave, traumatate sau se află într-o stare de oboseală avansată de natură să le afecteze capacitatea de conducere (lit.a) subpct.(1) art.126 al Regulamentului circulației rutiere);
- admiterea în circulație pe drumurile publice a mijloacelor de transport cu greutate și gabarite ce depășesc limitele admise, dacă nu este vorba de un caz excepțional, dacă nu este vorba de transportarea unor obiecte indivizibile și dacă lipsește autorizația specială de transport eliberată de organul abilitat al administrației publice centrale în domeniul transporturilor și gospodăriei drumurilor (pct.11 al Regulamentului cu privire la autorizarea, controlul și efectuarea pe drumurile publice a transporturilor cu greutate și/sau gabarite ce depășesc limitele admise (Anexa nr.1 la Hotărîrea Guvernului Republicii Moldova nr.1073 din 1.10.2007¹⁵);
- admiterea în circulație pe drumurile publice a mijloacelor de transport care transportă mărfuri periculoase, dacă nu se respectă prevederile Capitolului II „Modul de admitere a mijloacelor de transport” al Instrucțiunii privind modul de efectuare a controlului tehnic al mijloacelor de transport pentru transportarea mărfurilor periculoase (Anexa nr.6 la Hotărîrea

Guvernului Republicii Moldova cu privire la efectuarea transporturilor de mărfuri periculoase pe teritoriul Republicii Moldova, nr.672 din 28.05.2002¹⁶);

- admiterea în circulație pe drumurile publice a mijloacelor de transport ale căror anvelope nu mai corespund normelor de parcurs și exploatare, fixate în Ordinul Ministerului Transporturilor și Gospodăriei Comunale cu privire la aprobarea Normelor de parcurs și exploatare a anvelopelor pentru mijloacele de transport auto, nr.124 din 29.07.2005¹⁷ etc.

Aici trebuie să atragem atenția asupra faptului că ipoteza stabilită la lit.a) subpct.(1) pct.126 al Regulamentului circulației rutiere, enunțată mai sus, își găsește dezvoltare în pct.3.3.3 al Regulamentului Ministerului Transporturilor și Comunicațiilor cu privire la asigurarea securității circulației rutiere la întreprinderi, instituții, organizații ce efectuează transporturi de pasageri și mărfuri, din 9.12.1999: „Organizația este obligată să asigure controlul stării sănătății șoferilor, de a nu admite pentru conducerea mijloacelor de transport persoanele care se află în stare de ebrietate sau cu starea sănătății șubredă. Pentru aceasta e necesar:

- a organiza examenul medical al conducătorilor mijloacelor de transport înainte și după efectuarea curselor, cu înscrierea obligatorie în foaia de parcurs sau în alt document a rezultatelor;
- a asigura evidența și analiza datelor examinării medicale a șoferilor în scopul de a depista șoferii predispuși de a întrebuița băuturi alcoolice, care întrebuițază droguri, care suferă de boli cronice”.

Cineva ar putea considera că această reglementare nu mai poate avea rolul de normă extrapenală de referință pentru art.265 CP RM; or, în Codul penal în vigoare nu există un corespondent al art.177² „Admiterea la conducerea mijloacelor de transport a unor persoane aflate în stare de ebrietate” din Codul penal din 1961.

Cu adevărat, nu mai poate avea acest rol. Numai că, în situația dată, ar fi bine să nu trecem cu vederea ceea ce susține în acest context C.Mitrache: „Nu se poate pune semnul egalității între abrogarea unei norme, care prevede o faptă ca infracțiune, și dezincriminarea acelei fapte; fiindcă este posibil ca incriminarea faptei să continue printr-un alt text de lege care existase paralel cu dispoziția abrogată, dar care avea caracter de lege generală (sublinierea ne aparține – n.a.), ori să fie cuprinsă în continuare în noua lege sub o altă denumire”¹⁸. În opinia noastră, art.178 „Darea în exploatare a unor mijloace de transport defectate din punct de vedere tehnic” din Codul penal din 1961 este cea „lege generală”, despre care vorbește C.Mitrache. Adică, este o normă generală în raport cu art.177² din Codul penal din 1961: subiectul infracțiunilor, prevăzute de cele două articole, are aceleași caracteristici; admiterea la conducerea mijloacelor de transport a unor persoane,

aflate în stare de ebrietate, este un caz particular de încălcare gravă a regulilor de exploatare a mijloacelor de transport ce asigură securitatea circulației; urmările prejudiciabile, menționate în cele două articole, sînt descrise la fel. În același timp, așa cum am afirmat anterior, corespondentul art.178 CP RM din 1961 este art.265 CP RM. În concluzie, se poate afirma că, în sensul art.265 CP RM, prin „altă încălcare gravă a regulilor de exploatare a mijloacelor de transport ce asigură securitatea circulației” se înțelege, inclusiv, admiterea la conducerea mijloacelor de transport a unor persoane aflate în stare de ebrietate.

În contextul celor expuse, prezintă interes următorul caz din practica judiciară autohtonă: prin sentință, M.V. a fost achitat de săvîrșirea infracțiunii prevăzute la art.177² CP RM din 1961. Procurorul a invocat netemeinicia achitării lui M.V. Judecînd recursul, Colegiul penal al Curții de Apel a Republicii Moldova a considerat întemeiate argumentele procurorului: conform ordinului administrației DPCCOC, lui M.V. i-a fost încredințat automobilul BMW-320 și, în conformitate cu obligațiunile sale de serviciu stabilite în contractul de muncă, era obligat să asigure exploatarea automobilului. Prin semnătura aplicată zilnic pe foaia de parcurs confirma pregătirea automobilului în cauză pentru exploatare. În dimineața acelei zile M.V. știa cu certitudine că în ajun, sărbătorindu-și ziua de naștere, C.Z. a întrebuițat băuturi alcoolice. Însă, l-a admis la conducerea automobilului. Ca urmare, C.Z., încălcînd regulile de circulație, a depășit viteza regulamentară și, scăpînd de sub control automobilul, a lovit violent în copac. În rezultatul impactului C.Z. a decedat.¹⁹

Cu referire la cea de-a treia modalitate a faptei prejudiciabile prevăzute la art.165 CP RM, amintim că aceasta o constituie acțiunea de încălcare a regimului de lucru al șoferilor sau al mecanizatorilor.

În acest caz, făptuitorul încalcă reglementările privind timpul de muncă și timpul de odihnă, stabilite de Codul muncii, de alte acte normative, de acordurile internaționale în materie la care Republica Moldova este parte. În special, se au în vedere reglementările privind: repartizarea timpului de muncă în cadrul săptămîinii; durata zilnică a timpului de muncă; munca pe timp de noapte; pauza de masă și repausul zilnic etc.

Mai cu seamă, comportă relevanță următoarele prevederi ale Regulamentului Ministerului Transporturilor și Comunicațiilor cu privire la asigurarea securității circulației rutiere la întreprinderi, instituții, organizații ce efectuează transporturi de pasageri și mărfuri, din 9.12.1999:

- regimul de muncă și odihnă al șoferilor este întocmit în corespundere cu normele care sînt determinate de legislația muncii și de Regulamentul cu privire la

- timpul de muncă și timpul de odihnă a șoferilor; în corespundere cu aceste acte normative, este necesar a se întocmi graficele lucrului șoferilor și orarul circulației mijloacelor de transport în trafic orășenesc, suburban și interurban, precum și a se organiza controlul asupra respectării regimului de lucru stabilit al șoferilor, ținerea documentelor de evidență a timpului de muncă și de odihnă (pct.3.3.2);
- în scopul sporirii responsabilității șoferilor pentru îndeplinirea cerințelor privind securitatea circulației rutiere, organizația exercită controlul asupra respectării de către șoferi a timpului de ieșire pe traseu și de încheiere a lucrului pe traseu, precum și a îndeplinirii orarelor circulației (pct.3.4.3).

Finalizând analiza laturii obiective a infracțiunii prevăzute la art.165 CP RM, vom menționa că infracțiunea dată este o infracțiune materială. Aceasta deoarece ea se consideră consumată din momentul producerii oricărei urmări prejudiciabile din cele prevăzute la art.264 CP RM: vătămarea medie a integrității corporale sau a sănătății; vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății; decesul (unei singure persoane sau a mai multor persoane). Spre deosebire de urmările privite în contextul art.264 CP RM, urmările privite în contextul art.265 CP RM influențează (în funcție de gravitatea lor) nu asupra calificării infracțiunii, ci asupra individualizării pedepsei.

Nu poate fi aplicat art.265 CP RM dacă:

- 1) fapta prejudiciabilă descrisă la art.265 CP RM a dus la urmări exprimate în vătămarea ușoară a integrității corporale sau a sănătății ori în leziuni corporale fără cauzarea prejudiciului sănătății;
- 2) fapta prejudiciabilă descrisă la art.265 CP RM a dus la urmări exprimate în daune materiale;
- 3) fapta prejudiciabilă descrisă la art.265 CP RM nu implică producerea unor urmări prejudiciabile.

În astfel de cazuri poate fi aplicat art.129 „Admiterea ieșirii pe traseu a mijloacelor de transport care au defecte și alte încălcări ale regulilor de exploatare” sau art.130 „Admiterea la conducerea mijloacelor de transport sau a navelor a conducătorilor de mijloace de transport sau a cîrmacilor, care se află în stare de ebrietate, sau a persoanelor, care nu au permis de conducere a mijlocului de transport sau a navei” din Codul cu privire la contravențiile administrative.

Este obligatoriu ca urmările prejudiciabile prevăzute la art.265 CP RM să se găsească în legătură causală cu fapta prejudiciabilă prevăzută la același articol.

În legătură cu aceasta, este cazul să facem următoarele precizări:

- 1) în opinia lui V.I. Tkacenko, urmările prejudiciabile, produse de infracțiunea de punere în exploatare a mijloacelor de transport cu defecte tehnice vădite,

se află în legătură causală directă nu cu acțiunile subiectului acestei infracțiuni, dar cu fapta conducătorului mijlocului de transport.²⁰ Nu putem fi de acord cu acest autor: în cazul infracțiunii prevăzute la art.265 CP RM conducătorul mijlocului de transport își aduce concursul la producerea urmărilor prejudiciabile specificate în acest articol. Însă, dezvoltarea legăturii cauzale cu aceste urmări începe de la acțiunile subiectului infracțiunii de punere în exploatare a mijloacelor de transport cu defecte tehnice vădite. Nu de la fapta conducătorului mijlocului de transport. Anume aceste acțiuni (în corelație cu fapta conducătorului mijlocului de transport) condiționează producerea urmărilor prejudiciabile în contextul infracțiunii prevăzute la art.265 CP RM. Deci, fapta conducătorului mijlocului de transport este subsidiară (adiacentă, secundară) în dezvoltarea legăturii cauzale din cadrul infracțiunii prevăzute la art.265 CP RM. Această faptă este principală în dezvoltarea legăturii cauzale din cadrul unei alte infracțiuni, a celei prevăzute la art.264 CP RM;

- 2) la calificarea infracțiunii prevăzute la art.265 CP RM trebuie să se răspundă la întrebarea: ar fi fost oare posibilă evitarea urmărilor prejudiciabile, dacă nu s-ar fi comis încălcările menționate în acest articol? Dacă se va stabili că, în lipsa încălcărilor, urmările respective nu ar fi survenit, atunci există legătura causală, ca semn al laturii obiective a infracțiunii prevăzute la art.265 CP RM. Dimpotrivă, dacă se va constata că nu ar fi fost posibilă evitarea urmărilor prejudiciabile, chiar dacă nu s-ar fi comis nici o încălcare, atunci lipsește respectiva legătură causală.

În altă ordine de idei, sub aspectul **laturii subiective** a infracțiunii prevăzute la art.265 CP RM, făptuitorul manifestă intenție sau imprudență față de fapta prejudiciabilă, și numai imprudență față de urmările prejudiciabile. În acest plan, sîntem de acord cu V.I. Julev, care menționează că, de exemplu, față de acțiunile de punere în exploatare a mijloacelor de transport cu defecte tehnice vădite făptuitorul poate avea o atitudine pe deplin conștientă, poate înțelege inadmisibilitatea săvîrșirii ei; forma vinovăției o va determina nu atitudinea psihică față de acțiune, care se poate situa în limitele intenției, dar atitudinea psihică față de urmările prejudiciabile ale acestei acțiuni.²¹

Ultimul element constitutiv al infracțiunii prevăzute la art.265 CP RM este **subiectul** infracțiunii. În acord cu art.21 CP RM, acesta este persoana fizică responsabilă care, la momentul săvîrșirii infracțiunii, a atins vîrsta de 16 ani. Totodată, analizînd dispoziția art.265 CP RM, concepem că, pe lîngă calitățile enumerate, subiectul infracțiunii în cauză trebuie să aibă o calitate specială.

Calitatea specială a subiectului infracțiunii este diferită, în funcție de modalitatea sub care se prezintă fapta prejudiciabilă. Astfel, doar persoana responsabilă pentru starea tehnică sau pentru exploatarea mijloacelor de transport poate fi subiectul infracțiunii în cazul:

- 1) punerii în exploatare a mijloacelor de transport cu defecte tehnice vădite;
- 2) altei încălcări grave a regulilor de exploatare a mijloacelor de transport care asigură securitatea circulației.

În același timp, în cazul încălcării regimului de lucru al șoferilor sau al mecanizatorilor, subiect al infracțiunii este persoana cu funcție de răspundere sau persoana care gestionează o organizație comercială, obștească sau altă organizație nestatală.

Nu există dificultăți în a identifica subiectul infracțiunii prevăzute la art.265 CP RM atunci când fapta prejudiciabilă se prezintă sub modalitatea de încălcare a regimului de lucru al șoferilor sau al mecanizatorilor. În acest caz, subiectul:

- 1) este o persoană cu funcție de răspundere sau o persoană care gestionează o organizație comercială, obștească sau altă organizație nestatală;
- 2) este o persoană în ale cărei obligațiuni intră asigurarea regimului de lucru al șoferilor sau al mecanizatorilor.

Mai dificil este de a identifica subiectul infracțiunii analizate atunci când fapta prejudiciabilă ia înfățișarea celorlalte două modalități: punerea în exploatare a mijloacelor de transport cu defecte tehnice vădite; altă încălcare gravă a regulilor de exploatare a mijloacelor de transport care asigură securitatea circulației. Ce trebuie să înțelegem prin „persoană responsabilă pentru starea tehnică sau pentru exploatarea mijloacelor de transport”?

În pct.21 din Hotărârea Plenului nr.20/1999 se încearcă a se da răspuns la această întrebare. Se menționează că sînt două categorii de persoane care intră sub incidența noțiunii „persoane responsabile pentru starea tehnică sau pentru exploatarea mijloacelor de transport”:

- 1) lucrătorii întreprinderilor de transport cu orice formă de proprietate, care au obligațiunea specială de a asigura controlul privind starea tehnică a mijloacelor de transport;
- 2) conducătorii ori posesorii mijloacelor de transport care i-au permis altei persoane să exploateze mijlocul de transport.

Avem îndoieli că tocmai atîtea și tocmai acestea sînt categoriile de subiecți ai infracțiunii, în ipoteza care ne interesează. Nu ne referim la prima categorie, specificată mai sus. Într-adevăr, lucrătorii întreprinderilor de transport, care au obligațiunea de a asigura controlul asupra stării tehnice a mijloacelor de transport, au calitatea

de subiecți ai infracțiunii prevăzute la art.265 CP RM. Există o confirmare normativă a acestei afirmații.

În primul rînd, ne referim la unele prevederi ale Legii Republicii Moldova cu privire la transporturi, adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 21.05.1997:

- întreprinderile de transport sînt obligate să asigure lipsa de primejdii pentru viața și sănătatea oamenilor, siguranța exploatării mijloacelor de transport, căilor de comunicație, clădirilor, instalațiilor și protecția mediului înconjurător (alin.(1) art.13);
- lucrătorii care asigură nemijlocit siguranța circulației mijloacelor de transport trebuie să aibă pregătirea profesională și starea sănătății necesare executării calitative a obligațiilor lor de serviciu (alin.(2) art.13);
- în sistemul transporturilor auto intră întreprinderile transportului auto care efectuează transportul de călători și mărfuri, materialul rulant care le aparține, întreprinderile de reparație a automobilelor și de reconșionare a anvelopelor, întreprinderile de transport și expediere, precum și autogările și stațiile auto, organizațiile de reparație și construcție, instituțiile de învățămînt, obiectele de menire socială, alte întreprinderi și organizații care asigură funcționarea transportului auto (art.17).

Precizăm că nu poate fi subiect al infracțiunii prevăzute la art.265 CP RM însăși întreprinderea din sistemul transportului auto. Nu o permite dispoziția de la alin.(4) art.21 CP RM.

O altă confirmare normativă a afirmației, pe care am făcut-o mai sus, o găsim în pct.4.3 al Regulamentului Ministerului Transporturilor și Comunicațiilor cu privire la asigurarea securității circulației rutiere la întreprinderi, instituții, organizații ce efectuează transporturi de pasageri și mărfuri, din 9.12.1999: „Persoanele cu funcție de răspundere ale întreprinderilor, responsabile de starea tehnică a mijloacelor de transport, sînt obligate să facă înscrieri în foile de parcurs sau alte documente despre starea tehnică a unităților de transport”.

Prin prisma acestei reglementări devine mai clară aserțiunea lui L.Dulko și T.Lașciuk, pe care o susținem. În opinia acestor autori, subiectul infracțiunii de punere în exploatare a mijloacelor de transport cu defecte tehnice vădite (cu excepția ipotezei de încălcare a regimului de lucru al șoferilor sau al mecanizatorilor) este persoana căreia i se incumbă obligația de a răspunde pentru starea tehnică sau exploatarea mijloacelor de transport, în virtutea unor instrucțiuni, regulamente sau ordine, ori în temeiul funcției de serviciu ocupate.²²

În alt context, considerăm că o altă categorie de persoane, care pot fi subiecți ai infracțiunii prevăzute la art.265 CP RM, sînt persoanele care răspund pentru testarea tehnică obligatorie a mijloacelor de transport.

În acest sens, la art.27 din Legea privind siguranța traficului rutier se stabilește:

- pentru a fi menținute în trafic rutier, autovehiculele înmatriculate se supun periodic controlului tehnic de stat (alin.(5));
- controlul tehnic de stat se efectuează la stații autorizate, în condițiile stabilite de legislația în vigoare (alin.(6));
- pentru vehiculele, care aparțin Ministerului Apărării, Ministerului Afacerilor Interne, Serviciului de Grăniceri și Serviciului de Informații și Securitate, controlul tehnic poate fi efectuat și la propriile stații autorizate (alin.(7)).

Aceste reglementări își găsesc dezvoltare în Regulile de testare tehnică a autovehiculelor și remorcilor acestora (Anexa nr.3 la Hotărîrea Guvernului Republicii Moldova cu privire la reorganizarea Sistemului informațional automatizat de căutare „Automobilul” în Registrul de stat al transporturilor și introducerea testării autovehiculelor și remorcilor acestora, nr.1047 din 8.11.1999):

- în cazul vehiculelor care corespund normelor prescrise, expertul aplică un ecuson special de model stabilit, însoțit de raportul de verificare tehnică a vehiculului, ce confirmă executarea testării tehnice, semnat și ștampilat de inspectorul auto de stat (pct.19);
- în cazul vehiculelor care nu corespund normelor stabilite, ecusonul nu se eliberează și în raportul de verificare tehnică a vehiculului se introduc însemnări privind interzicerea exploatării vehiculelor sau acordarea termenului pentru înlăturarea neajunsurilor (pînă la 30 de zile). În cazul în care se constată că vehiculul supus testării are defecte, care prezintă un pericol pentru securitatea circulației rutiere și sănătății populației, expertul interzice exploatarea acestuia prin retragerea ecusonului eliberat anterior (pct.20).

Astfel, constatăm că expertul stației de testare tehnică, deopotrivă cu inspectorul auto de stat, care semnează și ștampilează raportul de verificare tehnică a vehiculului, pot fi subiecți ai infracțiunii prevăzute la art.265 CP RM.

Desfășurînd expunerea, să ne amintim că reprezentantul organului abilitat al administrației publice centrale în domeniul transporturilor și gospodăriei drumurilor – care eliberează autorizația specială de transport pentru admiterea în circulație pe drumurile publice a mijloacelor de transport cu greutate sau gabarite ce depășesc limitele admise – poate săvîrși o altă încălcare gravă a regulilor de exploatare a mijloacelor de transport ce asigură securitatea circulației. Deci, de asemenea, poate fi subiectul infracțiunii prevăzute la art.265 CP RM.

În altă ordine de idei, conform alin.(9) art.27 din Legea privind siguranța traficului rutier, constatarea defecțiunilor tehnice la vehiculele aflate în trafic o efectuează poliția rutieră. Anume în acest scop se aplică Hotărîrea Guvernului Republicii Moldova despre aprobarea Regulamentului cu privire la supravegherea tehnică exercitată de poliția rutieră, nr.415 din 8.04.2003.²³ De exemplu, conform pct.28 al acestui act normativ, în cazul în care în trafic sînt depistate vehicule cu defecțiuni tehnice sau cu alte încălcări, lucrătorii poliției rutiere interzic exploatarea vehiculelor prin retragerea plăcilor de înmatriculare și întocmirea procesului de inspectare tehnică a vehiculului. Așadar, subiect al infracțiunii prevăzute la art.265 CP RM poate fi și lucrătorul poliției rutiere care răspunde pentru supravegherea tehnică a mijloacelor de transport.

O asemenea persoană poate să apară ca subiect al infracțiunii analizate și în alte situații. De exemplu, în pct.129 al Regulamentului circulației rutiere se prevede că persoanele responsabile corespunzătoare sînt obligate să coordoneze cu organele poliției rutiere, printre altele:

- reutilizarea vehiculelor;
- transportarea încărcăturilor cu gabarit sau masă depășite, precum și modul de remorcare a două sau a mai multor vehicule;
- itinerarele de deplasare a vehiculelor care transportă încărcături periculoase sau substanțe explozive ori ușor inflamabile.

În fine, ne rămîne să stabilim dacă pot avea calitatea de subiect al infracțiunii prevăzute la art.265 CP RM conducătorii sau posesorii mijloacelor de transport, care i-au permis altei persoane să exploateze mijlocul de transport.

În opinia lui V.A. Mîslivii, cel care transmite spre folosire unei altei persoane mijlocul de transport nu poate fi subiect al infracțiunii de punere în exploatare a mijloacelor de transport cu defecte tehnice vădite; aceasta deoarece nu poate pune în exploatare un mijloc de transport.²⁴

Analizînd acest punct de vedere, consemnăm că, în conformitate cu lit.b) alin.(2) art.23 al Legii privind siguranța traficului rutier, conducătorul de autovehicul are dreptul să acorde, în modul stabilit, altor persoane care posedă permis de conducere dreptul de a conduce și utiliza autovehiculul proprietate personală.

Considerăm că, în acest caz, transmiterea mijlocului de transport are loc anume în scop de exploatare. Confirmarea o găsim în Regulile de testare tehnică a autovehiculelor și remorcilor acestora (Anexa nr.3 la Hotărîrea Guvernului Republicii Moldova cu privire la reorganizarea Sistemului informațional automatizat de căutare „Automobilul” în Registrul de stat al transporturilor și

introducerea testării autovehiculelor și remorcilor acestora, nr.1047 din 8.11.1999):

- prezentele Reguli sînt pentru persoanele juridice și fizice care exploatează vehicule (pct.6);
- înainte de efectuarea testării tehnice obligatorii, posesorii de vehicule sînt obligați să prezinte expertului, printre altele, procura sau alt document care conformă împuternicirile acordate (pct.17).

În plus, potrivit pct.7 al Regulamentului circulației rutiere, certificatul de înmatriculare a vehiculului este documentul oficial de stat care confirmă înmatricularea vehiculului și permite posesorului sau uzufructuarului temporar exploatarea acestuia.

Toate acestea demonstrează că conducătorul sau posesorul mijlocului de transport poate pune în exploatare mijloace de transport cu defecte tehnice vădite, poate încălca grav alte reguli de exploatare a mijloacelor de transport ce asigură securitatea circulației. Deci, poate fi considerat persoană responsabilă pentru exploatarea mijloacelor de transport, subiect al infracțiunii prevăzute la art.265 CP RM.

În alt registru, menționăm că răspunderea persoanei conform art.265 CP RM nu poate fi pusă în dependență de faptul dacă a fost tras sau nu la răspundere penală conducătorul mijlocului de transport, căruia i se datorează producerea urmărilor prejudiciabile prevăzute la art.264 CP RM. Chiar dacă acest conducător va fi găsit nevinovat, nu înseamnă că aceasta poate servi drept temei de a nu fi trasă la răspundere persoana care a săvîrșit infracțiunea prevăzută la art.265 CP RM.

De asemenea, atragem atenția asupra faptului că subiectul infracțiunii prevăzute la art.265 CP RM poate fi inclusiv o persoană cu funcție de răspundere sau o persoană care gestionează o organizație comercială, obștească sau altă organizație nestatală. În ipoteza dată, art.265 CP RM se prezintă ca normă specială în raport cu art.327, 329 sau 335 CP RM. Deci, calificarea nu va trebui efectuată și conform acestor norme generale, în virtutea regulii stabilite la art.116 CP RM.

Referințe:

- ¹ Culegere de hotărîri ale Plenului Curții Supreme de Justiție (mai 1974-iulie 2002). – Chișinău, 2002, p.340-345.
- ² *A se vedea: Научно-практический комментарий к Уголовному кодексу Республики Беларусь / Под общей редакцией А.В. Баркова, В.М. Хомича. – Минск: ГИУСТ БГУ, 2007, p.701.*
- ³ *A se vedea: А.И. Коробеев. Транспортные преступления. – Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2003, p.157-158.*
- ⁴ *A se vedea: Научно-практический комментарий к Уголовному кодексу Республики Беларусь, p.701.*
- ⁵ Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2000, nr.46-49.
- ⁶ Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1999, nr.126-127.

- ⁷ *A se vedea: А.И. Коробеев. Оп. cit., p.157.*
- ⁸ *A se vedea: C.Turianu. Infracțiunile rutiere. – București: ALL Beck, 2000, p.224.*
- ⁹ Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2007, nr.103-106.
- ¹⁰ Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1999, nr.83-86.
- ¹¹ *A se vedea: А.И. Коробеев. Оп. cit., p.158.*
- ¹² *A se vedea: Уголовный кодекс Украины: научно-практический комментарий / Под ред. Е.Л. Стрельцова. – Харьков: Одиссей, 2005, p.541.*
- ¹³ *Ibidem.*
- ¹⁴ *Научно-практический комментарий к Уголовному кодексу Республики Беларусь, p.701-702.*
- ¹⁵ Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2007, nr.161-164.
- ¹⁶ Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr.87-90.
- ¹⁷ Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2005, nr.110-112.
- ¹⁸ *Noul Cod penal comentat. Vol.I / Sub red. lui G.Antoniou. – București: C.H. Beck, 2006, p.35.*
- ¹⁹ Decizia Colegiului penal al Curții de Apel a Republicii Moldova nr.1-339/99 din 18.05.1999 // Curtea de Apel. Culegere de practică judiciară (aprilie 1999-mai 2000). – Chișinău, 2000, p.183-185.
- ²⁰ *A se vedea: В.И. Ткаченко. Преступления против общественной безопасности. – Москва, 1984, p.27.*
- ²¹ *A se vedea: В.И. Жулев. Транспортные преступления. – Москва: Спарк, 2001, p.111.*
- ²² *A se vedea: Л.Дулько, Т.Лашук. О практике применения судами законодательства об ответственности за транспортные преступления (ст.206, 206², 206³, 207², 208 Уголовного кодекса Республики Беларусь) // Судовы весник, 1999, №1, p.33-38.*
- ²³ Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2003, nr.70-72.
- ²⁴ *A se vedea: В.А. Мисливий. Злочини против безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту (кримінально-правове та кримінологічне дослідження): Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук. – Київ, 2005, p.16.*

Maria GHERVAS
judecător la Judecătoria Botanica
membru al Consiliului INJ

MODUL DE PREGĂTIRE, TRANSMITERE ȘI PĂSTRARE A DOSARELOR ÎN ARHIVĂ

The efficiency of the realization of justice is ensured not only by the quality of the act of justice, but also by its full execution, within reasonable terms, and by the intact maintenance of the files, as long as they might be required. The article includes a series of aspects related to the procedure of the preparation of legal cases in order to transfer them to the archives, their way of transmission and maintenance into the archive of the legal court.

Activez ca judecător timp de peste două decenii și, respectiv, în această perioadă de activitate m-am confruntat nu cu puține probleme ce țin de punerea în executare a hotărârilor judecătorești, de pregătirea și predarea dosarelor pentru păstrare în arhivă. În instanța unde activez am fost mai mulți ani la rînd președinte al comisiei de expertiză științifico-practică a documentelor care se păstrează în arhivă. Expertiza se face cu scopul stabilirii dosarelor care urmează a fi păstrate în continuare în arhiva judecătorei. Astfel, am hotărît să împărtășesc din experiența pe care am acumulat-o în acești ani cu colegii mei din alte judecătării, cu specialiștii care nemijlocit activează în cancelarii și în arhivele instanțelor de judecată.

La moment, în unele judecătării deja se experimentează noi metode de evidență și păstrare a dosarelor, dar practicile pozitive acumulate ani la rînd nu pot fi trecute la capitolul „au fost...”. Or, eficiența înfăptuirii justiției este asigurată nu doar prin calitatea actului justiției, dar și prin executarea integrală a acestuia, în termene rezonabile, prin păstrarea intactă a dosarelor atît timp cît ele pot fi solicitate.

În cele ce urmează mă voi referi la unele aspecte ce țin de modul de pregătire a dosarelor pentru transmiterea în arhivă, de modul de transmitere și păstrare a acestora în arhiva judecătorei. Sugestiile ce vor fi expuse nu pretind a fi inedite, deși majoritatea sînt bazate atît pe prevederi legale, cît și pe experiența personală.

Modul de pregătire a dosarelor pentru transmitere în arhivă

Specialiștii pe cauzele penale, civile, administrative verifică dacă hotărârile adoptate în aceste cauze sînt irevocabile, dacă toate prevederile din dispozitivul hotărîrii sînt executate.

Trimiterea hotărîrilor judecătorești spre executare revine instanței care a judecat cauza în primă instanță.

În **cauzele civile**, potrivit alin.2 art.17 din Codul de executare, instanța din oficiu pune în executare hotărârile privind:

- confiscarea bunurilor;
- urmărirea unor sume de bani ce urmează a fi făcute venit la stat;
- urmărirea pensiei de întreținere;
- repararea prejudiciului cauzat prin schilodire sau prin o altă vătămare a sănătății, precum și în legătură cu pierderea întreținătorului;
- repunerea în funcție și încasarea forțată pentru absența de la serviciu;
- alte pricini prevăzute de lege.

Hotărârile respective se pun în executare la oficiul de executare de la locul aflării debitorului.

În cazurile cînd instanța pune din oficiu în executare documentul executoriu, ea informează despre acest fapt părțile (art.17 din Codul de executare).

Verificînd alte legi mai prevăd obligațiunea instanței de a pune din oficiu în executare hotărîrea judecătorească, reținem că, conform art.39 alin.(3), art.41 alin.(3), art.68 alin.(4) din Codul familiei, instanța judecătorească este obligată să transmită, în termen de 3 zile de la data cînd hotărîrea privind desfacerea căsătoriei, privind declararea nulității căsătoriei, privind decăderea din drepturi părintești a rămas definitivă, copia acesteia oficiului de stare civilă din raza ei teritorială.

Potrivit art.292 alin.(5) din Codul de procedură civilă, instanța emitentă, în 5 zile de la data rămîinerii irevocabile a hotărîrii judecătorești privind adopția, trimite o copie autentificată de pe hotărîre organului de stare civilă de la locul pronunțării hotărîrii pentru a se efectua înregistrarea de stat a adopției.

În **cauzele penale** instanța din oficiu pune în executare:

- hotărârile privind pedeapsa închisorii sau detențiunii pe viață în privința persoanelor care, pînă la rămîinerea lor definitivă, nu se află în stare de arest preventiv (hotărârile respective se trimit organului afacerilor interne în a cărui rază teritorială se află domiciliul condamnatului pentru escortarea lui la locul de deținere);
- hotărârile privind pedeapsa închisorii sau detențiunii pe viață în privința persoanelor care, pînă la rămîin-

rea lor definitivă, se află în stare de arest preventiv (hotărârile respective se trimit penitenciarului unde se deține persoana);

- hotărârile privind înlocuirea pedepsei în conformitate cu art.64 alin.(5) din Codul penal, precum și privind anularea liberării de pedeapsă penală în temeiul art.90-96 din Codul penal, care se trimit, după caz, organului afacerilor interne în a cărui rază teritorială se află domiciliul condamnatului pentru escortarea lui la locul de deținere;
- hotărârile privind aplicarea măsurii de siguranță, care se trimit instituției sau organului competent să asigure executarea acestei măsuri;
- hotărârile privind expulzarea cetățenilor străini și apatrizilor, care se trimit spre executare organelor afacerilor interne și Departamentului de migrațiune;
- hotărârile privind executarea pedepsei amenzii, a pedepsei privative de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate, a pedepsei cu retragerea gradului militar, a titlului special, a gradului de calificare și a distincțiilor de stat, a pedepsei cu munca neremunerată în folosul comunității; hotărârile privind condamnarea cu suspendarea condiționată a executării pedepsei, privind liberarea condiționată de pedeapsă înainte de termen, privind înlocuirea părții neexecutate din pedeapsă cu o pedeapsă mai blândă, privind liberarea de pedeapsă a minorilor, privind amânarea executării pedepsei aplicate femeilor gravide și femeilor care au copii în vârstă de pînă la 8 ani, precum și hotărârile privind pedepsele aplicate persoanelor juridice, care se trimit spre executare Oficiului de executare (art.169, 170 Cod de executare).

În **cauzele administrative** instanța pune în executare:

- hotărârile privind aplicarea sancțiunii arestul contravențional, care se expediază organului afacerilor interne în a cărui rază teritorială se află domiciliul contravenientului pentru escortarea lui la locul de deținere;
- hotărârile privind aplicarea sancțiunii expulzarea din țară, care se expediază organului afacerilor interne și Departamentului de migrațiune în a cărui rază teritorială se află domiciliul contravenientului pentru expulzarea persoanei;
- hotărârile privind aplicarea sancțiunilor privarea de dreptul special, munca neremunerată în folosul comunității, confiscarea specială și sancțiunile aplicate persoanelor juridice, care se trimit spre executare Oficiului de executare;
- hotărârile privind aplicarea sancțiunii administrative avertismentul, care se execută nemijlocit de instanța care a adoptat hotărârea.

De menționat că, potrivit art.292 alin.(8) din Codul cu privire la contravențiile administrative, instanța emitentă

trimite copia de pe decizia de aplicare a amenzii organizației unde persoana supusă răspunderii administrative lucrează, învață sau primește pensia, unității militare în care militarul își îndeplinește serviciul militar în termen, pentru reținerea amenzii din salariu sau dintr-un alt câștig, din pensie sau din bursă și exercită controlul asupra executării deciziei. Și numai în cazul în care aceste semne lipsesc instanța emitentă trimite decizia executorului judecătoresc pentru urmărirea bunurilor ce-i aparțin contravenientului, în condițiile legii.

Instituțiile și organele abilitate cu dreptul de executare a hotărârilor judecătorești în termen de 5 zile comunică instanței de judecată despre primirea spre executare a documentului executoriu.

Această înștiințare servește temei de a considera că hotărârea judecătorească este executată și cauza poate fi pregătită pentru predare la păstrare în arhivă.

În dosarele, care urmează a fi predate în arhivă, se coasă și se numerotează toate documentele anexate la dosar, inclusiv informația privind executarea hotărârii, se finalizează borderoul actelor cusute la dosar, după care numărul total de file în dosar se confirmă prin semnătura grefierului. Dacă coperta dosarului este deteriorată, ea se repară, astfel încât dosarul să aibă un aspect îngrijit.

Acceptă predarea dosarului în arhivă judecătorul, sub a cărui președinție a fost examinată cauza, iar în absența lui – președintele instanței.

Judecătorul este obligat să verifice minuțios întreg dosarul, integritatea și prezența tuturor actelor anexate la dosar, atenție deosebită atrăgînd la executarea tuturor prevederilor din hotărâre.

La transmiterea dosarelor în arhivă se impun a fi respectate anumite reguli.

Astfel, în ce privește **cauzele penale**, acestea sînt următoarele:

- cauza penală, pe care conform sentinței sau deciziei condamnatul urmează să fie arestat, se consideră finisată după ce de la organul afacerilor interne a parvenit confirmarea că condamnatul, aflat în libertate, este arestat;
- cauza penală, pe care conform sentinței persoana este condamnată condițional, se consideră finisată cînd de la Oficiul de executare a parvenit înștiințarea despre luarea persoanei la evidență;
- cauza penală, în care a fost anunțată căutarea persoanei condamnate, care s-a ascuns după adoptarea sentinței, se consideră finisată după primirea înștiințării că persoana este reținută și sentința este executată;
- cauza penală, pe care condamnatul este pedepsit cu amendă sau de la el au fost încasate sume bănești în contul statului, poate fi predată în arhivă numai după ce oficiul de executare a restituit titlul executoriu cu inscripția „executat”.

- cauza penală, în care este adoptată sentința de achitare sau de încetare, se consideră finisată după ce sentința a devenit irevocabilă;
- cauza penală, încetată de instanță în legătură cu tragera persoanei la răspundere administrativă sau cu aplicarea măsurilor cu caracter educativ, se consideră finisată după primirea confirmării privind executarea pedepsei administrative sau a măsurilor de constrângere;
- cauza penală, în care de la condamnat sînt încasate sume bănești în contul compensării prejudiciului material, cauzat prin infracțiune, se consideră finisată după expedierea documentului executoriu pentru efectuarea reținerii acestei sume sau după eliberarea acestui document creditorului.

La executarea hotărîrilor în cauzele penale deseori apare întrebarea: cine execută prevederile hotărîrilor privind corpurile delictive?

În judecătoria, anual, prin ordinul președintelui, se formează o comisie în frunte cu vicepreședintele instanței sau alt judecător care sînt responsabili de nimicirea corpurilor delictive anexate și păstrate la dosare și care nu prezintă valoare. Nemicirea are loc prin ardere, fărîmițare, tăiere sau alt mod de distrugere. Despre faptul nimicirii corpului delict se întocmește un act care se semnează de toți membrii comisiei și se anexează ca dovadă la materialele dosarului.

În cazul în care corpul delict se află la păstrare la organul de urmărire penală, sarcina de executare a prevederilor sentinței privind corpul delict revine Oficiului de executare, în a cărui rază de activitate se află și organul de urmărire penală. Dacă corpul delict este pierdut, instanța de judecată sesizează procuratura pentru a investiga cazul. Ordonanța procurorului va servi temei de a preda dosarul în arhivă.

Cauzele civile, care au fost soluționate cu admiterea acțiunii, se consideră finisate numai după ce creditorului i s-a eliberat titlul executoriu sau după ce, în cazurile prevăzute de lege, instanța din oficiu a trimis titlul executoriu sau copia hotărîrii spre executare și în adresa instanței a parvenit informația sau avizul privind recepționarea documentului de către executor.

Cauza civilă în care a fost adoptată hotărîrea privind refuzul în acțiune se consideră finisată după ce hotărîrea a devenit irevocabilă.

Cauzele administrative se consideră finisate și dosarele pot fi transmise în arhivă după ce prevederile hotărîrii au fost executate și la dosar este anexată dovada respectivă.

În practica judiciară apar probleme privind executarea pedepsei administrative sub formă de amendă. Unii judecători consideră, greșit, că dacă amenda nu s-a achitat în timp de trei luni, ea nu mai poate fi achitată și transmit neîntemeiat asemenea dosare în arhivă.

Potrivit art.289 din Codul cu privire la contravențiile administrative, nu poate fi executată decizia cu privire la aplicarea sancțiunii administrative, dacă ea nu a fost pusă în executare în decurs de trei luni din ziua pronunțării ei. Astfel, instanțele de judecată urmează să excludă situațiile cînd deciziile cu privire la aplicarea sancțiunilor administrative nu se prezintă în termen spre executare, iar președinții urmează să aplice măsuri disciplinare față de personalul care a reținut prezentarea deciziei spre executare.

Deciziile care sînt puse în termen spre executare urmează să fie executate oricît timp ar fi necesar pentru executare. În cazul în care persoana se eschivează de la executare prin refuzul sub orice pretext de a achita amenda sau se ascunde de organul de executare, față de ea se aplică prevederile art.26 din Codul cu privire la contravențiile administrative sau persoana se anunță în căutare.

Conform art.288 din același Cod, încetarea executării deciziei cu privire la aplicarea sancțiunii administrative are loc în cazul:

- 1) emiterii unui act de amnistie, dacă el suprimă aplicarea sancțiunii administrative;
- 2) anulării actului, care stabilește răspunderea administrativă;
- 3) decesului persoanei față de care a fost pronunțată decizia sau, potrivit art.295 CCA, în cazul achitării depline a amenzii.

Cauzele examinate în procedura privind executarea hotărîrilor judecătorești se consideră finisate după ce hotărîrea devine irevocabilă, cu excepția dosarelor privind anunțarea debitorilor în căutare, care se consideră finisate după ce a fost stabilit locul aflării persoanei.

Cauzele privind alegerea măsurii preventive arestul și arestul la domiciliu, eliberarea mandatelor de arestare se consideră finisate după ce dosarul penal a parvenit în instanță cu rechizitoriu sau a fost încetat în cadrul urmăririi penale.

Cauzele privind contestarea acțiunilor de urmărire penală se consideră finisate la momentul devenirii hotărîrii irevocabile.

Cauzele examinate de judecătorul de instrucție în ordinea art.469 CPC se consideră finisate după executarea prevederilor hotărîrii.

Verificînd dacă toate prevederile hotărîrii au fost executate, judecătorul face pe coperta dosarului mențiunea privitor la predarea dosarului în arhivă și indică termenul păstrării acestuia. Termenul păstrării pentru fiecare categorie de dosare este prevăzut în Nomenclatorul de păstrare a dosarelor (la moment este în vigoare Nomenclatorul-anexă la Instrucțiunea privind păstrarea, alegerea și predarea în arhivă a documentelor instanțelor judecătorești, aprobată de Comisia centrală de

expertiză a Direcției Centrale de Arhivă pe lângă Consiliul de Miniștri al URSS la 23 noiembrie 1979 și confirmată prin ordinul Ministerului de Justiție al URSS la 25 aprilie 1980). De menționat că acest Nomenclator este unul depășit. La moment, în instanțele judecătorești se examinează categorii de dosare care nu existau în perioada adoptării acestui Nomenclator. Mulți judecători sînt în dilemă la indicarea termenului de păstrare a acestor dosare. Noul Nomenclator se află în curs de elaborare, deși este evidentă întîrzierea elaborării lui.

Cu toate că în judecătoria actualmente activitatea de expertizare și nimicire a dosarelor este suspendată pînă la adoptarea noului Nomenclator, nu există careva pericol că vreun dosar poate fi nimicit înainte de expirarea termenului de păstrare.

După ce judecătorul a confirmat, prin semnătură, oportunitatea predării dosarului în arhivă, specialistul de profil al cancelariei întocmește **listele de predare a dosarelor în arhivă** în 2 exemplare: unul rămîne în cancelaria de profil, al doilea exemplar se predă cu doarele arhivarului. În unele instanțe se practică predarea dosarelor în baza unui registru.

Actualmente, în unele instanțe se introduce forma electronică de evidență, inclusiv de predare în arhivă a dosarelor. Este o procedură avansată, ușor utilizabilă, dar consider că înregistrarea manuală a dosarelor în registre urmează a fi păstrată paralel cu noile forme de înregistrare.

În **lista nr.1** se includ:

- dosarele penale examinate în primă instanță, conform termenului de păstrare;
- dosarele cu copiile deciziilor interlocutorii emise în primă instanță și corespondența cu privire la executarea lor.

În **lista nr.2** se includ:

- dosarele civile examinate în primă instanță, conform termenului de păstrare.

În **lista nr.3** se includ:

- dosarele de contencios administrativ, examinate în primă instanță, conform termenului de păstrare.

În **lista nr.4** se includ:

- dosarele administrative, conform termenului de păstrare.

În **lista nr.5** se includ:

- dosarele ce țin de activitatea executorului judecătoresc.

În **lista nr.6** se includ:

- dosarele ce țin de activitatea judecătorului de instrucție.

În **lista nr.7** se includ:

- dosarele personale ale colaboratorilor demisionați;
- tabelele privind evidența la serviciu;
- listele privind salarizarea ș.a.

În **lista nr.8** se includ:

- dosarele cu documentația administrativă în ordinea stabilită în Nomenclatorul dosarelor.

Dosarele civile, de contencios administrativ și penale se predau împreună cu fișele de evidență.

Arhivarul, la primirea dosarului, verifică dacă prevederile hotărîrii sînt executate, dacă toate documentele sînt cusute și filele dosarului sînt numerotate, dacă este făcut borderoul pînă la ultima filă și dacă dosarul are aspect îngrijit, dacă în fișa de înregistrare a dosarului au fost efectuate toate înscrierile și numai în acest caz primește dosarul cu fișa la păstrare în arhivă.

Dacă în arhivă este primit vreun dosar cu hotărîrea neexecutată, responsabil este atît persoana care a transmis dosarul, cît și persoana care a primit dosarul la păstrare. Acest dublu control contribuie la excluderea cazurilor cînd în arhivă pot nimeri dosare cu hotărîri neexecutate.

Ordonarea dosarelor în arhivă

În arhivă dosarele se sistematizează *pe ani, pe categorii*.

Fiecare dosar se ordonează conform numărului de înregistrare și categoriei, în ordine crescîndă. Alături se păstrează și fișele de înregistrare a dosarelor, care trebuie să cuprindă toată informația privind acțiunile efectuate pe dosar, inclusiv hotărîrile adoptate și rezultatul executării.

Dosarele pot fi eliberate din arhivă numai în baza unei interpelări și cu rezoluția președintelui judecătorei.

În caz de necesitate, părțile participante la proces au dreptul să ia cunoștință de materialele dosarelor păstrate în arhivă. Solicitarea se face în scris și cu rezoluția președintelui judecătorei, iar în absența acestuia – cu rezoluția persoanei care îl înlocuiește. Înainte de a prezenta dosarul pentru a lua cunoștință de el, arhivarul este obligat să verifice identitatea persoanei și imputernicirile acesteia pe dosar.

Cu permisiunea judecătorului, originalele documentelor aflate în dosar pot fi restituite la cererea participanților la proces care le-au prezentat. În asemenea cazuri, în dosar în mod obligatoriu vor rămîne copiile lor, legalizate prin semnătura președintelui de ședință sau a președintelui instanței.

La cererea participanților la proces, cu rezoluția președintelui de judecată și după achitarea taxei de stat în mărimea prevăzută de lege, pot fi eliberate copii repetate, extrasuri de pe hotărîrile irevocabile, copii de pe alte documente (cu excepția proceselor-verbale ale ședințelor de judecată), duplicatul titlului executoriu. Cererile respective împreună cu dovada achitării taxei de stat se anexează la dosar.

La cererea organelor de stat, cetățenilor li se eliberează, cu rezoluția președintelui instanței, copiile sentințelor, hotărârilor, deciziilor.

La cererea condamnaților, se eliberează certificate privind lipsa de datorii în cauzele penale.

În cazul în care dosarul se expediază conform interpelării, arhivarul face inscripția respectivă în fișa de înregistrare a dosarelor, iar interpelarea o păstrează într-o mapă separată pînă la restituirea dosarului și apoi o anexează la dosar.

Periodic, arhivarul verifică motivele nerestituirii dosarelor în termen în arhivă și contactează telefonic sau prin scrisoare persoanele care au solicitat dosarul.

La solicitarea judecătorilor, arhivarul selectează dosarele pentru generalizarea practicii judiciare.

Expertizarea documentelor care se păstrează în arhiva judecătorei

Anual, după finisarea anului de activitate în instanțele judecătorești trebuie să fie efectuată o expertiză științifico-practică a documentelor care se păstrează în arhivă cu scopul stabilirii dosarelor ce urmează a fi păstrate în continuare.

Pentru organizarea și efectuarea lucrărilor de expertizare se formează o comisie permanentă, care se numește prin ordinul președintelui instanței.

Termenele de păstrare a dosarelor și a altor documente se stabilesc conform Nomenclatorului de păstrare a dosarelor.

Termenele de păstrare a dosarelor se calculează:

Pe cauze civile – din ziua cînd hotărîrea a devenit irevocabilă.

Pe cauze penale:

- a) din ziua cînd a expirat termenul de executare a pedepsei numite prin sentință irevocabilă;
- b) din ziua cînd sentința de achitare sau de încetare a procesului a devenit irevocabilă;
- c) din ziua eliberării condamnatului de pedeapsă, în cazul eliberării condiționate înainte de termen;
- d) din ziua expirării termenului de probă, în cazul condamnării la pedeapsă condiționată, iar în cazul anulării pedepsei condiționate cu trimiterea persoanei pentru executarea pedepsei – din ziua cînd a expirat termenul executării pedepsei;
- e) din momentul emiterii sentinței privind încetarea măsurilor de constrîngere cu caracter medical, aplicate față de persoanele care au săvîrșit fapte prejudiciabile, prevăzute de legea penală, în stare de iresponsabilitate, precum și față de persoanele care s-au îmbolnăvit după săvîrșirea infracțiunii de o boală

psihică, din care motive nu-și pot da seama de acțiunile lor sau nu le pot dirija și dacă acestea prezintă pericol pentru societate prin natura faptei săvîrșite.

Pe cauze administrative termenul de păstrare se calculează din momentul executării deciziei.

Pe cauze ce țin de activitatea executorilor judecătorești termenul se calculează din momentul cînd hotărîrea devine irevocabilă.

Documentele care se află în arhivă, al căror termen de păstrare a expirat, se selectează pentru nimicire.

Selectarea dosarelor și documentelor pentru nimicire se întocmește conform unui act.

Dosarele și materialele sînt examinate de către membrii comisiei de expertiză, desemnați prin ordinul președintelui instanței, care întocmesc și semnează actul respectiv ce urmează a fi aprobat de către președintele instanței de judecată. Din dosarele selectate pentru nimicire cu termen permanent de păstrare se păstrează originalele sentințelor, hotărârilor, deciziilor și ale hotărârilor instanțelor ierarhic superioare. Din dosarele încetate se păstrează încheierile respective. Ele se numerotează și se coasă conform numărului de ordine al dosarelor, într-o copertă groasă, pe care se face inscripția respectivă.

Dosarele și documentele care urmează a fi nimicite sînt predate la fabrica de prelucrare a hîrtiei sau se ard.

Se interzice utilizarea dosarelor și documentelor selectate pentru nimicire în scopuri gospodărești sau predarea lor la maculatură.

Literatura:

1. Legea privind organizarea judecătorească, nr.514-XIII din 06.07.1995.
2. Legea privind Fondul Arhivistic al Republicii Moldova, nr.880-XII din 22.01.1992.
3. Codul de executare, aprobat prin Legea nr.443-XV din 24.12.2004.
4. Hotărîrea Guvernului Republicii Moldova privind aprobarea Regulamentului Fondului Arhivistic de Stat al Republicii Moldova, nr.352 din 27.05.1992.
5. Instrucțiunea privind păstrarea, alegerea și predarea în arhivă a documentelor instanțelor judecătorești aprobată de Comisia centrală de expertiză a Direcției Centrale de Arhivă pe lângă Consiliul de Miniștri al URSS la 23.11.1979 și confirmată prin ordinul Ministerului de Justiție al URSS la 25.04.1980.
6. Instrucțiunea cu privire la ținerea lucrărilor de secretariat în judecătoria și curțile de apel aprobată prin Hotărîrea Plenului Curții Supreme de Justiție nr.40 din 22.12.2003, Hotărîrea Consiliului Superior al Magistraturii nr.9/1 din 15.01.2004.
7. Codul de procedură civilă, aprobat prin Legea nr.227-XV din 5 iunie 2003.
8. Codul de procedură penală, aprobat prin Legea nr.122-XV din 14 martie 2003.
9. Codul familiei, aprobat prin Legea nr.1316-XV din 26.10.2000.

MAXIME ȘI EXPRESII JURIDICE LATINE

QUÍ ACCUSÁRE VÓLUNT, PROBATIONES HABERE DEBENT =

Cei care vor să acuze, trebuie să aibă dovezi.

Maximă de drept roman care obligă pe acuzator să prezinte în instanță dovezile vinovăției acuzatului.

UT SÚPRA =

Ca mai sus.

Formulă juridică utilizată în acte, pentru a ne trimite la actul precedent.

PERSÓNA GRÁTA (sau NON GRÁTA) =

Persoană agreată (sau indezirabilă).

În limbaj diplomatic, în cazul în care reprezentantul unui stat străin este acceptat pentru acreditare sau când acesta nu mai este dorit și i se pune în vedere să părăsească țara respectivă.

UT ÍNFRA (u.i.) =

După cum se arată mai jos.

În documentele juridice o trimitere la textul următor.

NON BIS IN ÍDEM =

Pentru aceeași faptă nu se pedepsește de două ori.

TÉSTIS OCLÁTUS ÚNUS PLUS VÁLET QUÁM AURÍTI DÉCEM =

Un martor ocular înseamnă mai mult decât zece care au auzit.

AUDIÁTURET ÁLTERA PARS =

Să fie ascultată și cealaltă parte (Seneca).

Principiu de drept care cere ca judecata dreaptă să se facă prin audierea ambelor părți aflate în proces.

NON LÍQUET (N.L.) =

Nu este clar.

Formulă a procedurii judiciare romane. Judecătorii, votînd sentința, dădeau una dintre cele trei opțiuni: „achit”, „condamn”, „nu e clar”, adică „mă abțin”.

FÁCTUM NOTÓRIUM =

Fapt bine cunoscut.

Fapt care la judecată se examinează ca absolut veridic și de aceea nu cere argumente.

MEMORÁNDUM =

Ceea ce trebuie ținut minte.

Document diplomatic cuprinzînd expunerea faptelor sau argumentelor juridice care privesc relațiile dintre state.

NÉMINE CONTRADICÉNTE =

Neopunîndu-se nimeni.

Formulă prin care se constată unanimitatea la luarea unei decizii.

PÁRITAS VOTÓRUM =

Egalitate în voturi.

Pro și contra.

SÍNE DÍE =

Fără zi, fără termen.

Despre o amîinare nedeterminată.

BÓNA FÍDE =

Cu bună-credință, în mod sincer; conștiincios.

PRO MEMÓRIA =

Pentru memorie.
Formulă ce se mai folosește în diplomație pentru a reaminti legile perimate de demult.

BIS AD EÚNDEM LÁPIDEM OFFÉNDERE =

A te împiedica de două ori de aceeași piatră.
A comite aceeași greșeală.

**QUÍ TÁCUIT, CUM LÓQUI DÉBUI
ET PÓTUIT, CONSENTÍRE VIDÉTUR=**

Cine a tăcut, când a putut și a trebuit să vorbească, se consideră că a consimțit.
Principiu de drept roman.

HÓMO ALIÉNI IÚRIS =

Omul dreptului străin.
Adică om incapabil, dependent în raporturi de drept. Astfel, în Roma antică erau numiți robii și copiii, aflați pînă la majorat sub puterea tatălui.

DE PLÁNO =

De pe loc.
Fără o condiție prealabilă. Pentru a obține o hotărîre judecătorească, nu trebuie să parcurgi o procedură preliminară obligatorie.

DÚRA LITÍGANT, TÉRTIUS GÁUDET =

Doi se judecă, al treilea se bucură.

SÁLVA RÉRUM SUBSTÁNTIA =

Pentru ca esența lucrurilor să rămînă neschimbată.
Adică să se asigure starea nevătămată a bunurilor. Despre obligațiile arendașului, chiriașului etc.

NEGATÍVA NON PROBÁNTUR =

Principiile negative nu se argumentează.
Principiu legiferat de dreptul roman.

SÚPER ÓMNIA VERITAS =

Adevărul înainte de toate.

BIS DE ÉADEM RE NE SIT ÁCTIO =

Să nu se repete o acțiune cu privire la același lucru.
Nu se poate acționa în justiție de două ori pentru aceeași cauză.

ÍNTERIM =

Între timp.
Situatie temporară, stabilită pînă la decizia definitivă. Interim era statutul temporar, emis în a.1548 de Carol al V-lea pentru a regla relațiile dintre catolici și protestanți din Sfîntul Imperiu Roman.

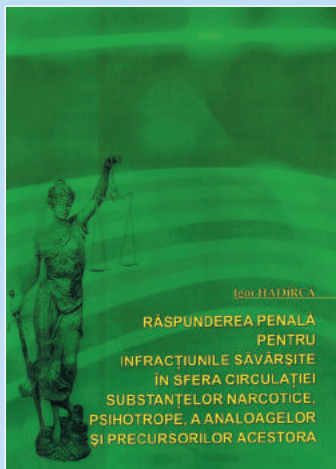
DÍEM PÉRDIDI=

Mi-am pierdut ziua.
Expresia aparține împăratului roman Titus pe care o rostea în ziua cînd nu reușea să facă un bine.

MALÍTIUS NON INDULGÉNDUM EST =

Nu trebuie să tolerăm abuzurile.

CĂRȚI NOI DE SPECIALITATE

Igor HADÎRCĂ

Răspunderea penală pentru infracțiunile săvârșite în sfera circulației substanțelor narcotice, psihotrope, a analoagelor și precursorilor acestora. *Material didactico-științific.* – Chișinău: CEP USM, 2008. – 281 p.

În contextul globalizării și al procesului de integrare europeană a Republicii Moldova, al reformării sistemului instituțiilor juridice apare ca deosebit de importantă alinierea legislației noastre la standardele europene și internaționale de prevenire și combatere a infracțiunilor în sfera circulației substanțelor narcotice, psihotrope, a analoagelor sau precursorilor acestora. Existența unui mecanism eficient de prevenție și contracarare a acestor fapte este foarte necesară și chiar vitală, dat fiind că astfel se contribuie la diminuarea declinului social, condiționat de amploarea, dimensiunile fără precedent ale fenomenului „narcotism”.

Problemele ce țin de aspectul penal al traficului de droguri și precursori sînt inepuizabile. Tentația autorului pentru studierea unui cerc conturat din aceste probleme este justificată prin faptul că ele s-au dovedit a fi de o actualitate incontestabilă.

Astfel, în lucrare sînt examinate de pe poziții obiective și metodologic fundamentate cele mai importante aspecte legate de încadrarea juridică a faptelor incriminate la art.217, 2171-2176, 218 și 219 CP RM, precum și cele privind aplicarea răspunderii penale pentru numitele infracțiuni.

Interpretarea, sub noi aspecte, a prevederilor art.217-219 CP RM, tălmăcirea conceptelor și a aparatului noțional ce apar în normele respective, întreprinse în studiul lui I.Hadîrcă, vor facilita aplicarea reușită a acestor norme în practica judiciară și în cea de urmărire penală.

În același scop sînt formulate cu precizie criteriile de disociere dintre faptele penale și faptele contravenționale care se comit în sfera circulației substanțelor narcotice, psihotrope, a analoagelor sau precursorilor acestora. De menționat că actualul mecanism de delimitare a lor este puțin eficient sub aspectul diferențierii adecvate a răspunderii juridice pentru aceste fapte.

În vederea eliminării unor disfuncționalități de ordin tehnico-juridic ce marchează nefast identificarea obiectului infracțiunilor legate de traficul de droguri și precursori se propune asigurarea unui grad mai înalt de coordonare între reglementările penale și cele extrapenale în materie de contracarare a acestui fenomen.

Cele expuse vin să confirme importanța studiului pentru acumularea cunoștințelor teoretice, formarea bazei conceptuale în domeniul Dreptului penal, dar și pentru evoluția ascendentă a jurisprudenței penale în Republica Moldova. Caracterul didactico-științific al lucrării lui I.Hadîrcă determină destinatarii ei: studenții facultăților de drept, masteranzii, doctoranzii, cadrele didactice, în același rînd lucrătorii practici implicați în prevenirea și combaterea narcotismului, care își vor lărgi cunoștințele prin identificarea unor soluții noi în practică și de reglementare juridică.

Sergiu BRÎNZĂ,
doctor habilitat în drept, profesor universitar,
șeful Catedrei Drept Penal și Criminologie, USM,
formator INJ

LOGOUL INSTITUTULUI NAȚIONAL AL JUSTIȚIEI DIN REPUBLICA MOLDOVA

Anexa nr.1
la Hotărîrea Consiliului INJ nr.4
din 25 august 2008

Institutul Național al Justiției

În calitate de element esențial al logoului a fost aleasă imaginea zeiței Themis. Tradițional, anume această iconogramă este simbolică pentru diferite instituții de drept, de altfel – ca și pentru jurisprudență în ansamblu, care este indisolubil legată de procesul de instruire într-o instituție de profil practic-aplicativ.

Anexa nr.2
la Hotărîrea Consiliului INJ nr.4
din 25 august 2008

Descrierea logoului Institutului Național al Justiției din Republica Moldova

Reper istoric. Themis (în greaca veche - Θέμις), conform mitologiei elene, este zeița justiției, una dintre titanide, cea de-a doua soție a lui Zeus. În epoca miceniană cuvîntul „themis” (regulament cutumiar) poate fi întîlnit în denumirile mai multor localități: Ti-mi-to A-ke-e, Te-mi-ti-ja etc. După Musaeus (Museu), anume Themis l-a crescut sau, mai curînd, l-a format pe Zeus. Este amintită în Odysseea (II 68).

Din căsnicia cu Zeus a născut trei Moirae (Moire), numite și Ursitoare. Alte fiice concepute cu Zeus și devenite însoțitoare permanente ale zeiței-mame sînt trei Horae: Eunomia (Disciplina), Dice (Dreptatea) și Irene (Pacea).

După cum scrie Aeschyl (Eschil), Themis a dat viață și lui Prometheus (Prometeu). Totodată, este asemănată pînă la limita identificării cu zeița pămîntului Gaea (Geea) și, astfel, deseori percepută ca o singură divinitate cu diferite nume.

Fiind dotată cu harul predicției, Themis îi destăinuie lui Prometheus că din căsătoria lui Zeus cu Tetis se va naște un fiu care îl va răpune pe tatăl său din vîrfurile ierarhiei olimpice. De la maică-sa, Gaea, ea a moștenit Oracolul Delfic, în care prezicea viitorul. Mai apoi acest sanctuar ea i l-a cedat surorii sale Phoebe, care, la rîndul ei, i l-a transmis nepotului său Apollo.

Imaginea reprezintă figura verticală a zeiței Themis văzută în plan frontal. În mîna stîngă ea ține balanța, iar în cea dreaptă – spada.

Descrierea logoului. În dreapta logoului, sub talere, este plasat acronimul INJ – o prescurtare a denumirii Institutului. Themis apare cu o eșarfă pe ochi, ceea ce vine să simbolizeze imparțialitatea. Balanța este un străvechi arhetip identificat cu noțiunile de măsură și dreptate. Pe talerele ei justiția cîntărește binele și răul, cele făptuite de muritorii pe parcursul vieții lor. Destinul postum depinde de faptul care taler anume va trage mai greu. Spada din mîna zeiței Themis este simbolul pedepsei implacabile, ea are două tăișuri, deoarece legea nu doar sancționează, ci și preîntîmpină.

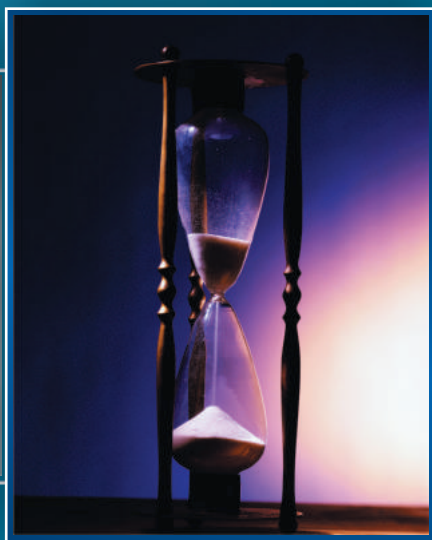
Literele INJ – denumirea prescurtată a Institutului – prin forma și plasarea lor se prezintă ca o temelie vizuală a logoului și un suport al balanței care este simbolul esenței analitice a justiției în ansamblu.

Acronimul INJ se percepe ca o coloană pe care se sprijină talerele balanței, astfel fiind subliniată legătura indisolubilă a activității Institutului cu justiția și legea.

Logoul este complementat cu sintagma „Institutul Național al Justiției” plasată în partea dreaptă, în trei rînduri, și executată cu caracterul de litere Bodony SVTY Two. În dependență de caz, logoul poate fi utilizat și fără această sintagmă.

Varianta color a logoului este executată în bordo.

Council of Europe
European Commission

Conseil de l'Europe
Commission Européenne

*Prezenta publicație este finanțată de Comisia Europeană și Consiliul Europei.
Opiniile expuse în publicație nu reflectă poziția oficială a Consiliului Europei
sau a Uniunii Europene. Consiliul Europei și Comisia Europeană
nu-și asumă responsabilitatea pentru conținutul publicației.*